

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN TURİZM TALEBİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ:
ÇANAKKALE TURİZM DESTİNASYONLARINDA BİR ARAŞTIRMA

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Bilge ÇAVUŞGİL

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ali AKDEMİR

Çanakkale - 2010

TAAHHÜTNAME

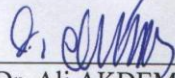
Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “İklim Değişikliğinin Turizm Talebine Etkisinin İncelenmesi: Çanakkale Destinasyonlarında Bir Araştırma” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

04.05.2010

Bilge ÇAVUŞGİL

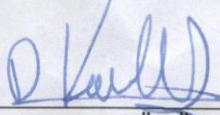
B. Cavuşgil

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne
**Bilge ÇAVUŞGİL'E ait İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN TURİZM TALEBİNE ETKİSİNİN
İNCELENMESİ: ÇANAKKALE TURİZM DESTİNASYONLARINDA BİR
ARAŞTIRMA** adlı çalışma, jürimiz tarafından TURİZM İŞLETMECİLİĞİ Anabilim Dalı,
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

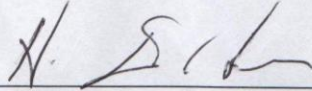


Üye Prof. Dr. Ali AKDEMİR

(Danışman)



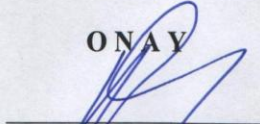
Üye Prof. Dr. Derman KÜÇÜKALTAN



Üye Yrd. Doç. Dr. Haluk ERDEM

Tez No : 375214
Tez Savunma Tarihi : 30.06.2010

ONAY



Doç. Dr. Yücel ACER
Enstitü Müdürü

04.07.2010

ÖZET

Tezin Adı: İklim Değişikliğinin Turizm Talebine Etkisinin İncelenmesi: Çanakkale Turizm Destinasyonlarında Bir Araştırma

Hazırlayan: Bilge ÇAVUŞGİL

Yerkürenin tarihi boyunca neredeyse tüm zaman ve mekân ölçeklerinde iklimin çeşitli değişimler gösterdiği bilinmekte ve bu durum iklimin kendi doğal değişkenliği olarak ifade edilmektedir. Ancak, içinde bulunduğumuz yüzyılda dünya iklimi daha önce hiçbir dönemde görülmemiş bir hızda değişmekte ve bu değişimde atmosferdeki sera gazı birikimlerini arttıran insan etkinliklerinin büyük bir rolü bulunmaktadır.

Günümüzde insanoğlu, iklim değişikliğinin; kara ve deniz buzullarının erimesi, küresel ortalama deniz seviyesinin yükselmesi, iklim kuşaklarının yer değiştirmesi, aşırı uç hava olaylarının artması ve etkilerinin kuvvetlenmesi ile kuraklık, çölleşme ve içme suyunun azalması gibi tüm dünyada doğal sistemleri ve insan yaşamını etkileyecek sonuçları ile karşı karşıya kalmaktadır. Ayrıca, iklim değişikliğinin dünya üzerindeki sosyal ve ekonomik sistemleri de çeşitli biçimlerde etkileyeceği öngörülmektedir. İklim turizm için temel bir kaynak olmakta, herhangi bir yerin geniş çaplı turist aktiviteleri için uygunluğu belirlemekte ve turistlerin destinasyon seçimlerini etkileyerek turizm talebinin yönlendirmektedir. Tüm bu faktörler nedeni ile turizm iklim bağımlı bir endüstrisi olarak nitelendirilmekte ve iklim değişikliğinden pek çok ekonomik sektöre göre daha fazla etkileneceği düşünülmektedir.

Son dönemlerde iklim değişikliğinin turizm endüstrisine olası etkilerini inceleyen çalışmaların sayısı çoğalmakta ve bu çalışmaların ortak sonucunda turizmin iklim değişikliğinin yadsınamayacak bir kurbanı olduğu belirtilmektedir. Dünya turizm yazınında konunun artan önemi nedeniyle bu çalışmada, iklim değişikliğinin turizm talebini Çanakkale turizmi açısından nasıl etkileyeceğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma alanı olarak Çanakkale merkez, Assos ve Kazdağı turizm destinasyonları seçilerek 2009 yılı Temmuz ve Ağustos aylarında bölgede bulunan yerli turistlere yönelik bir anket uygulanmıştır.

ABSTRACT

Thesis Name: Analyzing the Effect of Climate Change on Tourism Demand: A Survey on Çanakkale Tourism Destinations

Prepared by: Bilge ÇAVUŞGİL

Throughout Earth history, it has been known that the climate has changed nearly all time periods and place scales and this situation is called as climate's natural changeability. However, in this century earth's climate has changed quickly like no other time period it has been seen before and there has been a great role of human activities in this change which increase greenhouse gas concentrations in the atmosphere.

Today, humankind face the consequences of the climate change which will affect natural systems and human life across the globe such as melting of land and sea glaciers, rising of global average sea level, replacement of climate zones, increase of extreme weather events and their intensification, drought, desertification and decrease of drinking water. Furthermore, it has been predicted that climate change will also affect social and economical systems in various ways. Climate is a principal resource for tourism, it determines the suitability of any location for a wide range of tourist activities and it is a principal drive of tourism demand within the impact on the tourists' destination choice. Because of all these factors; tourism is identified as a climate-dependent industry and it is being considered that it will be affected by the climate change more than other economical sectors.

As a result, there has been an increase on the number of studies analyzing climate change impact on tourism and the common result of these studies indicates that tourism is an undeniable victim of climate change. In this research, it is aimed to find out how climate change will affect tourism demand in the context of Çanakkale tourism by taking the increasing importance of the subject on world tourism literature. Çanakkale city center, Assos and Kazdağı tourism destinations were chosen as a research field and then a survey was conducted with the domestic tourists between the months of July and August 2009.

ÖNSÖZ

Bölge turizmine ve turizm yazınına katkı sağlayacağını düşündüğüm bu çalışma konusunun seçiminden tamamlanmasına kadar geçen süre boyunca, her türlü destek ve yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım ve Değerli Hocam Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Ali AKDEMİR'e, anlayışı ve bilgi birikimiyle, akademik çalışmalarında bana yol gösteren ve her konuda büyük desteklerini gördüğüm Dekanım ve Değerli Hocam Sayın Prof. Dr. Derman KÜÇÜKALTAN'a, tezin yazım sürecinde yaptıkları değerlendirmeler ile kaynak teminindeki yardımlarından dolayı Değerli Hocam Sayın Prof. Dr. Telat KOÇ'a, çalışmanın analiz kısmındaki çok değerli yardım ve katkılarından dolayı Değerli Hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Adil OĞUZHAN'a teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmama yaptıkları büyük katkılar ile birlikte her aşamada bana yardımcı olan ve beni yalnız bırakmayan Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü'ndeki sevgili çalışma arkadaşlarım Arş. Gör. Esmâ TUNALI, Arş. Gör. Serol KARALAR ve Öğr. Gör. Tülay DEMİRALAY'a, lisans ve yüksek lisans öğrenimim boyunca akademik hayata atılmam için bana destek veren Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu'nun sevgili öğretim elemanları Arş. Gör. Ozan KAYA ile Arş. Gör. Serhat HARMAN'a çok teşekkür ederim.

Son olarak da, bütün çalışmam boyunca yardımını, desteğini ve sevgisini esirgemeyip, sürekli yanımda olan sevgili Ergin KÖSE'ye ve tüm hayatım boyunca olduğu gibi bu çalışma sırasında da maddi manevi yanımda olan, sevgi ve desteklerini esirgemeyen, beni bugünlere getiren anneme ve babama sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	viii
TABLOLAR	x
ŞEKİLLER	xiii
GRAFİKLER	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TURİZM KAVRAMI VE KAPSAMI

1.1. TURİZM KAVRAMI VE TÜRLERİ	3
1.1.1. Turizm Kavramı	3
1.1.2. Turizm Türleri	8
1.1.2.1. Dinlenme (Tatil) Turizmi	8
1.1.2.2. Sağlık Turizmi	10
1.1.2.3. Kültürel Turizm	12
1.1.2.3.1. Kongre Turizmi	14
1.1.2.3.2. İnanç Turizmi.....	16
1.1.2.4. Ekonomik Turizm.....	16
1.1.2.5. Politik Turizm.....	19
1.1.2.6. Diğer Turizm Türleri	20
1.2. TURİZM ARZI	21
1.2.1. Turizm Arzının Tanımı.....	21
1.2.2. Turizm Arzının Sınıflandırılması	23
1.2.3. Turizm Arzının Özellikleri	24
1.3. TURİZM TALEBİ.....	25

1.3.1. Turizm Talebinin Tanımı	25
1.3.2. Turizm Talebinin Bileşenleri.....	27
1.3.3. Turizm Talebinin Özellikleri.....	29
1.4. TURİZM TALEBİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	30
1.4.1 Ekonomik Faktörler.....	31
1.4.1.1. Turistik Mal ve Hizmetlerin Fiyatları.....	31
1.4.1.2. Harcanabilir Gelir.....	34
1.4.1.3. Döviz Kurları.....	35
1.4.1.4. Uzaklık	36
1.4.1.5. Arz Kaynakları	37
1.4.1.6. Tanıtım Faaliyetleri	37
1.4.2. Sosyal Faktörler.....	38
1.4.2.1. Nüfus Yapısı.....	38
1.4.2.2. Meslek	40
1.4.2.3. Boş Zaman.....	41
1.4.2.4. Kentleşme Düzeyi	41
1.4.2.5. Kültür ve Eğitim Düzeyi	42
1.4.2.6. Dil Güçlükleri.....	42
1.4.3. Psikolojik Faktörler	43
1.4.3.1. Kişilik Yapısı ve Motivasyon.....	43
1.4.3.2. Kültürel Uzaklık ve Destinasyon İmajı	44
1.4.3.3. Moda, Zevk ve Alışkanlıklar	44
1.4.4. Turizm Talebini Sınırlayan Faktörler.....	46
1.4.4.1. Devlet Kontrolleri.....	46
1.4.4.2. Turizmin Vergilendirilmesi	47
1.4.5. Turizm Talebini Etkileyen Diğer Faktörler.....	50

İKİNCİ BÖLÜM

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ KAVRAMI VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN TURİZM TALEBİ AÇISINDAN İRDELENMESİ

2.1. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ KAVRAMI VE KAPSAMI	54
2.1.1. İklim Kavramı	54

2.1.2. İklim Değişikliği Kavramı	57
2.1.2.1. Doğal Kaynaklı İklim Değişikliği	57
2.1.2.2. İnsan Kaynaklı İklim Değişikliği	59
2.1.3. İklim Değişikliğinin Nedenleri	60
2.1.3.1. Artan Sera Gazı Konsantrasyonları	61
2.1.3.1.1. Doğal Sera Etkisi	61
2.1.3.1.2. Kuvvetlenen Sera Etkisi	63
2.1.3.2. Aerosoller	65
2.1.3.3. Arazi Kullanımı Değişikliği	66
2.1.4. İklimde Gözlemlenen Değişimler.....	67
2.1.5. İklim Değişikliği İle İlgili Öngörüler	70
2.1.5.1. Sera Gazlarının Atmosferik Konsantrasyonları İle İlgili Öngörüler	71
2.1.5.2. Sıcaklık Değişimleri İle İlgili Öngörüler.....	74
2.1.5.3. Yağış Miktarındaki Değişimler İle İlgili Öngörüler.....	76
2.1.5.4. Kar Örtüsü ve Buzullardaki Değişimler İle İlgili Öngörüler.....	77
2.1.5.5. Deniz Seviyesindeki Değişim İle İlgili Öngörüler	77
2.1.6. İklim Değişikliğinin Türkiye Üzerindeki Olası Etkileri.....	78
2.2. TURİZM, İKLİM VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLİŞKİSİ	80
2.2.1. Turizm ve İklim İlişkisi	80
2.2.2. Turizm ve İklim Değişikliği İlişkisi	82
2.3. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN TURİZM TALEBİ AÇISINDAN İRDELENMESİ	80
2.3.1. İklim Değişikliğinin Turizm Destinasyonlarına Etkisi.....	80
2.3.2. İklim Değişikliğinin İklimsel ve Doğal Çekiciliklere Etkisi.....	82
2.3.3. İklim Değişikliğinin Turistlerin Konaklama Sürecine Etkisi	80
2.3.4. İklim Değişikliğinin Gelecekteki Turizm Talebine Etkisi	90

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN TURİZM TALEBİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ: ÇANAKKALE TURİZM DESTİNASYONLARINDA BİR ARAŞTIRMA

3.1. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI.....	93
3.1.1. Araştırmanın Önemi	93
3.1.2. Araştırmanın Amacı	94

3.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	94
3.2.1. Araştırmanın Bilgi Toplama Yöntemi ve Aracı	94
3.2.2. Evren ve Örneklem.....	95
3.3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI.....	95
3.4. ARAŞTIRMANIN VERİ ANALİZ TEKNİKLERİ.....	96
3.5. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE DEĞERLENDİRME	96
3.5.1. Araştırmaya Katılanların Sosyo-Demografik Özellikleri.....	96
3.5.2. İklim Değişikliği Senaryosu Uygulamasının Turizm Destinasyon Talebinde Yaratabileceği Değişime İlişkin Görüşler	106
3.5.3. Destinasyon Ziyaretçilerinin Sosyo-Demografik Özellikleri ile Senaryo Öncesi Konaklama Süreleri Arasındaki İlişkinin Testi	110
3.5.4. Destinasyon Ziyaretçilerinin Sosyo-Demografik Özellikleri ile Senaryo Sonrası Konaklama Süreleri Arasındaki İlişkinin Testi	113
3.5.5. Destinasyon Ziyaretçilerinin Sosyo-Demografik Özellikleri ile Senaryo Sonrası İklim Değişikliğinden Daha Az Etkilendiğini Düşündükleri Bölgeyi Tercihleri Arasındaki İlişkinin Testi	116
3.5.6. Destinasyon Ziyaretçilerinin Bölge Tercihindeki Faktörlerin Senaryo Öncesi ve Senaryo Sonrası Konaklama Süreleri Arasındaki İlişkinin Testi	118
3.5.7. Destinasyon Ziyaretçilerinin Senaryo Öncesi ve Senaryo Sonrası Konaklama Süreleri ile İklim Değişikliğinden Daha Az Etkilendiklerini Düşündükleri Bir Bölge Tercihleri Arasındaki İlişkinin Testi	120
3.5.8. Destinasyon Ziyaretçilerinin Konaklama Sürelerinin Senaryo Öncesi ve Senaryo Sonrasına İlişkinin Testi	122
3.5.9. Destinasyon Ziyaretçilerinin Konaklama Sürelerinin Farklılığının t Testi	124
3.5.10. Destinasyon Ziyaretçilerinin Konaklama Sürelerinin Senaryo Öncesi ve Sonrasına Göre Bölgeler Açısından Farklılığının Varyans Analiz Testi	124
SONUÇ VE ÖNERİLER	126
KAYNAKÇA.....	128
EKLER	147

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AIEST	: Uluslararası Bilimsel Turizm Uzmanları Birliği
AOGCM	: Atmosfer – Okyanus Genel Sirkülasyon
AR4	: Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli Dördüncü Değerlendirme Raporu
AR5	: Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli Beşinci Değerlendirme Raporu
CH ₄	: Metan
CFC11	: Kloroflorokarbon 11
CFC12	: Kloroflorokarbon 12
CO	: Karbonmonoksit
CO ₂	: Karbondioksit
DESA	: Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İlişkiler Departmanı
GCM	: ECHAMS Modeli
F	: Florokarbonlar
FAR	: Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli İlk Değerlendirme Raporu
ICCA	: Uluslararası Toplantı ve Kongreler Birliği
IMF	: Uluslararası Para Fonu
IPCC	: Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
MYÖ	: Milyonlarca Yıl Önce
NMVOCs	: Metan Dışı Organik Uçucu Karbonlar
NO ₂	: Azotoksit
N ₂ O	: Diazot Monoksit
O ₃	: Ozon
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OH ⁰	: Hidroksil Radikalleri
PRECIS	: Hadley İklim Tahmin ve Araştırma Merkezi Bölgesel İklim Modeli
RegCM3	: Max Planck Meteoroloji Enstitüsü Bölgesel İklim Modeli

SAR	: Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli İkinci Değerlendirme Raporu
SARS	: Ağır Akut Solunum Yetmezliği Sendromu
SF ₆	: Kükürt Hekzaflorid
SO ₂	: Kükürt Dioksit
SO ₄	: Sülfat
SPA	: Sudan Gelen Sağlık
SRES	: Emisyon Senaryoları Özel Raporu
TAR	: Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli Üçüncü Değerlendirme Raporu
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
UNEP	: Birleşmiş Milletler Çerçeve Programı
UNWTO	: Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
WMO	: Dünya Meteoroloji Örgütü
WTTC	: Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi
YÖ	: Yüzyıllar Önce

TABLOLAR

	Sayfa No
Tablo 1.1. Sağlık Turizmi Kapsamında Sunulan Hizmetler	11
Tablo 1.2. Kongre Sayısına Göre İlk 10 Ülke	15
Tablo 1.3. Sınır-Ötesi Alışverişe Katkıda Bulunan Faktörler	19
Tablo 1.4. Turizm Endüstrisinin Elemanları	22
Tablo 1.5. Turizm Vergi Türleri	48
Tablo 1.6. 2002 Yılı İçin Dünyadaki Çeşitli Turizm Destinasyonlarının Vergi Eforu	49
Tablo 1.7. Dünyada Gerçekleşen Turizm Bağlantılı Terör Saldırıları.....	52
Tablo 2.1. İklimin Başlıca Sosyal, Ekonomik ve Çevresel Etkinlikler ile İlişkisi	55
Tablo 2.2. Geçmişe Ait Önemli İklim Olayları	58
Tablo 2.3. Atmosferdeki Sera Gazlarının Birikimini Arttıran İnsan Etkinlikleri	63
Tablo 2.4. Sera Gazlarının ve Aerosollerin Kaynakları.....	65
Tablo 2.5. SRES Senaryo Gruplarının Açıklaması.....	72
Tablo 2.6. 21. Yüzyılın Sonunda Tahmin Edilen Deniz Seviyesindeki Yükselme	78
Tablo 2.7. Türkiye’de Beklenen İklimsel Değişiklikler	79
Tablo 3.1. Araştırmanın Örneklem Grubu ve Bölgeleri	96
Tablo 3.2. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı	97
Tablo 3.3. Katılımcıların Yaşlarına Göre Dağılımı	97
Tablo 3.4. Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı	98
Tablo 3.5. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı	98
Tablo 3.6. Katılımcıların İkamet Ettikleri Bölgelere Göre Dağılımı.....	99
Tablo 3.7. Katılımcıların Tatile Çıkma Biçimlerine Göre Dağılımı.....	99
Tablo 3.8. Katılımcıların Daha Önce Bölgeyi Ziyaret Etme Dağılımı	100
Tablo 3.9. Daha Önce Bölgeyi Ziyaret Edenlerin Ziyaret Etme Sayılarının Dağılımı.....	100
Tablo 3.10. Katılımcıların Seçtikleri Konaklama Türüne Göre Dağılımı	101
Tablo 3.11. Katılımcıların Konaklama Sürelerine Göre Dağılımı.....	101

Tablo 3.12. Katılımcıların Seçtikleri Ulaşım Aracı Türlerine Göre Dağılımı.....	102
Tablo 3.13. Katılımcıların Araştırma Alanını Tercih Etme Nedenlerine Göre Dağılımı .	102
Tablo 3.14. Katılımcıların Mesleklerine Göre Dağılımı.....	103
Tablo 3.15. Katılımcıların İş Ortamına Göre Dağılımı.....	104
Tablo 3.16. Katılımcıların Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı.....	104
Tablo 3.17. Katılımcıların Toplam Harcama Miktarlarına Göre Dağılımı.....	105
Tablo 3.18. Katılımcıların Yılda Tatil Amaçlı Seyahat Sayılarının Dağılımı	105
Tablo 3.19. İklim Değişikliği Senaryosu Uygulamasının Katılımcıların Konaklama Sürelerinde Yapacağı Değişimin Dağılımı.....	106
Tablo 3.20. İklim Değişikliği Senaryosu Uygulamasının Katılımcıların Konaklama Sürelerinde Yapacağı Kısalmaların Dağılımı	107
Tablo 3.21. Daha Kısa Süre Konaklayan Turistlerin Konaklama Sürelerinin Dağılımı. .	107
Tablo 3.22. İklim Değişikliği Senaryosu Uygulamasının Katılımcıların Araştırma Alanını Konaklama Yapmaksızın Ziyaret Etme Durumuna Etkisinin Dağılımı.....	108
Tablo 3.23. İklim Değişikliği Senaryosu Uygulamasının Katılımcıların Konaklama Dönemlerinde Yapacağı Değişimin Dağılımı	108
Tablo 3.24. Konaklama Dönemi Değişen Turistlerin Yeni Konaklama Dönemlerinin Dağılımı	109
Tablo 3.25. İklim Değişikliği Senaryosu Uygulamasının Katılımcıların Tatillerini İklim Değişikliğinden Daha Az Etkilendiklerini Düşündükleri Bir Bölgede Geçirme Tercihlerine Yapacağı Etkinin Dağılımı.....	110
Tablo 3.26. Katılımcıların Yaşları İle Konaklama Sürelerine İlişkin Çapraz Tablo	111
Tablo 3.27. Destinasyon Ziyaretçilerinin Sosyo-Demografik Özellikleri İle Senaryo Öncesi Konaklama Süreleri Arasındaki İlişkinin Bağımsızlığının Testi.....	112
Tablo 3.28. Katılımcıların Yaşları İle Senaryo Sonrası Konaklama Sürelerine İlişkin Çapraz Tablo.....	114
Tablo 3.29. Destinasyon Ziyaretçilerinin Sosyo-Demografik Özellikleri İle Senaryo Sonrası Konaklama Süreleri Arasındaki İlişkinin Bağımsızlığının Testi.....	115
Tablo 3.30. Destinasyon Ziyaretçilerinin Sosyo-Demografik Özellikleri İle Senaryo Sonrası İklim Değişikliğinden Daha Az Etkilendiğini Düşündükleri Bölgeyi Tercihleri Arasındaki İlişkinin Bağımsızlığının Testi	117
Tablo 3.31. Destinasyon Ziyaretçilerinin Bölge Tercihindeki Faktörler ile Senaryo Öncesi Konaklama Sürelerine İlişkinin Çapraz Tablo	118

Tablo 3.32. Destinasyon Ziyaretçilerinin Bölge Tercihindeki Faktörlerin ile Senaryo Sonrası Konaklama Sürelerine İlişkinin Çapraz Tablo	119
Tablo 3.33. Destinasyon Ziyaretçilerinin Bölge Tercihindeki Faktörlerin ile Senaryo Öncesi Konaklama Sürelerine İlişkinin Çapraz Tablo	121
Tablo 3.34. Destinasyon Ziyaretçilerinin Bölge Tercihindeki Faktörlerin ile Senaryo Sonrası Konaklama Sürelerine İlişkinin Çapraz Tablo	122
Tablo 3.35. Destinasyon Ziyaretçilerinin Konaklama Sürelerinin Senaryo Öncesi ile Senaryo Sonrasına İlişkinin Çapraz Tablo	123
Tablo 3.36. Destinasyon Ziyaretçilerinin Konaklama Sürelerinin Farklılığının t Testi ...	124
Tablo 3.37 Bölgeler İtibariyle Konaklama Sürelerinin Betimsel İstatistikleri	125
Tablo 3.38. Bölgeler İtibariyle Konaklama Sürelerinin Senaryo Öncesi ve Senaryo Sonrası Varyans Analizi Tablo Sonuçları	125

ŞEKİLLER

	Sayfa No
Şekil 1.1. Turizm Biçimleri.....	7
Şekil 1.2. Alışveriş Amaçlı Seyahati Etkileyen Faktörler.....	18
Şekil 1.3. Turizm Talebini Etkileyen Faktörler.....	30
Şekil 1.4. Turizm Talebi – Turistik Mal ve Hizmetlerin Fiyatları İlişkisi	32
Şekil 1.5. Turizm Talebi – Harcanabilir Gelir İlişkisi	35
Şekil 1.6. Turizm Talebi- Uzaklık İlişkisi.....	36
Şekil 1.7. Turizmde Veblen Talep Eğrisi.....	45
Şekil 1.8. Etkinlik Çeşitlerine Göre Turizm Talebi Seviyeleri	53
Şekil 2.1. Sera Etkisinin Şematik Gösterimi	62
Şekil 2.2. Karbondioksitin Atmosferik Konsantrasyonları ve Hawaii de Mauna Loa Gözlem Evinde 1958 yılından İtibaren Yapılan Gözlemler.....	64
Şekil 2.3. Sıcaklık, Deniz Seviyesi ve Kuzey Yarımküre Kar Tabakasındaki Değişimler .	69
Şekil 2.4. İnsan Kaynaklı İklim Değişikliği Süreci.....	70
Şekil 2.5. SRES Senaryo Grupları	71
Şekil 2.6. 2000–2100 Yıllarını Arasında Sera Gazlarının Emisyon Senaryoları	73
Şekil 2.7. SRES Senaryolarına Göre Küresel Ortalama Sıcaklıklarda Öngörülen Artışlar	74
Şekil 2.8. Yüzey Sıcaklıkları Projeksiyonları	75
Şekil 2.9. A1B Senaryosuna Göre Yağış Değişikliklerinin Öngörülen Düzenleri	76
Şekil 2.10. Turizm Sistemi ve İklim Değişikliği İlişkisi.....	84
Şekil 2.11. Turizm Destinasyonları Açısından İklim Değişikliği Etkileri	86

GRAFİKLER

	Sayfa No
Grafik 1.1. 2008 Yılında Ziyaret Amaçlarına Göre Uluslararası Turist Varışları.....	9
Grafik 1.2. Dünya’da 60 Yaş ve Üstü Nüfusun Oranı (1950–2050).....	39
Grafik 1.3. Dünya’da Yaş Gruplarına Göre Nüfusun Oranı (1950–2050).....	40

GİRİŞ

Günümüzde turizm endüstrisi dünyanın en büyük ve en hızlı büyüyen endüstrilerinden biri olarak kabul edilmektedir. Turizm, döviz girdisi arttırıcı ve gelir yaratıcı etkisi ile önemli bir kazanç kaynağı olmakta, ödemeler dengesine katkısı, çarpan katsayısının yüksek olması ve istihdam yaratıcı özellikleri ile büyük önem arz etmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde turizm endüstrisinin yoksulluğun azaltılmasındaki rolü çeşitli uluslararası organizasyonlar tarafından da deklare edilmektedir. Bu bağlamda turizm endüstrisi birçok ülke ekonomisine son derece önemli katkılarda bulunmaktadır. Turizmin, bir ülkenin veya bölgenin kültürünün değerlendirilmesi, tanıtılması ve kültürler arası iletişimin güçlendirilmesi gibi sosyal ve politik açıdan olumlu özellikleri de bulunmaktadır. Artan rekabet koşullarında turizm endüstrisinin yarattığı tüm bu sonuçlar değerlendirildiğinde, bütün ülkelerin bu getiriden yararlanmak için büyük çaba gösterdiği bilinmektedir.

Turizmin yukarıda sayılan özelliklerinden faydalanabilmek için ülkelerin mevcut arz kaynaklarını koruyabilmeleri gerekmektedir. Bu arz kaynakları arasında yer alan iklim ve çevre değişkenleri turizm endüstrisinin ham maddeleri olarak nitelendirilmektedir. Turizmin iklim ve çevre ile yakın ilişkisi nedeniyle, turizm endüstrisi, iklim değişikliğinin en çok etkileyeceği endüstrilerden biri olmaktadır. İklim değişikliği bilimsel olarak kanıtlanmış olup içinde bulunduğumuz yüzyılın en önemli küresel çevre problemlerinden biri olarak kabul edilmektedir. İklim değişikliğinin tüm dünyada yaratacağı sonuçlar incelendiğinde turizm endüstrisi ile çok yönlü ve karmaşık bir ilişkisi bulunduğu görülmektedir. Çünkü iklim değişikliğinin; artan küresel çaplı ısınma ile birlikte fırtınaların, sellerin, yangınların ve taşkınlarının çoğalması ile kumsalların ortadan kalkmasının getirdiği yok olma olayları gibi doğrudan etkileri ve kirlenen sular, azalan orman alanları, çekilen deniz ve kara buzulları gibi turistik bölgelerde uzun süreli çevre değişikliklerinden doğan dolaylı etkileri bulunmaktadır.

Tüm dünyadaki turizm faaliyetlerini doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen iklim değişikliğinin aynı zamanda turizm hareketlerinin de yön değiştirmesine neden olacağı öngörülmektedir. Bu bağlamda iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin görüldüğü destinasyonlarda yaşanan çevresel değişimlere paralel olarak turizm talebinin de etkileneceği birçok bilimsel çalışmanın ortak sonucu olarak yer almaktadır. Son olarak 2008 yılında Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü, Birleşmiş Milletler Çevre Programı ve Dünya Meteoroloji Örgütü tarafından ortaklaşa hazırlanan bir raporda iklim değişikliği, yirmi birinci yüzyılda turizmin sürdürülebilirliği önündeki en büyük tehlike olarak belirtilmektedir.

Araştırmada, son yıllarda dünya turizm yazınında sayısı ivedilikle çoğalan çalışmalar ile önemi kavranan turizm ve iklim değişikliği ilişkisi konusu incelenmektedir. Konunun geniş kapsamı doğrultusunda ele alınan araştırma üç bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın birinci bölümünde; genel olarak turizm kavramı ve kapsamı incelenmekle birlikte turizm talebinin yapısı, talebi oluşturan ve şekillendiren faktörler ele alınmaktadır.

İkinci bölümde; iklim ve iklim değişikliği kavramları ile iklim değişikliğinin nedenleri, iklimde gözlenen değişimler ve iklim değişikliği sonucunda yaşanacak değişimler ile bu değişimlerin öngörülmesi yer almaktadır. Ayrıca turizm, iklim ve iklim değişikliği ilişkisi incelenmektedir. Yine bu bölüm içerisinde iklim değişikliği turizm talebi açısından irdelenmektedir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde, Çanakkale turizm destinasyonlarında iklim değişikliğinin turizm talebine etkilerini belirlemeye yönelik yapılan bir alan araştırmasının bulguları ve değerlendirmeleri yer almaktadır. Bu araştırmaya bağlı olarak ulaşılan temel sonuçlar ve geliştirilen öneriler, sonuç kısmında sunulmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TURİZM KAVRAMI VE KAPSAMI

1.1. TURİZM KAVRAMI VE TÜRLERİ

Çalışmamızın bu bölümünde tezin kavramsal çerçevesinin temelini oluşturan turizm kavramı, turizmin tarihsel gelişimi çerçevesinde incelenerek ile ilgili tanımlara yer verilmekte ve turizm türleri irdelenmektedir.

1.1.1. Turizm Kavramı

Günümüzde turizm, toplumlar arasında ekonomik, sosyal, siyasal ve psikolojik birçok faktörün bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Geniş, karmaşık ve çok yönlü olan turizm kavramının temelinde ise seyahat olgusu yer almaktadır. Bu olgu, XX. yüzyıla özgü modern bir olay gibi algılansa da aslında seyahatin, insanlık tarihi kadar eski bir olgu olduğu bilinmektedir (Öztaş ve Karabulut 2006: 15). İnsanoğlu, tarih boyunca yaşam koşullarının gereği olarak savaş, din, ticaret ve sağlık gibi çeşitli nedenlerle seyahat olayı ile iç içe yaşamış ve bu faaliyetlerinde kendi fiziksel gücünün yanında değişik araçlardan yararlanmıştır. Bu yer değişimi esnasında, binek hayvanlarını ulaşım aracı olarak kullanmış ve varılan yerlerdeki konaklama ve dinlenme ihtiyaçlarını hanlar ve kervansaraylar yaparak karşılamıştır (Küçükaltan 2006: 41).

Modern anlamda “*seyahat*” kavramının, M.Ö. 4000 yıllarında Sümerler tarafından paranın icat edilmesi ve ticarete kullanması ile birlikte yine Sümerler tarafından çivi yazısı ve tekerleğin bulunmasının doğurduğu söylenmektedir (Goeldner ve Ritchie 2009: 37). Diğer taraftan, Eski Mısır’da M.Ö. 3000 yıllarında piramitlerin ve tapınakların binlerce kişi tarafından ziyaret edilmesi ile de ilk kez konaklama yerlerinin ortaya çıkmasının sağlandığı belirtilmektedir (Özgüç 2003: 205).

Zevk amaçlı seyahatlerin ise Romalılar döneminde, zengin aristokratların ve rütbeli hükümet görevlilerinin yaz döneminde Roma'daki sıcak hava nedeniyle başta Pompei olmak üzere deniz kenarındaki yerleşim yerlerinde evler inşa ettirmeleri ve bu evlerde konaklamaları ile başladığı söylenebilmektedir (Theobald 2005: 5). Yine bu dönemin refah seviyesi en yüksek toplumu olan Romalıların, Yunanistan'da düzenlenen olimpiyat oyunlarına, Mısır'daki Piramitlere, teatral gösterilere ve sağlık amacıyla kaplıcalara yaptıkları seyahatler başta konaklama olmak üzere birçok turistik hizmetin talep edilmesine neden olarak turizmin erken dönemlerde şekil almasını sağlamaktadır (Goeldner ve Ritchie 2009: 40).

Ortaçağda turizme damgasını vuran öge, Haçlı seferleri nedeniyle dini yerlerin ziyaretine yönelik seyahatler ile yine bu çağda gerçekleşen Rönesans'la birlikte, özellikle sanat çalışmalarının yoğunlaştığı kent merkezlerine yönelik kültür odaklı seyahatlerdir (Kahraman ve Türkay 2006: 1). Bu gezilerin en önemli örneğine 17. ve 18. yüzyıllarda aristokrat sınıfında yer alan ailelerin çocuklarının bir ile üç yıl arasında süren ve daha sonraları “*Grand Tour*” adı verilmiş olan Batı ve Güney Avrupa'daki başta Fransa ve İtalya olmak üzere çeşitli ülkelere gezileri gösterilebilmektedir (Kozak, Kozak ve Kozak 2008: 28). Grand Tour'un turizmin gelişimi açısından ilgi çekici diğer bir özelliği de 1778 yılında bu tura katılanlara Thomas Nugent tarafından hazırlanan turun güzergâhı ile ilgili bir rehber kitapçık sunulmasıdır (Gee ve Fayos-Solá 1997: 11). Bu çağda gerçekleşen bir başka seyahat türü de ağırlıklı olarak ekonomik kazanım için merak ve macera hevesinin perçinlediği yeni yerler görmek ve keşfetmek amacıyla yapılan seyahatlerdir. Bireysel olarak Marco Polo, Kristof Colomb, Piri Reis, Evliya Çelebi gibi seyyahların faaliyetleri, ilk kez 18. yüzyıl ortalarında başladığı bilinmektedir (Mengü 2008: 7).

Yeniçağa gelindiğinde, 18. yüzyılın sonlarına doğru gerçekleştirilen “Sanayi Devrimi” hareketinin yalnızca bu yüzyılın değil, 19. yüzyılın da dönüm noktası olduğu gözlenmektedir. Sanayi devrimi, diğer endüstrilerin gelişimine yol açtığı gibi turizm endüstrisinin doğuşuna ve çağdaşlaşmasına önemli ölçüde katkı sağlamıştır (Kahraman ve Türkay 2006: 1). Bu hareket, buharlı gemilerin ve lokomotiflerin icadı ve bunları izleyen dönemde otomobil endüstrisinde yaşanan teknolojik gelişmeyle birlikte seyahatlerin daha sıklıkla yapılmasına neden olmuştur ve yalnızca zengin kesimin değil orta tabaka halkın da turizm hareketlerine katılabilmesini sağlamıştır (Usta, 2008: 33).

Nitekim 5 Temmuz 1841’de, bir marangoz ve gezici vaiz olan İngiliz Thomas Cook’un 570 kişilik bir grubu düzenlenen bir kongre için İngiltere’de bir şehirden bir şehre (Leicester- Loughborough arası) trenle götürmesi günümüz turizmine temel oluşturması yanında, ilk kez “turizm amaçlı seyahat” modelinin gerçekleştirilmesine de olanak tanıyarak tarihte bilinen ilk “*paket tur*” olmaktadır (Küçükaltan 2006; Kozak vd. 2008; Goeldner ve Ritchie 2009). Bu demiryolu yolculuğundan sonra Thomas Cook’un 1865’te turizm bürosunu kurmasıyla ilk tur organizatörlüğünü ortaya çıkarması; izleyen yıllarda Amerika’da American Express Company (1848) ve Wagons-Lift (1896) isimli firmaların turizme dönük olarak çalışmaları turizmin gelişmesine etki eden önemli adımlardan sayılmaktadır. Böylelikle, Sanayi Devrimi çağdaş turizmin doğması ve gelişmesi için gerekli alt yapıyı hazırlayan ve zaman içerisinde turizm hareketlerini hızlandıran önemli bir etken olmakta (Kozak vd. 2008: 31) ve bugünkü anlamda kitle turizminin temelini yarattığı belirtilmektedir (Gee ve Fayos-Solá 1997: 11).

Yaşanan tüm bu gelişmeler, turizm olayının bir evrimini yansıtmakta ve turizm kavramını belirlemek amacıyla yapılan ilk çalışmalar bu dönemde başlamaktadır. Konuya eğilenlerin hareket noktalarının aynı olmaması, başka bir deyişle konuya yaklaşım açılarının ve önem verdikleri unsurların farklı olması turizmin çeşitli tanımlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Akat, 2000: 2). İlk turizm tanımı, E.Guyer-Feuler tarafından 1905 yılında ortaya atılmıştır. Bu tanıma göre turizm; gittikçe artan hava değişimi ve dinlenme gereksinimleri, doğa ve sanatla beslenen göz alıcı güzellikleri tanıma isteğine; doğanın insanlara mutluluk verdiği inancına dayanan ve özellikle ticaret ve sanayinin gelişmesi ve ulaşım araçlarının kusursuz hale gelmelerinin bir sonucu olarak ulusların ve toplulukların birbirlerine daha çok yaklaşmasına olanak veren modern çağa özgü bir olaydır (Maviş, Ahipaşaoğlu ve Kozak 2002: 2).

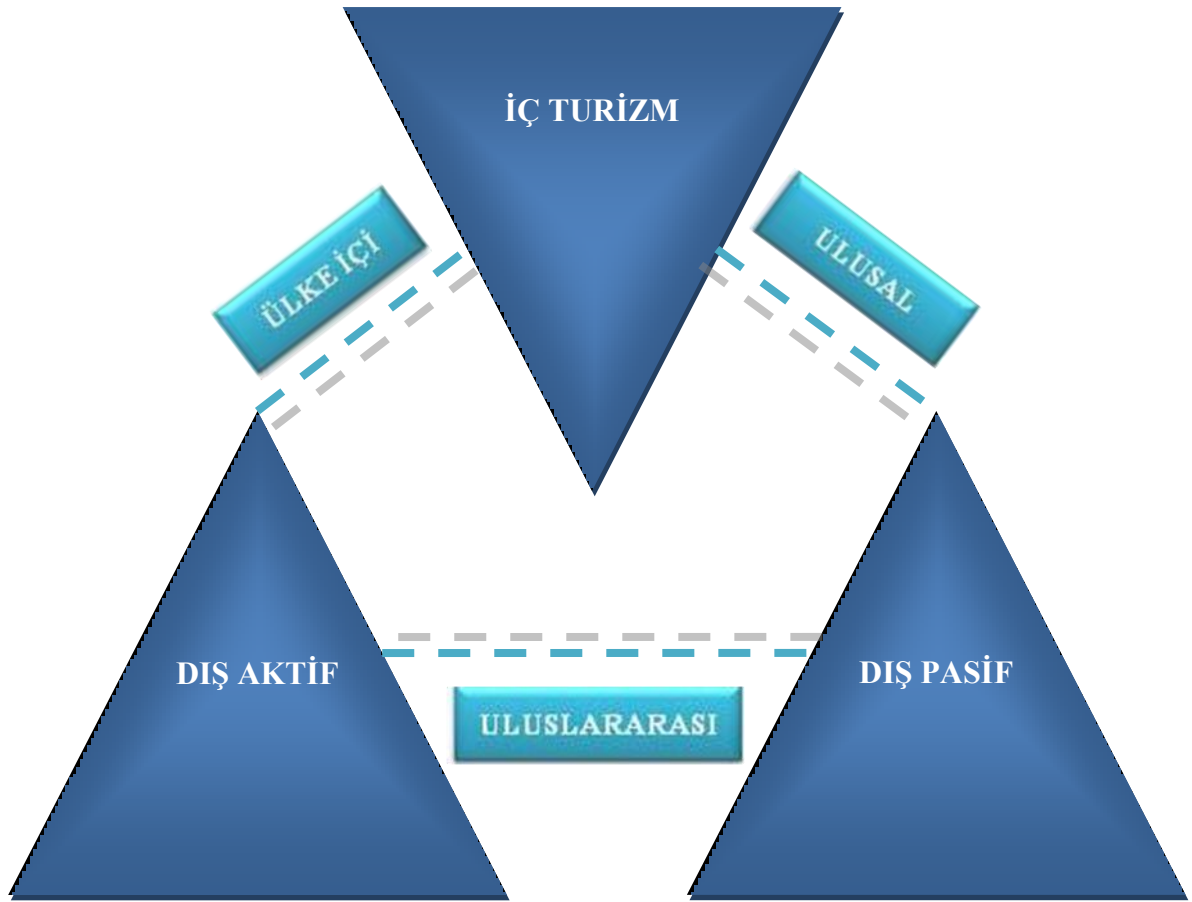
Yapılan bu ilk tanımın ardından, turizm olayını farklı açılardan ele alan yazarların tanım denemeleri devam etmekle birlikte çağdaş turizm kavramının, İkinci Dünya Savaşı döneminde 1942’de yayınlanan “Turizm Genel Doktrini” adlı kitapta İsviçreli ekonomistler Walter Hunziker ve Kurt Krapf tarafından kaleme alındığı görülmektedir. Hunziker ve Krapf, turizm olgusunu; “sürekli kalışa dönüşmemek ve gelir sağlayıcı hiçbir uğraşta bulunmamak koşulu ile yabancıların geçici süre kalışlarından doğan olay ve ilişkilerin tümü” şeklinde tanımlamaktadırlar (Akat 2000; Kozak vd. 2008; Kozak ve Bahçe 2009).

Turizm olayını ele alan yazarlar çoğu zaman tanımlarında turizm olayının tek bir yönünü ön plana çıkaran tanımlar yapabilmektedirler. Örneğin, Pierre Defert ve Rene Baretje'nin 1972 yılında yayınladıkları "*Aspects Economique de Tourisme*" adlı eserde seyahat amacının ön plana çıktığı bir turizm tanımı yaptıkları gözlemlenmektedir. Bu çalışmada yazarlar turizm kavramını; "hızlı sanayileşme ve şehirleşme içerisinde, beden ve ruh sağlığı açısından, kendini yenileme ve zenginleştirme gereksinimini karşılayan toplumsal ve kültürel bir hizmet ve yer değiştirme olayı" şeklinde açıklamaktadır (Yılmaz 2007: 2). Öte yandan turizm olayını karmaşık ve çok disiplinli yönü ile ele alarak sosyo-ekonomik kapsamı içinde ortaya koyan tanımlarda bulunmaktadır. Örneğin Caspar, turizm olayını; "turist, turistik işletmeler, turizm organizasyonlarının oluşturduğu alt sistemler ve bu alt sistemlerin ekonomik, sosyal, politik, hukuki, teknolojik ve ekolojik çevre ile olan ilişkilerine dayanan global bir sistem" olarak ifade edilmektedir (Bahar ve Kozak 2008: 29).

Turizm tanımı, çeşitli akademisyen ve yazarların bireysel tanım denemelerinin yanı sıra kurumlar tarafından da ele alınmaktadır. 1980 yılında AIEST (Uluslararası Bilimsel Turizm Uzmanları Birliği) tarafından "*turizm*" terimi yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemede turizm; "insanların sürekli yaşadıkları çalıştıkları ve olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışındaki seyahatleri ve buralardaki turizm işletmelerinin ürettikleri mal ve hizmetleri tüketen; geçici konaklamalardan doğan faaliyetler bütünü" şeklinde tanımlanmaktadır (Öztaş ve Karabulut 2006; Kozak vd. 2008; Kozak ve Bahçe 2009).

1991 yılı Temmuz ayında Kanada'nın Ottawa kentinde yapılan Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü Konferansı'nda (UNWTO) "Turizm İstatistik Komisyonu"nun ortaya koyduğu ilkeler, 4 Mart 1993 tarihinde yapılan Birleşmiş Milletler İstatistik Komisyonu kararlarının da temelini atmıştır. Bu toplantıda turizm ve turist kavramlarının resmi olarak kabul edilen tanımları belirlenmiştir. Buna göre turizm; "*kişilerin bir yılı aşmamak koşuluyla belli bir dönem için boş zamanlarını değerlendirmek, iş ve diğer nedenlerden dolayı sürekli yaşadıkları yerlerin dışına seyahatleri*" olarak tanımlanmaktadır (Doswell 1997; Gee ve Fayos-Solá 1997; Küçükaltan 2006; Goeldner ve Ritchie 2009). Bu tanım ile turizm kavramı, "tatil yapma" olarak ifade edilebilen basmakalıp imajının ötesine taşınmaktadır (Goeldner ve Ritchie 2009: 7).

Şekil 1.1 Turizm Biçimleri



Kaynak: Theobald, William. Global Tourism, 2005: 18

Şekil 1.1’de belirtildiği üzere belirli bir ülke için turizmin üç temel biçimi bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla;

- *İç turizm:* Bir ülke vatandaşlarının kendi ülke sınırları içerisindeki turistik seyahatleri,
- *Dış aktif turizm:* Bir ülkede yerleşik olmayanların o ülkeye turistik seyahatleri,
- *Dış pasif turizm:* Ülke vatandaşlarının, diğer ülkelere yaptıkları turistik seyahatler olarak ifade edilmektedir (Gee ve Fayos-Solá 1997; Theobald 2005; Selçuk ve Başar 2006; Öztaş ve Karabulut 2006; Bahar ve Kozak 2008; Goeldner ve Ritchie 2009).

Bu üç biçimin çeşitli şekillerde kombine edilmesi ile aşağıda belirtilen turizm kategorileri türetilmektedir;

- *Ülke içi turizm: İç turizm ve dış aktif turizmden oluşmaktadır,*
- *Ulusal turizm: İç turizm ve dış pasif turizmden oluşmaktadır,*
- *Uluslararası turizm: Dış aktif turizm ve dış pasif turizmden oluşmaktadır (Gee ve Fayos-Solá 1997; Theobald 2005; Goeldner ve Ritchie 2009).*

1.1.2. Turizm Türleri

Bireylerin turizm faaliyetlerine katılmasını sağlayan nedenler birbirinden son derece farklı olmaktadır. Bu farklılığın temelinde ise turizm faaliyetine katılmak isteyen bir kişinin destinasyon seçimini etkileyen ve kişiyi seyahate yönelten motifler bulunmaktadır. Bu motifler, aynı zamanda turizmin türlerini de oluşturmaktadır. İnsanları turizm faaliyetlerine katılmaya ve kişiyi seyahat etmeye yönelten motifler, başka bir deyişle, amaçlar bakımından turizm türlerini beş ana grup altında toplanabilmektedir. Bunlar; dinlenme turizmi, kültüre turizm ve sağlık turizmi, ekonomik turizm ve politik turizmdir.

1.1.2.1. Dinlenme (Tatil) Turizmi

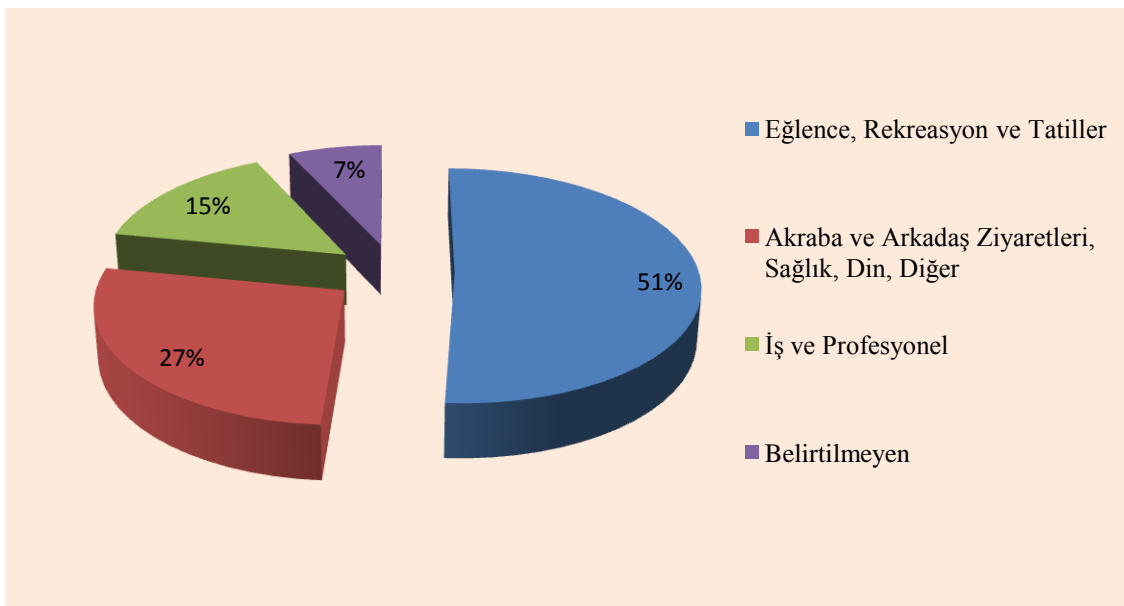
İnsanoğlu yemek, içmek, uyumak gibi ihtiyaçlarının yanında çalışarak kaybettiği enerjisinin tekrar kazanılması, iş yaşamının verdiği yorgunluğun ve tek düzeliğin fiziksel ve ruhsal olarak giderilmesi ve için dinlenme ihtiyacını karşılamalıdır (Keskin 2008: 1). Bu nedenle insanlar, yılda birkaç kez, birkaç haftalık bir dinlenmeye gereksinim duymaktadırlar. Şüphesiz, böyle bir dinlenme için insanın başka bir yere gitmesi zorunlu değildir; ancak, sessiz ve hoş bir doğa ortamı, gürültülü kent ortamına göre çok daha etkili bir dinlenme sağlamakta; insanlar, dinlenmek için bu gibi yerleri arama ve bu yerlere yolculuk yapma eğilimi göstermektedirler. Böylece, dinlenme isteği de, insanları yolculuk yapmaya yönelten bir etmen olabilmektedir (Doğan 2004: 11).

Günümüz yaşam ve çalışma koşulları içinde yorulan insanların, yıllık izinlerinde ve boş zamanlarında sürekli yaşadığı yer dışına çıkarak, bedensel ve ruhsal olarak rahatlama ve monoton yaşam koşullarından bir süreliğine uzaklaşmak amacıyla yaptıkları seyahatlerinde, turizm işletmelerinin ürettikleri mal ve hizmetleri, değişik turizm faaliyetleri çerçevesinde talep etmelerinden doğan olay ve ilişkilerin bütününe dinlenme (tatil) turizmi denilmektedir (Yılmaz 2007: 11).

Dinlenme turizmi, tatil amaçlı gerçekleştirildiği için daha çok “deniz-kum-güneş” üçlüsü çerçevesinde değerlendirilmektedir. Oysaki dinlenme kavramı görece bir özellik taşımaktadır. Örneğin; bir kişi için deniz kıyısında güneşlenme ve kitap okuma dinlenme sayılırken, bir başka kişiye göre “adrenalin sporları” olarak da isimlendirilen bangie-jumping, rafting ve yamaç paraşütü gibi etkinlikler de dinlenme araçları olabilmektedir (Küçükaltan 2006: 44–45). Diğer bir deyişle dinlenme amaçlı turizme katılanlar dahi, dinlenceleri boyunca pasif kalmak istememekte, tatillerinde çeşitli etkinlikler arzu etmektedirler (Kozak ve Bahçe 2009: 47). Dinlenmenin ne olduğu yaşa, cinsiyete, toplumlara ve kültürlere göre farklılık ve çeşitlilik göstermektedir (Usta 2008: 21).

Dinlenme turizmi, turistik hareketin büyük ve en önemli kısmını oluşturmaktadır. Çünkü tüm bireysel seyahat motivasyonlarının içerisinde belki de en önemlisi, insanın kişisel zevklerini karşılama isteği olmaktadır (İçöz 2005: 110). Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü’nün hazırladığı 2008 yılına ait turizm verileri incelendiğinde de bu görüşün istatistiksel olarak da desteklendiği gözlenmektedir.

Grafik 1.1. 2008 Yılında Ziyaret Amaçlarına Göre Uluslararası Turist Varışları



Kaynak: UNWTO, Tourism Highlights 2009 Edition, 2010: 3

Grafik 1.1’de görüldüğü üzere Dünyada 2008 yılında ziyaret amaçlarına göre uluslararası turist varışları içerisinde dinlenme turizmi kapsamında yer alan eğlence, rekreasyon ve tatil amaçlı seyahatler, toplam 922 milyon varış içerisinde 467 milyon

(%51) gibi bir oranla tüm seyahatlerin yarısını geçerek ilk sırada yer almaktadır. Bunu sırasıyla akraba ve arkadaş ziyaretleri, dini ve sağlık amaçlı seyahatlerin bileşiminin oluşturduğu %27'lik bir dilim ile %15'lik dilimi oluşturan iş ve profesyonel amaçlı seyahatler izlemektedir. Son olarak toplam varışların %7'sinde ise ziyaret amacı belirtilmemiştir.

1.1.2.2. Sağlık Turizmi

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), sağlığı; *“yalnızca hastalıklı olmama durumu değil, aynı zamanda zihinsel, fiziksel ve toplumsal konum olarak iyi olma durumu”* şeklinde tanımlamakta ve sağlığı, insanlığın en vazgeçilmez hakkı ve ihtiyacı olarak belirtmektedir (WHO 2006: 1). Bu nedenle, bireyler hem bozulan sağlıklarını düzeltmek hem de var olan sağlıklarını koruma amacıyla güdülenmektedir. Bu güdü, yüzyıllardan günümüze dek insanoğlunun seyahat etme nedenleri arasında sağlık motifinin büyük ve önemli bir yer kaplamasına neden olmaktadır.

Kısaca, *“sağlık amacı ile seyahat eden insanların oluşturduğu turizm”* türü olarak tanımlanabilen sağlık turizmi, tarih öncesi kadar eski ve yarın kadar aktüel bir kavram olarak nitelendirilmektedir (Ross 2001). Bazı ülke, bölge veya yörelerin sahip oldukları doğal kaynaklar, buradaki sağlık kurumlarının ün ve üstünlükleri ile bunların belirli hastalıkları iyileştirdiği yolundaki inanç ve söylentiler, bu yerlerin hastalıktan kurtulma güdüsüyle ilişkili duruma gelmesine yol açarak bireylerde bu yerlere gitmek için bir istek uyandırmaktadır. Böylece, bu destinasyonlar sağlık amacıyla yapılan yolculuklar için bir merkez durumuna gelmekte (Doğan 2004: 11) ve buldukları ülkelerin ekonomilerine de önemli bir katkıda bulunmaktadır (Bennett, King ve Milner 2004: 126).

Sağlık turizmi, *“sağlık”* ve *“turizm”* olmak üzere hizmet sektörünün iki farklı kolunun kaynaklarının kombinasyonundan oluşması nedeniyle (Jyothis ve Janardhanan 2009: 77), birbirinden farklı türde faaliyetleri kapsamakta ve bu nedenle farklı biçimlerde ortaya çıkabilmektedir. Bunlar sırasıyla medikal (tıbbi bakım amaçlı) turizm, wellness (sağlığı koruma) turizmi ve rehabilitasyon turizmi olmak üzere üç ana başlıkta sınıflandırılabilir (Gee ve Fayos-Solá 1997; Gonzales vd. 2001; Vajirakachorn 2004; Kahraman ve Türkay 2006):

- *Medikal turizm:* Bireylerin kendi ülkelerinde bulamayacağı özel bir servisi ya da kaliteli hizmeti satın alma amaçlı turizm hareketlerine katılmalarıdır. Örneğin; dünyaca ünlü hastanelerde kendi alanında uzman doktorlar tarafından muayene edilmek gibi.
- *Wellness Turizmi:* Bireylerin bir destinasyondaki spa veya kilo verme klifi gibi bir merkeze sağlığını koruma ve formda kalmak, diyet yapmak, kilo vermek, rahatlama vb. nedenlerle seyahat etmeleridir. Günümüzde birçok büyük otel bünyesinde, spor merkezleri, fitness salonları ve özelliklede spa bölümleri yer almaktadır.
- *Rehabilitasyon Turizmi:* Bireylerin, bir hastalıktan kurtulmak, iyileşmek veya bir sağlık problemini rehabilite etmek amacıyla, özel sağlık hizmeti veren kuruluşun olduğu destinasyona seyahat etmeleridir.

Sağlık turizmi biçimlerinin sınıflandırıldığı bu üç ana başlıkta sunulan hizmetleri Gonzales, Brenzel ve Sancho (2001: 20) aşağıda sunulan tablo ile açıklamaktadırlar.

Tablo 1.1. Sağlık Turizmi Kapsamında Sunulan Hizmetler

MEDİKAL	WELLNESS	REHABİLİTASYON
<ul style="list-style-type: none"> • Estetik Ameliyat • Kalp Ameliyatı • Göz Ameliyatı • Kanser Tedavisi 	<ul style="list-style-type: none"> • SPA • Doğal Yaşam • Bitkisel Tedaviler • Tamamlayıcı Tedavi 	<ul style="list-style-type: none"> • Diyaliz • İleri Yaş Bakımı • Bağımlılık Tedavileri

Kaynak: Gonzales Anthony; Logan Brenzel; Jennifer Sancho, “Health Tourism and Related Services: Caribbean Development and International Trade”, Final Report, 2001:20

Tablo 1.1 incelendiğinde medikal turizm kapsamında cerrahi müdahale gerektiren hizmetlerin yer aldığı gözlemlenmektedir. Medikal turizmde, turistlerin seçtiği destinasyonlarda kalitenin yanı sıra özellikle kendi ülkelerindeki yüksek tedavi masraflarının ile tedavi ya da operasyon için uzun bekleme sürelerine katlanmak zorunda kalmaları önemli birer unsur olmaktadır (Connell 2006: 1093).

Wellness turizminde ise amaç sağlıklı yaşamı devam ettirmektir ve bu amaçla sunulan hizmetler arasından günümüzde en önemlisi “SPA” hizmetidir. SPA, (Salus Per Aqua yani Sudan Gelen Sağlık) şifalı sular ile yapılan bakım anlamına gelmektedir. Kaplıca veya termal turizmin modern ve bilimsel şekli olarak da tanımlanabilmektedir (Kozak ve Bahçe 2009: 191). Sağlık getiren bu su amaç ve kullanım şekline göre; mineralli sıcak su kullanımı ile yapılan Balneoterapi, deniz suyu kullanımı ile uygulanan Talassoterapi veya şifalı çamurların kullanıldığı Peloidterapi uygulamaları şeklinde olabilmektedir (Özbek ve Özbek 2008: 100).

Alkol ve uyuşturucu bağımlılığı, ileri yaş bakımı gibi hizmetlerin yer aldığı rehabilitasyon turizminin, sağlık turizmi pazarı içerisinde limitli sayıda yer aldığı görülmekte bununla birlikte giderek büyüyen ve gelişen bir girdi olduğu gözlemlenmektedir (Gonzales vd. 2001: 21).

Özetle, sağlıkla ilgili turizm şekilleri ve bunlarının tanım ile içerikleri farklı olsa da hepsinin ortak noktası, insanların sağlıklarına kavuşması veya koruması amacıyla turizmin yarattığı ortamları ve turistik ürün ve hizmetleri aynı amaç için kullanmalarıdır (Kozak ve Bahçe 2009: 189).

1.1.2.3. Kültürel Turizm

Kültür, “toplumun üyesi olan insanın, yaşayarak, yaparak öğrendiği ve aktarım öğrettiği maddi ve manevi her şeyden oluşan karmaşık bir bütündür” şeklinde tanımlanmaktadır (Güvenç 2002: 15). Toplumların tarihi, dili, bayrağı, dini, yaşadıkları bölgeleri, inançları, alışkanlıkları, ürettikleri, tükettikleri, ekonomileri, hukuk anlayışları, müziği, mimarisi, sanatı, edebiyatı, duyguları, heyecanları, oyunları, sembolleri, simgeleri gibi tüm değerleri kültürün kapsamına girmektedir (Eren 2008: 7).

İnsanın yarattıklarının tümünden oluşan kültür (Kongar 1999: 19) ve bu kültüre ait öğeler toplumlar arasında farklılıklar gösterebilmekte ve bir toplumu diğerinden ayıran bir olguyu oluşturmaktadır. Yaratıldığı bölge veya topluma özgü ve eşsiz olabilen kültürü doğal ortamında görme isteği, turistik bir talep yaratmaktadır. (Kozak ve Bahçe 2009: 145). Günümüzde iletişim-ulaşım araçlarındaki gelişmeler ve küreselleşme insanların değişik kültürleri görme, öğrenme ve tanıma merakını körüklemekte ve bu arzu kültürel turizmi doğurmaktadır (Emekli 2006: 54).

İlk kez 1969 yılında Kanada'nın Ontoria kentinde düzenlenen bir kongrede, "kültürel motivasyonlar ile seyahat etmek olarak" dar anlamda tanımlanan kültürel turizm kavramı ile ilgili daha sonraki yıllarda birçok tanım denemesi yapılmıştır (Kızılırmak ve Kurtuldu 2005:101). Örneğin, Arınç (2002: 101) kültürel turizmi; "festival, folklor, tiyatro, sergi gibi sanat etkinliklerine katılmak geçmiş yaşayan uygarlıklar ile kültürel değerlerini tanımak, tarihi yerleri ve toplumların yaşam tarzlarını görmek amacıyla yapılan gezi" olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir tanımda ise kültürel turizm, kişilerin kültürel gereksinimlerini karşılamak amacıyla, yeni bilgiler edinmek ve deneyimler yaşamak üzere, yaşadıkları yer dışında kültürel çekiciliklere sahip yerlere yaptıkları turizm hareketleri olarak belirtilmektedir (Özkan 2005: 35).

Dünya Turizm Örgütü'nün de iki adet kültürel turizmi tanımı bulunmaktadır. İlk tanımda, kültür turizmi; "insanların çalışma gezileri, sahne sanatları ve kültür turları ile festival ve diğer kültürel olaylara katılımları, anıt ve sitlere ziyaretleri, doğa çalışmaları, folklor veya sanat ile dini (hac ziyaretleri gibi) nedenlerle yaptıkları hareketleri içerir" şeklinde tanımlanmaktadır. İkinci ve daha geniş kapsamlı olan diğer tanımda ise kültürel turizm, "insanların farklılıklara duydukları ihtiyacı tatmin etmek, bireysel kültürel seviyelerini arttırmak ve yeni bilgiler, deneyimler ve yeniliklerle karşılaşmalarını olanaklı hale getirmek için yaptıkları tüm hareketleridir" biçiminde tanımlanmaktadır. Kültür subjektif bir kavram olduğundan kültür turizmiyle ilgili tanımlar ister çok dar ister çok geniş kapsamlı olsun pratik kullanım alanını sınırlandırmaktadır (Pedersen 2002: 23).

Çok sayıda kültürel turizm kavramı ve bu kavramlar içersinde sıralanan bireyleri, kültürel turizm amaçlı seyahat etmeye teşvik eden unsurlar arasında öncelikle tarihi eserler, ören yerleri, düzenlenen kongreler, bölge veya ülkelerin geleneksel gastronomik (yiyecek-içecek) varlığı, çeşitli dinlere yönelik kutsal değerler büyük önem taşımaktadırlar. Ancak tüm bu değerlerin hangisinin turist açısından öncelik taşıdığını saptamak oldukça güç bulunmaktadır. Çünkü turizm ürünü bütünleşik bir özelliğe sahip olduğundan, turistin seyahatleri esnasında öncelikle talep ettiği ürünleri birbirlerinden ayırmak fazla mümkün olamamaktadır. Ancak kongreleri ve ibadet amaçlı seyahatleri tercih edenlerin kesin tespitleri daha kolay yapılabildiğinden, bu faaliyetleri hem "*kültürel turizmin*" içersinde, hem de bundan ayrı olarak değerlendirilmesi mümkün olmaktadır (Küçükaltan 2006: 47).

1.1.2.3.1. Kongre Turizmi

Kongre kelimesi, kökeni Latince'de toplanma ve buluşma anlamında kullanılan "Congressus" sözcüğünden gelmekte (Çizel 1999; Erdoğan 2006; Gülbahar 2006; Arber 2008; Dölalan 2008; Khalilov 2009) ve kısaca çeşitli ülkelerden yöneticilerin, elçilerin ve delegelerin katılmasıyla yapılan toplantılara kongre denilmektedir (<http://tdkterim.gov.tr>).

Toplantı kavramı ise, "insanların bir araya gelerek ortak ilgi alanlarındaki bir konuyu tartışmaları amaçlı organize edilen olay" şeklinde tanımlanmakta ve büyük toplantılar, Birleşmiş Krallıkta "konferans" kıta Avrupa'sında ise "kongre" olarak adlandırılmaktadır (Swarbrooke ve Horner 2001: 5). Bununla birlikte, Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) parlamentonun bir bölümüne "kongre" denilmesi dolayısıyla, uluslararası literatürde kongreler için "konvansiyon" ifadesi kullanılmaktadır (Çizel 1999; Erdoğan 2006; Gülbahar 2006). Her üçü de, aynı bilim veya meslek alanından gelen ya da aynı tür kuruluşlara üye olan delegelerin biçimselleşmiş bir ortamda bir araya gelmeleriyle oluşmaktadır. Bu türün, kongre turizmi olarak adlandırılmasının nedeni ise içlerinde en kapsamlı ve yaygın olanının kongreler olmasından kaynaklanmaktadır (Kozak ve Bahçe 2009: 212).

Kongre turizmi, 1970 yılında Hollanda'da gerçekleşen 10. Aiest Kongresinde, "kişilerin bir araya gelerek çoğunlukla bilimsel ve profesyonel bilgi alışverişinde bulunmak için kendi yaşadıkları veya çalıştıkları yer dışında başka bir yere seyahatleri ve orada kalışlarından kaynaklanan bir grup aktivite ve ilişkilerdir" şeklinde tanımlanmaktadır (Prebežac, Mikulić ve Peručić 2008: 1). Günümüzde, kongre turizmi sadece bilimsel gelişimi hedefleyen bir bilgi veya fikir alışverişi olmanın ötesine geçerek artık bireyler açısından hem kültürel bir etkinlik hem de boş zaman değerlendirme veya rekreasyon etkinliği olarak ele alınmaktadır (Kozak ve Bahçe 2009: 213).

Araştırmalar, kongre turizmine katılan delegelerin kültür ve eğitim seviyesi ile gelir düzeylerinin yüksek olduğunu göstermekte ve kongre turizmini, düzenlendiği yörelerde ve dönemlerde ekonomik getirisi yüksek bir turizm türü olarak belirtmektedir (Ritchie 2000: 63). Bu duruma, kongreye katılanların seyahat masraflarının bir bölümünün görevli oldukları birimler veya sponsor firmalar tarafından karşılanması ve kişilerin toplantı sırasında ortaya çıkan boş zamanlarını değerlendirmede şehir veya çevre gezileri gibi

kültürel aktiviteler ile yine eğlenme ve alışveriş amaçlı çeşitli mal ve hizmetlere talepleri örnek gösterilmektedir (Küçükaltan 2006: 48).

Kongre turizmin, tüm turizm türleri arasında öne çıkan diğer bir ekonomik etkisi de mevsimlik özelliğinin olmamasıdır. Bu tür, özellikle “ölü sezon” şeklinde nitelendirilen dönemlerde gerçekleştirilme eğilimi göstermekte ve böylece toplantı veya kongrenin düzenlendiği destinasyonlarda sezon dışında da ekonomik canlılık yaratabilmektedir (Ritchie 2000: 111).

Tablo 1.2. Kongre Sayısına Göre İlk 10 Ülke

SIRA	ÜLKE	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	ABD	456	529	465	567	563	610	603	612	564	507
2	ALMANYA	274	328	292	316	328	409	389	428	484	402
3	İSPANYA	194	209	222	302	300	384	346	318	332	347
4	FRANSA	224	296	261	278	271	368	347	358	297	334
5	BİRLEŞİK KRALLIK	270	320	229	303	317	317	363	357	316	322
6	İTALYA	213	235	267	288	316	317	299	296	291	296
7	BRAZİLYA	80	119	98	102	111	156	171	230	213	254
8	JAPONYA	154	174	210	206	194	199	218	227	241	247
9	KANADA	132	163	157	189	160	194	178	193	218	231
10	HOLLANDA	153	188	184	168	188	238	236	229	218	227

Kaynak: International Congress and Convention Association (ICCA), Statistics Report, The International Association Meetings Market, Abstract for non-members 1999–2008, 2009: 16

Uluslararası Toplantı ve Kongreler Birliği (ICCA) tarafından hazırlanan rapora göre ICCA kriterlerine (katılımcı sayısı en az 50 kişi olmalı, katılımcıların % 40’ı yabancı olmalı, toplantılar rutin olarak düzenlenmeli ve rotası en az 3 farklı ülkeyi kapsamalı) uyan uluslararası kongre sayısına göre ülkeler sıralamasına bakıldığında 2004 yılından beri ABD’nin birinci sırada Almanya’nın da 2. sıraya yer aldığı, 3. sıra ve 4. sıralarda yer alan

İspanya ve Fransa da düzenlenen kongrelerde 2007 yılına kıyasla 2008 yılında sırasıyla yüzde 40 ve 79 oranında bir artış yaşandığı, bunun yanı sıra Birleşik Krallık'ın 2007 yılında 4.sıradayken 2008 de 5.sıraya gerilediği görülmektedir (ICCA 2009: 18).

1.1.2.3.2. İnanç Turizmi

Kutsal yerlere yönelik turizm etkinlikleri “inanç turizmi” olarak tanımlanmakta (Kozak vd. 2008: 25) ve dini motifler insanları turizme katılmaya teşvik eden en önemli psikolojik faktörlerden biri olmaktadır (Öztaş ve Karabulut 2006: 25). Bütün dinlerde, belirli yerler, yapılar ve nesnelere kutsal bir özellik taşımaktadırlar. Bu durum ise, bu dinlere inanan insanlarda, bu yerleri ziyaret etmek ve bu yerlerin içerdiği kutsal güçten yararlanmak isteği doğurmaktadır (Doğan 2004: 12). İbadetlerin mekâna bağlılık göstermesi, insanların söz konusu mekânlara yönelik seyahatlerinin başlıca nedeni olmakta ve bunlar içinde en yoğun turist akımını Hac ziyaretleri oluşturmaktadır (Usta 2008: 19).

Semavi dinler açısından kutsal sayılan Mekke, Medine, Kudüs ve Vatikan gibi merkezlerle, kutsal kitaplarda yer alan ve dünya ülkelerine serpilmiş durumdaki anıtlar ve ibadet merkezlerine yapılan seyahatler inanç turizminin yanı sıra kültürel turizmde önemli bir unsur olmaktadır. Çünkü ziyaret edilen bu dini yerler ve/veya yapılar genellikle tarihi mekânlardır. Bu bakımdan, inanç turizmi kapsamında değerlendirilecek seyahatlerin ortaya çıkışında özellikle, kültürel çevre unsurlarının önemli yeri olmaktadır. Bu durum inanç turizminin, kültürel turizm çerçevesinde değerlendirilmesindeki temel nedeni oluşturmaktadır (Kahraman ve Türkay 2006: 46). Bununla birlikte Müslüman olmayan bir kişinin tarihsel değeri bulunan camileri, bir Müslüman'ın da Hıristiyanlar ve Yahudilerce kutsal sayılan yerleri, inceleme ve bilgi edinme amacıyla ziyaretleri kültürel etkinliklerin bir parçasıdır ve bu ziyaretleri kişinin bilgi birikimini artırmayı amaçlayan “kültürel turizm” çerçevesinde değerlendirilmektedir (Küçükaltan 2006: 49).

1.1.2.4. Ekonomik Turizm

İnsanoğlunu ilk çağlardan itibaren yolculuk yapmaya yönelten faktörler içerisinde ekonomik unsurların önemli bir yeri bulunmakta ve ticari amaçlı seyahatler turizm olayının en eski biçimini yansıtmaktadır (Swarbrooke ve Horner 2001: 3). Günümüzde de dünyada giderek hızlanan küreselleşme eğilimleri, ilerleyen teknoloji ve benzeri etmenler ekonomik

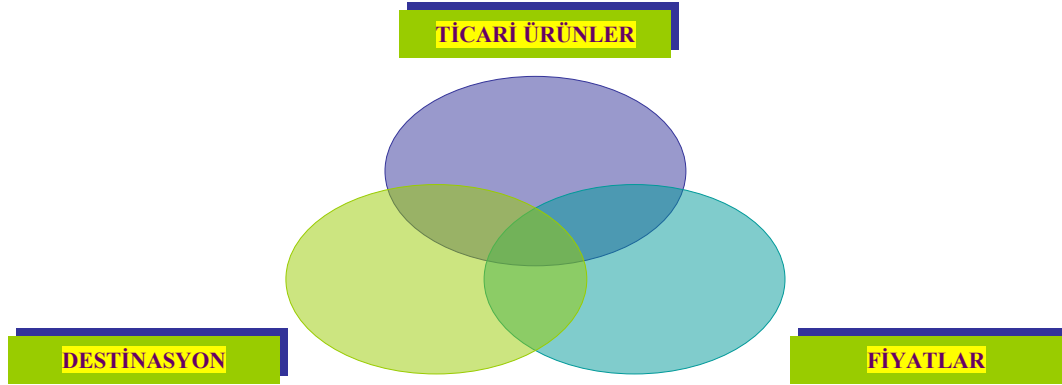
ilişkilerin çoğaltarak geliştirmekte ve ekonomik turizminin gelişmesinde büyük rol oynamaktadır.

Ekonomik turizm; “doğrudan kazanç sağlamaya yönelik olmamakla beraber, insanların sürekli ikamet ettiği yer dışındaki bir başka ülke veya yöreye ticari faaliyetleri nedeniyle seyahatleri ve bu seyahatleri esnasında gittikleri yerdeki turizm işletmelerinin ürettikleri mal ve hizmetleri talep etmeleri” şeklinde tanımlanmaktadır (Ardilli 2006; Küçükaltan 2006). Ekonomik turizm çerçevesinde, mesleki nedenlerle yapılan “iş seyahatleri” ile “sınır ötesi alışveriş” ve bavul ticareti” olarak adlandırılan alışveriş amaçlı seyahatler yer almaktadır.

Seyahat nedeni “iş” olanlar, bir destinasyona meslek alanındaki yeni gelişmeleri izlemek, bir ürünü tanıtmak ile yeni iş bağlantıları yapmak veya bir işi sonuçlandırmak gibi nedenlerle seyahat etmektedirler (Usta 2008: 17). Sergiler ve fuarlar da, iş adamlarının bilgi ve tecrübelerini aktarma, satın alacakları malları tanıma veya kendi ürünlerini tanıtmalarını sağlamaları nedeniyle bu kümeye dâhil edilmektedir (Doğan 2004; Şemieoğlu 2006). Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütünün istatistiklerine göre dünyada iş amaçlı yapılan seyahatlerin sayısı tüm seyahatlerin %15 ila %16’sını oluşturmakta ve bu seyahatlere katılan kişi sayısı her yıl artmaktadır. 2004 yılında 120 milyon kişi, 2005 yılında 124 milyon kişi, 2006 yılında 131 milyon kişi iş amaçlı seyahat ederken 2007 ve 2008 yıllarına gelindiğinde ise iş amaçlı seyahat edenlerin sayısı sırasıyla 138 ve 138.3 milyona ulaşmıştır. Bu rakamlar ışığında iş seyahatlerinin turizm pazar payının gün geçtikçe büyüdüğü söylenebilmektedir. Günümüzde dünyada birçok şirket veya organizasyon artan iş seyahatlerinden doğan masraflarını gerek havayolları şirketleri gerekse otel zincirleri ile çeşitli anlaşmalar yaparak azaltma yoluna gitmektedirler (Ritchie 2000: 63).

Tatil süresince turistlerin katıldığı aktiviteler arasında en yaygın ve eğlenceli olanı alışveriş yapmaktır. Alışveriş yapmak ve turizm ilişkisinin iki biçimi bulunmaktadır. İlk biçimde alışveriş, bir seyahate çıkmada birincil neden iken ikinci biçimde ise gidilen destinasyonda ek bir turistik çekicilik unsuru olarak görülmektedir. Ekonomik turizm bağlamında ele alınan ve birincil nedeni alışveriş olan seyahatleri; aranılan ticari ürünler, seçilen destinasyon ve fiyat avantajlarından oluşan faktörler etkilemektedirler (Timothy 2005: 43).

Şekil 1.2. Alışveriş Amaçlı Seyahati Etkileyen Faktörler



Kaynak: Timothy, Dallen J. Shopping Tourism, Retailing and Leisure, 2005: 44

Ticari ürünler içerisinde özellikli bir nesneyi arama, el sanatları veya hediyelik eşya ile gümrükten muaf ürünler, destinasyon faktöründe özel ürünleri ile ünlü çarşılar ve bu çarşıların bulunduğu bölgeler, alışveriş merkezleri, festivaller ve etkinlikler bulunurken fiyat faktöründe ise gidilen destinasyonun genel olarak ucuz olması veya kendi ülkesinde yüksek fiyatlı ürünlerin burada düşük fiyatlı olması ile pazarlık şansının bulunması yer almaktadır. Bu üç faktör ayrışık olmamakla beraber birbirlerini bariz bir şekilde de etkilemektedirler. Örneğin; fiyatlar ve ticari ürünlerdeki çeşitlilik ve kalite bir destinasyonu dünyaca ünlü bir alışveriş cennetine dönüştürebilmektedir (Timothy 2005: 43).

Alışveriş amaçlı turizm içerisinde yer alan sınır-ötesi alışverişler kısaca, bireylerin yurtdışında düşük vergiler nedeniyle mal alımları ve bunları ithalat harcı ödememek için tam olarak gümrük bildiriminde bulunmadan ithal etmeleridir. Sınır ötesi alışverişte kişiler satın aldıkları ürünleri kendi tüketimleri için kullanmaktadırlar (OECD 2002: 147). İnsanların birbirine sınır kapısı bulunan iki ülke arasında, sınırın çevresindeki yöre ve kentlere alışveriş amaçlı seyahatleri Meksika-ABD, Kanada-ABD, Merkez ve Doğu Avrupa (Almanya-Polonya gibi), Yunanistan-Türkiye, Çin ve komşuları benzeri dünyanın birçok bölgesinde görülmektedir. Uluslararası sınırları bulunan ülkelerde iki taraf arasındaki tüm ekonomik, sosyal ve yasal farklılıklar sınır-ötesi alışveriş için uygun koşullar yaratmaktadır. Tablo 1.3'de sınır-ötesi alışverişe katkıda bulunan faktörler sıralanmaktadır.

Tablo 1.3. Sınır-Ötesi Alışverişe Katkıda Bulunan Faktörler

-
- Sınırın bir tarafında diğer tarafına göre para birimlerine göre döviz kuru avantajı olması
 - Sınırın bir tarafında diğer tarafına göre daha düşük vergi oranları bulunması
 - Sınırın bir tarafında diğer tarafına göre küçük dağıtım kanalları, rekabet eksikliği, yüksek kar payları, artan tüketim malları gibi ekonomik ölçekli unsurların bulunması
 - Sınırın bir tarafında diğer tarafına göre daha geniş seçenekte ürün ve hizmet bulunması
 - Sınırın bir tarafında diğer tarafına göre daha iyi müşteri hizmetleri olması
 - Sınırın bir tarafında diğer tarafına göre dükkânların hizmet saatlerinin ve günlerinin farklı olması ve bu nedenle daha uzun süreli alışveriş imkanı bulunması
 - Sınırın bir tarafından diğer tarafına geçmenin turistlere heyecan vermesi
-

Kaynak: Timothy, Dallen J. *Tourism and Political Boundaries*, 2001: 57

Ekonomik turizm çerçevesinde incelenen diğer bir alışveriş amaçlı seyahat ise bavul ticaretidir. Günümüzde bavul ticareti tüm ülkeler için önemli döviz girdi kaynaklarından sayılmaktadır (Küçükaltan 2006: 45). Bavul ticareti; “bireysel girişimcilerin yurtdışından mal almaları ve bunları semt pazarlarında veya küçük dükkânlarda satmak için ithal etmeleri” tanımlanmaktadır. Çoğunlukla satın alınan ürünler ithalat harcı ödememek için tam olarak gümrük bildiriminde bulunmadan ithal edilmektedir (OECD 2002: 147). Bavul ticaretinde ziyaretçiler gittikleri ülkede azımsanmayacak miktarda ticari mal alarak, bunları beraberlerin getirdikleri bavullar ile gümrükten geçirmektedirler. Bavul ticaretinde alışverişin yapıldığı ülkelere yapılan ziyaretler tekrar ihtiyaç doğdukça tekrarlanmaktadır (IMF 1998: 5).

Sınır-ötesi alışveriş ile bavul ticaretinin de seyahat amacı gidilen ülkede alışveriş yapmak olduğundan bu iki türü birbirinden ayırmak genellikle güç olabilmektedir (Dimova 2007: 6). İki tür arasında ayrımı ortaya çıkaran unsur ise alışverişin amacıdır. Bavul ticaretinde yapılan alışverişin amacı satın alınan malların başkalarına satılması ve ticari kazanç elde edilmesi iken sınır-ötesi alışverişte kişilerin kendi kullanımları amacıyla mal satın almaktadırlar.

1.1.2.5. Politik Turizm

Diplomatların, politikacıların, devlet bürokratlarının ve kamu görevlilerinin ulusal veya uluslararası siyasal ilişkiler nedeniyle katıldıkları turizm hareketlerine politik turizm

denilmektedir (Usta 2008: 13). Bu kişilerin ülkelerarası görüşmelerde bulunmak, resmi törenleri izlemek amacıyla seyahatleri, bu seyahatleri esnasında turizm işletmelerinden yararlanmaları da bu turizm türü kapsamında sayılmakta ve politik turizmin temelini oluşturmaktadır (Küçükaltan 2006: 50).

Politik amaçlı yolculuklar yeryüzünde yapılan yolculukların oldukça küçük bir kısmını oluşturmakla birlikte, turizm hareketlerinin nedenlerinin arasında yer almaktadır (Doğan 2004: 11). Çağımızda küreselleşmenin de etkisiyle uluslararası ilişkilerin artan önemi politik amaçlı seyahatleri çoğaltarak önemli bir seyahat motifi haline getirmektedir. Özellikle bir ülkenin veya bölgenin başkenti, resmi daire merkezleri ile o devletle ilgili benzer anıt veya sembollerin buralarda bulunması nedeniyle politik amaçlı seyahatlerde başlıca çekim merkezi konumu almaktadır (Gartner 1996: 355).

1.1.2.6. Diğer Turizm Türleri

Kişilerin turizm amaçlı seyahat etmelerine neden olan diğer başlıca faktörler ve bu faktörlerin ortaya çıkardıkları turizm türlerini şu şekilde sıralayabilmek mümkündür:

- ***Spor turizmi:*** Bireysel veya organize bir biçimde, ticari olan veya olmayan bir nedenle aktif (sporcu) ve/veya pasif olarak (yönetici/izleyici) şekilde her türlü sportif etkinliğine katılmak amacı ile kişilerin kendi yaşadıkları veya çalıştıkları yer dışında başka bir yere seyahatlerine spor turizmi denilmektedir (Daniels, Norman ve Henry 2004: 180).
- ***Alternatif turizm:*** Kitle turizminin doğurduğu problemlere ilişkin endişeler, birçok araştırmacı ve hükümet yetkilisini bu sorunlarla mücadele etme ve azaltma için farklı turizm türleri arayışına yöneltmiştir (Gentry 2006: 279). Bu bağlamda alternatif turizm kavramı, yeni bir çözüm şeklinde önerilmiştir. Alternatif turizm; geleneksel ve klasik kitle turizminin olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla oluşturulmuş, yeni turistik ürünlerin bir araya getirildiği bir turizm türü olmaktadır (Tosun, Bilim ve Temizkan 2003: 2). Sosyal, doğal ve kültürel yapıya bağlı olarak gelişen alternatif turizm; eko-turizm, miras turizmi, macera turizmi, doğa turizmi (kırsal turizm gibi) benzeri çeşitler içermektedir (Gentry 2006: 279).

- **Özel İlgi Turizmi:** Tatil seçimlerini özellikli motivasyonların etkileyerek karar almalarına bu motiflerin yön verdiği ve tatmin düzeyleri, gerçekleştirmeye çalıştıkları deneyim tarafından belirlenen tüketicileri içeren bir turizm türü olarak tanımlanabilmektedir (Novelli 2005: 13). Özel ilgi turizmi kapsamında; dark (ölüm) turizm, etnik turizm gibi kültüre dayalı, kuş gözlemciliği, yamaç paraşütü gibi doğaya dayalı, gençlik turizmi gibi eğitime dayalı ve fotoğraf çekme, şarap, kumar turizmi gibi hobiyeye dayalı seyahat motivasyonları yer almaktadır.

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü'ne göre özel ilgi turizmi genişleyen bir turizm pazarı türü olup, bu turistler özel ilgilerini gerçekleştirmek için seyahat bütçelerinden azımsanmayacak miktarlarda harcama yapabilmektedirler. Ayrıca özel ilgi turistleri geleneksel turistlere göre daha uzun süre konaklama eğilimi göstermektedirler (UNWTO 2002: 2).

1.2. TURİZM ARZI

Bu bölümde turizm olayı içerisinde yer alan arz ögesi tanımlanmakta, kategorize edilmekte ve özellikleri incelenmektedir.

1.2.1. Turizm Arzının Tanımı

Ekonomi biliminde arz, “diğer değişkenler sabitken (ceteris paribus)¹ belirli bir zaman diliminde, piyasa üreticilerinin değişik fiyat düzeylerinde satmaya hazır oldukları mal ve hizmet miktarı” olarak tanımlanmaktadır (Alkin, Yıldırım ve Özer 2003: 67). Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi arz, bir malın veya hizmetin ancak sunulmak arzusu ile piyasaya getirilmesini ifade etmektedir.

Turizm alanında ise arz etmenleri, öteki ekonomik alanlardan farklı olarak nitelik yönünden birbirinden çok değişik varlık ve değerlerden oluşmaktadır (Koç ve Eriş 2008: 15). Bu nedenle turizm olayının doğası gereği, turizm türleri ve ürünleri çok çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitlilik turizm arzının ilgili yazında ortak bir ifade ile tanımlanmasını da etkilemekte ve turizm arzı farklı biçimlerde tanımlanmaktadır.

¹ **Ceteris Paribus Varsayımı:** Bir kavramı belirleyen çok sayıda değişkenden bir tanesinin değişebileceği, diğer değişkenlerin ise sabit kalacağını varsaymaktadır (Alkin vd. 2003: 61).

Akyurt (2008: 44) turizm arzını, “bir ülkenin turistik işletmeleri ve kurumları kanalı ile turistlere sunduğu maddi ve manevi hizmetlerin bütünü” şeklinde betimlemektedir. Diğer bir tanım da ise turizm arzı, “belirli koşullar altında belirli bir fiyatla, bir ülkenin veya bölgenin turistlere satmaya ya da turistlerin faydalanmasına sunduğu turistik zenginlikler bütünü” olarak yer almaktadır (Oktayer, Susam ve Çak 2007: 14). Turizmde arz kavramı, daha geniş bir anlatımla; “turistlerin seyahat ve geçici konaklamasından doğan gereksinimlerini karşılayabilecek nitelikte olan mal, hizmet ve doğal zenginlikler ya da bunların bileşiminden oluşan; belirli bir fiyata ya da bedelsiz olarak sunulan tüm kapasite” şeklinde de tanımlanmaktadır (Öztaş ve Karabulut 2006: 43)

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü ise turizm arzını; “belirli bir destinasyon da turistlerin kullanımı ve tüketimi için uygun hale getirilmiş bir dizi turizm ürün ve hizmetleri” biçiminde tanımlayarak turizm arzını tüketici odaklı ele almaktadır (Nadal, Font ve Parrilla 2007: 80). Yapılan tüm bu tanımlardan anlaşılacağı üzere hizmet sektörünün en önemli öğelerinden olan turizmde tüketiciye, yani turiste sunulan her türlü olanaklar (Tablo 1.4) arz kavramı çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Tablo 1.4. Turizm Endüstrisinin Elemanları

Turizm Kaynakları
<ul style="list-style-type: none"> • Doğal Çevre Kaynakları • İnsan Yapımı Kaynaklar
Genel ve Turizm Alt Yapısı
<ul style="list-style-type: none"> • Turizm ve İletişim • Temel Donanımlar • Sosyal Donanımlar • Telekomünikasyon
Karşılama Tesisler
<ul style="list-style-type: none"> • Oteller, Misafir Evleri, Şehirler, Bölgeler • Devre Mülkler • Tamamlayıcı Konutlar • Personel Konutları • Yiyecek-İçecek Donanımları
Eğlence ve Spor Aktiviteleri
<ul style="list-style-type: none"> • Rekreasyonel ve Kültürel Aktiviteler • Sportif Aktiviteler
Turizm Karşılama Hizmetleri
<ul style="list-style-type: none"> • Seyahat Acenteleri • Otel ve Destinasyon Tanıtım Ofisleri • Enformasyon Büroları • Araba Kiralama Hizmetleri • Rehberlik ve Çevirmen Hizmetleri

Kaynak: Hall, Colin Michael; Stephen Page. The Geography of Tourism And Recreation: Environment, Place and Space, 2006: 92

1.2.2. Turizm Arzının Sınıflandırılması

Günümüz turizm anlayışında turistlerin tatmin edilmesi amaçlanmaktadır. Turistlerin turizm olayına katılmalarındaki beklentileri ve turizm destinasyonundaki arz kaynaklarının bu beklentileri ne ölçüde karşılayabileceğinin belirlenmesi gerekmektedir (Önal, Düzakın ve Çiftçi 2006: 12). Her destinasyonun arz kaynakları farklı olduğu için bunların sınıflandırılması güçleşmekte ve farklı şekillerde sınıflandırılması yapılmakla birlikte genelde dört temel grup içerisinde toplanmaktadır. Bunlar (Goeldner ve Ritchie 2009: 335);

1. **Doğal Çevre Kaynakları:** Bir bölgenin doğal kaynakları ziyaretçilerin kullanımına ve beğenisine uygun turizm arzının temel ölçüm elemanlarından oluşturmaktadır. Bu kategoriye bir bölgenin; hava, iklim ve fiziki coğrafya koşulları, bitki ve hayvan varlığı (flora ve fauna), nehir ve ırmakları, mağara ve şelaleleri, plajları, içme suları, doğal güzellikleri vb. özellikleri dahil edilmektedir.
2. **İnsan Yapımı Çevre Kaynakları:** Bu bileşen doğal çevre içerisinde veya üzerinde geliştirilmiş olan alt ve üst yapı elemanlarını içermektedir. İnsan yapımı çevrenin içerisinde yer alan alt yapı öğeleri; su dağıtım merkezi, kanalizasyon tesisatları, gaz hatları, elektrik ve haberleşme ağları, drenaj sistemleri, yollar ve diğer yapısal gereklilikleri kapsamaktadır. Turizm üst yapı elemanları ise öncelikli olarak ziyaretçi ve ziyaretçi aktivitelerini destekleyen; havaalanları, otoyollar, otopark alanları, parklar, marina ve limanlar, otobüs ve tren istasyonları, otel, motel, restoran, müzeler, eğlence merkezleri, alışveriş merkezleri, gece ışıklandırmaları vb. yapıları içermektedir.
3. **Turizm İşletmeleri:** Turizm arz kaynaklarını oluşturan bir diğer unsurda turizm işletmeleridir. Turizm endüstrisi içerisinde yer alan bu işletmeler genellikle halkın “turizm” olarak algıladığı pek çok ögeyi yansıtmaktadır. Bu işletmelerin ilki ve en önemlisi gemiler, uçaklar, trenler, otobüsler, limuzinler, taksiler, otomobiller, tramvaylar vb. kişilerin seyahat etmesine yarayan elemanları kapsayan ulaştırma sektörüdür. Özü itibariyle geçici bir yer değiştirme hareketi olan turizm, ulaştırma işletmeleri olmaksızın düşünülememektedir. Turizm arzının oluşturan turizm işletmeleri içerisinde, turistlerin gittikleri yerde barınma ve yeme-içme ihtiyaçları karşılayan konaklama ve yiyecek-içecek işletmeleri de bulunmaktadır.

4. Konukseverlik ve Kültürel Kaynaklar: Turistlerin bir bölgede en iyi biçimde ağırlanmalarına imkân veren o bölgenin halkı ve sahip olduğu kültürel zenginliklerdir. Bölge halkının ve özellikle çalışanların konuklara içten davranması, turistlerin karşılanması, güler yüzle servis yapılması, dostane ve sıcakkanlılıkla yaklaşılması vb. özellikler yanında bölgenin tarihi, edebiyatı, mimarisi, sanat değerleri, müzikleri ve dansları, alışveriş veya sportif amaçlı etkinlikleri ve geleneksel veya ulusal festivalleri vb. diğer aktiviteleri bu grupta değerlendirilmektedir.

1.2.3. Turizm Arzının Özellikleri

Turizm arzını, diğer sektörlerdeki işletmelerin arzlarından ayıran temel özellikler aşağıda maddeler halinde sıralanmaktadır (Öztaş ve Karabulut 2006; İçöz 2007).

- Turizmde sektöründe arzın oluşturulması büyük yatırımlarla meydana gelebilmektedir. Bir konaklama işletmesinin tamamlanarak faaliyete başlaması için belirli bir süre ile sabit üretim faktörleri için yüksek miktarda harcama (maliyet) gerektirmektedir.
- Turizm sektöründe üretilen mal ve hizmetlerin ya da kazanılan deneyimlerin stok edilmesi mümkün olamamaktadır. Aynı zamanda turizm sektöründeki krizler, turizm talebindeki mevsimsel dalgalanmalar, politik huzursuzluklar vb. faktörlerden çok etkilenen turizm sektöründe bu nedenler dolayısıyla turizm arzını oluşturan mal ve hizmetlerin üretildiği anda tüketilmesi gerekmektedir.
- Turizm arzı, diğer turistik bölgelerdeki fiyatların etkisi, tüketicilerdeki değişik eğilimler ve ihtiyaçlar gibi dış unsurların etkisi ile sunulan mal ve hizmetler açısından farklılıklar göstermektedir.
- Turizm arzı, diğer hizmet sektörlerinde olduğu gibi emek-yoğun üretime dayanmaktadır. Ancak son yıllarda bilgi teknolojisinde meydana gelen gelişmeler turizm arzının bu özelliğini etkileyebilmektedir.
- Turizm arzının oluşturan birçok faktör (bir bölgedeki fiziksel, doğal, kültürel ve insani değerler) serbest mallara dayalıdır ve bu ürünlerin ekonomik olarak, başka bir sektörde değerlendirilmesi mümkün olmamaktadır.

- Her bölgenin sahip olduğu doğal kaynakların farklılığı, turizmin mevsimlik oluşu, turizm arzı ile turizm talebinin birbirinden uzakta oluşu gibi nedenler turizmi tam rekabet ortamından piyasasından uzaklaştırmaktadır.
- Bir turistik tüketici turizm faaliyetlerinden tam olarak yararlanabilmek için üretim yerine gitmek zorundadır. Bu nedenle arzın bulunduğu yer aynı zamanda tüketim yeri olmaktadır (üretim ve tüketim eş zamanlılığı).
- Turizm arzı kapasite kullanımına dayalı bir esnekliğe sahip olmaktadır. Kapasitenin kullanımını geceleme sayısına bağlı bulunmaktadır.
- Turizm arzında ikame olanaklarının yüksek olması risklerin dağıtımını güçleştirmektedir.
- Turizm arzı kısa dönemde inelastik (katı) bir özelliğe sahip olmaktadır.
 - a. Turizm arzının en önemli kaynağını oluşturan doğal öğelerin sınırlı olması değiştirilmesine ve artırılmasına imkan vermemektedir.
 - b. Turizm arzında sabit sermaye yatırımları bir oldukça yüksektir. Talep miktarında meydana gelen bir değişim ya da girişimci tarafından bir proje sonucunda turizm arzının kısa dönemde arttırmak mümkün olamamaktadır.
 - c. Kısa dönemde fiyat değişimleri karşısında turizm arzı, fiyat değişim oranından daha az bir oranda değişim göstermektedir.

1.3. TURİZM TALEBİ

Çalışmamızın bu bölümünde turizmde talep kavramı tanımlanmakta, özellikleri incelenerek, turizm talebini etkileyen çeşitli faktörler irdelenmektedir.

1.3.1. Turizm Talebinin Tanımı

Genel anlamda talep; “bir ekonomide insan istek ve ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli olan mal ve hizmetlerin üretilmesinde yatırımları ve işletmeleri uyaran, tatmin edilmesi kabul edilen ihtiyaç büyüklüğü” şeklinde ifade edilmektedir (Usta 2008: 93).

Talep kavramı, gelir ve fiyat değişkenlerinden hareketle farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Gelir değişkeninin belirleyici olduğu bir tanım da talep, “satın alma gücüyle desteklenmiş satın alma isteği” olarak ifade edilmektedir (Yağcı 2007: 21). Bununla birlikte ekonomide talep yasası², talebi “diğer tüm değişkenler sabitken bir mal ve hizmetin miktarı ile fiyatı arasındaki ters ilişki” şeklinde fiyat değişkeni temelinde tanımlamaktadır (Lundberg, Krishnamoorthy ve Stavenga 1995: 29).

Turizm arzıyla birlikte turizm piyasasının diğer önemli bir kolunu oluşturan turizm talebi, yukarıda genel anlamıyla ifade edilen talep kavramına benzer bir tanıma sahip olmaktadır (Bahar ve Kozak 2008: 109). Bu bağlamda, ilgili alan yazınında turizm talebi; “belirli bir piyasada, belirli bir fiyata turistik mal ve hizmetleri, rasyonel veya irrasyonel nedenlerle, kendi ikamet yeri dışında satın alma isteğinde bulunan, bu isteğini gerçekleştirmeye imkân verecek kadar satın alma gücüne ve boş zamana sahip olan insanların miktarı” olarak belirtilmektedir (Öztaş ve Karabulut 2006: 54). Benzer bir ifade de ise turizm talebi; “yeterli satın alma gücüne ve boş zamana sahip olup belirli bir zaman diliminde, belirli bir hedef doğrultusunda turistik ürün ve hizmetlerden faydalanan ya da yararlanmak isteyen kişi veya kişiler topluluğu” şeklinde tanımlanmaktadır (Kozak vd. 2008: 63).

Turizm olgusunun diğer bileşenlerinde olduğu gibi turizm talebi konusu ve tanımları yazarların ilgili oldukları disiplinlerin bakış açılarına bağlı olarak sayısız biçimde tanımlanmaktadır. Örneğin; ekonomistlere göre talep; “belirli bir dönem içerisinde kişilerin belirli bir fiyata almaya gönüllü oldukları mal ve hizmet miktarı” olarak ifade edilmektedir. Buna karşıt bir görüş olarak, psikologlar talebi, motivasyon ve davranış temelli ele almaktadırlar. Diğer yandan coğrafyacılara, turizm talebini: “kendi yaşadıkları veya çalıştıkları yer dışında başka bir yerdeki turistik olanakları ve hizmetleri kullanmak için seyahat eden veya etmeyi isteyen toplam kişi sayısıdır” şeklinde tanımlamaktadırlar (Cooper vd. 1998; İçöz 2007).

Çeşitli görüş ve bakış açılarıyla turizm talebi farklı biçimlerde tanımlansa da tüm bu tanımlarda turizm talebine ait temel noktalar bulunmaktadır.

² **Talep Yasası:** Diğer değişkenler sabitken daha yüksek fiyat düzeylerinde talep edilen mal ve hizmet miktarının daha düşük olacağını; daha düşük fiyat düzeylerinde ise tüketicilerin satın almaya hazır oldukları mal ve hizmet miktarının daha fazla olacağını ifade etmektedir (Alkin vd. 2003: 61).

Bunlar (Kozak vd. 2008: 63);

- Tüketim zamanının kesin olarak sınırlarının çizilmiş olması,
- Tüketimde bulunacak kimsenin belirli bir gelire ve boş zamana sahip olması,
- Turistik ürün ve hizmetlerin belirli bir piyasada turistlerin hizmetine sunulmuş olması,
- Tüketicinin ürün ve hizmetlerden yararlanmak için isteğinin olması.

Turizm talebin oluşabilmesinin ölçütlerinden özellikle “belirli zaman” kavramı yani “tüketim zamanının kesin olarak sınırlarının çizilmiş olması” turizm sektöründeki fiyatlandırma politikasında önemli rol oynamakta, böylelikle turizm arzını da etkileyebilmektedir.

1.3.2. Turizm Talebinin Bileşenleri

Turizm talebi ile ilgili tanımlarda da, turizm talebinin sadece tüketimde bulunan kişilerden oluşmaması dikkat çeken bir nokta olarak gözlemlenmektedir. Bazı bireyler turizm için bir talep barındırmakta fakat bunu değişik nedenlerle gerçekleştirememektedirler. Turizm talebi birçok unsurdan oluşmakta ve bu nedenle çeşitli yazarlarca turizme yönelik toplam talebin üç temel bileşenden meydana geldiğini belirtilmektedir. Bunlar (Cooper, Fletcher, Gilbert, Shepherd ve Wanhill 1998; İçöz 2005; Page 2003);

1. Efektif (Gerçek) Turizm Talebi: Turizme katılan aktüel insan sayısı efektif turizm talebini oluşturmakta ve genel olarak seyahat edenlerin sayısı olarak ifade edilmektedir. Bu gruba örnek olarak de facto (fiili) turistler gösterilmektedir. En yaygın ve en kolay ölçülen turizm talebi bileşeni olduğu için bütün turizm istatistiklerinde (özellikle bir ülkeden ayrılış ve bir destinasyona varış) yer almaktadır. Efektif talep, satın alma isteği ile birlikte satın alma gücü, yani parasal olanaklar da kullanılarak seyahat ve turizm ürünlerinden yararlanan grupları ifade etmektedir.

2. Baskı Altındaki Turizm Talebi: Turizm talebinin bu bileşeni, nüfusun çeşitli koşullar (ödeme gücü yetersizliği veya sınırlı tatil hakkı vb.) nedeniyle seyahat edemeyen

kısmını temsil etmektedir. Baskı altındaki talep, potansiyel turizm talebi ve ertelenmiş turizm talebi olmak üzere iki unsurdan oluşmaktadır.

- **Potansiyel turizm talebi;** koşullarında değişiklik olduğu takdirde gelecekte seyahat edecek kişileri ifade etmektedir. Örneğin; bu bireyler ödeme güçlerinde bir artış olması veya kendilerine uygun fiyatlı bir tatil paketi sunulması halinde seyahate çıkabilmektedirler. Bu nedenle, bu grupta yer alan kişilerin, efektif turizm talebi kategorisine dahil olma imkanı bulunmaktadır.
- **Ertelenmiş turizm talebi;** arz verilerinden kaynaklanan geçici bir problem veya kısıt nedeniyle ertelenen talebi ifade etmektedir. Örneğin, gidilecek bölgedeki konaklama işletmelerinde yer bulunmaması, kötü hava koşulları veya bir terörist faaliyetler talebin gelecekte bir tarihe ertelenmesine neden olmaktadır. Arz verilerinden kaynaklanan sorunlar ortadan kalktığında ertelenmiş talep, efektif talep kategorisine taşınabilmektedir.

3. Gerçekleşmeyen Turizm Talebi: Seyahat etmek arzusu bulunmayan ya da ailevi yükümlülükler veya hastalık gibi nedenlerle seyahat edemeyen kişilerden oluşmaktadır. Talebin olmadığı kategoridir.

Ele alınan bu üç turizm talebi bileşeni dışında turizm talebinin farklı oluşumları da bulunmaktadır. Talep ikamesi olarak adlandırılan ilk oluşumda bir faaliyete yönelik talebin bir diğeri tarafından ikame edilmesi söz konusu olmaktadır. Konukların kendi yemeklerini kendilerinin hazırlamalarına izin veren veya bunu bekleyen konaklama işletmesi ile tam pansiyon hizmet sunan konaklama işletmesi bu oluşuma örnek verilebilmektedir. İkinci oluşum ise talebin coğrafi konum değiştirdiği talep yönlendirilmesi olarak adlandırılmaktadır. Son olarak yeni bir turistik arzın ortaya çıkması talebi bölgedeki olanaklardan farklı bir yere yönlendirebilmekte, diğeri olanaklara ikame olabilmekte veya yeni talep yaratabilmektedir (Cooper vd. 1998; İçöz 2005).

Birçok yazar da turizm talebini coğrafik açıdan “iç ve dış turizm talebi” şeklinde ele almaktadır. Eğer gidilen yer ülke sınırları içerisinde ise bu turizm olayı “iç turizm talebi”, ülke sınırları dışında ise “dış turizm talebi” kavramları ile ifade edilmektedir (Küçükaltan 2006; Yağcı 2007; Kozak vd. 2008).

1.3.3. Turizm Talebinin Özellikleri

Turizm talebi, ekonomideki diğer ürün ve hizmetlere yönelik talebe göre bazı farklılıklar ve değişik özellikler gösterir. Bu özellikleri aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır (Öztaş ve Karabulut 2006; Yağcı 2007; İçöz 2007; Kozak vd. 2008; Bahar ve Kozak 2008):

- **Turizm talebi bağımsızdır.** İnsanları seyahat etmeye yönelten ekonomik, toplumsal ya da psikolojik olmak üzere çok çeşitli nedenler bulunmaktadır. Bu nedenler, hac ziyareti, iş seyahati veya bir spor karşılaşmasını izlemek gibi kişiden kişiye değişiklikler göstermektedir. Fakat kişilerin buldukları yerden ayrılma isteği ile arz kaynaklarının sahip olduğu çekicilik etmeni tamamının ortak noktası olmaktadır.
- **Turizm talebi çok yönlüdür.** Turistik ürünün çeşitliliği ve turistlerin turizme katılım amaçlarının farklı olması, turizm talebine de çok yönlülük getirmektedir.
- **Kişisel harcanabilir gelirin bir fonksiyonudur.** Diğer bir ifade ile turizm talebi ile kişisel harcanabilir gelir arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Nitekim turizm talebinin çoğunlukla refah seviyesi yüksek gelişmiş ülkelerden kaynaklanması bu nedene bağlanmaktadır.
- **İkame olanakları yüksektir.** Turistik ürünler lüks tüketim ürünleri olarak kabul edildiğinden kolay ikame edilebilir özelliktedir.
- **Tüketim mal ve hizmetleri arasında aşırı rekabet vardır.** Turizm talebine konu olan turizm ürünü, ekonomideki lüks ve kültürel nitelikteki diğer ürün ve hizmetlerle rekabet etmektedir.
- **Turizm talebi aşırı elastiktir.** Turizm talebinin ikame imkanlarının fazla olması nedeniyle turistik tüketimdeki tercihlere sosyal, ekonomik, politik ve finansal nitelikteki faktörlerin etkisini arttırmaktadır. Bunun sonucu olarak, turizm talebi aşırı elastik özellik taşımaktadır.
- **Turizm talebi mevsimlik bir özellik taşır.** İklim, okulların tatil zamanları ve çalışanların tatil imkanları, alışkanlıklar, moda ve gösteriş gibi nedenlerden dolayı turistik hareketler belirli mevsimlerde yoğunlaşmaktadır. Turizm talebini yılın

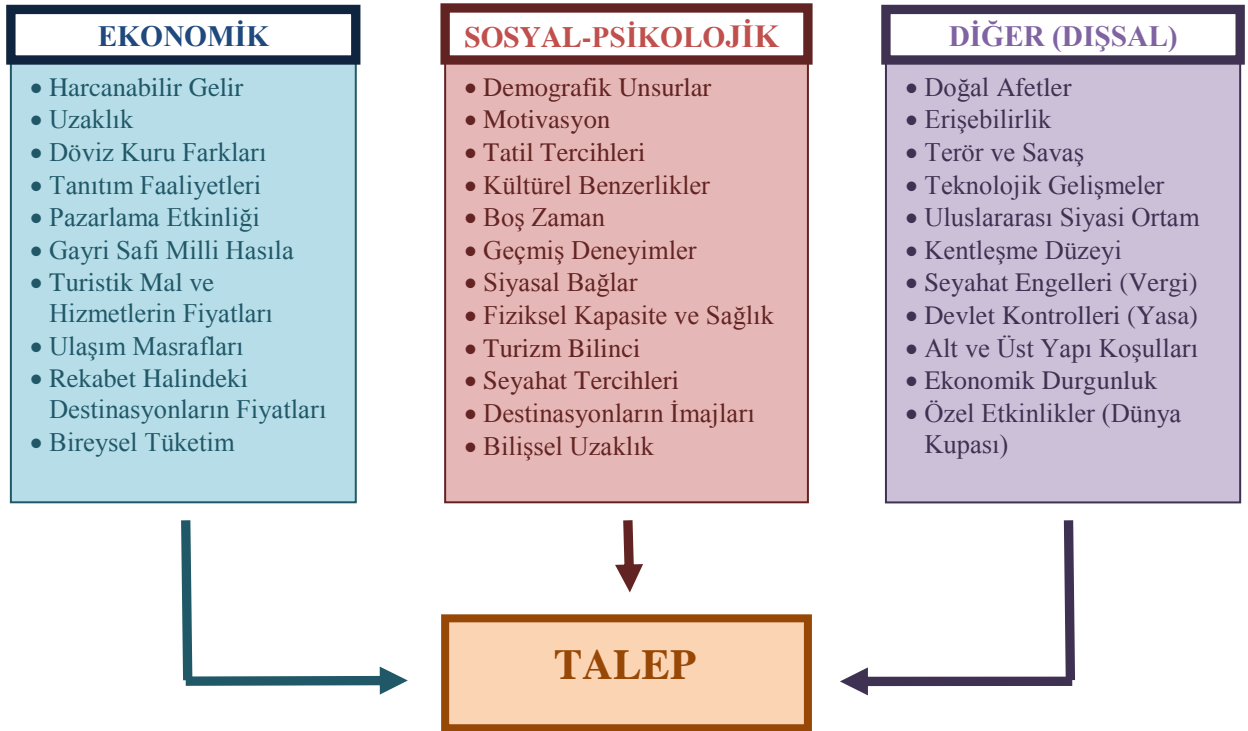
değişik mevsimlerine dağıtmak için yeni ve değişik türde turizm yatırımları gerekmektedir.

- **Turizm talebi ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre değişiklik gösterir.** Uluslararası turizm hareketlerinin görünümüne bakılacak olursa, talebin gelişmiş ülkelerin yer aldığı coğrafyada yoğunlaştığı görülmektedir. Böylece çok az sayıdaki gelişmiş ülke, talebin büyük çoğunluğuna sahip olarak uluslararası turizmi etkilemektedir.

1.4. TURİZM TALEBİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Turizm talebini etkileyen faktörlerin belirlenmesine yönelik çalışmalar 1960'lı yılların başlarına kadar uzanmaktadır. Bu tarihten günümüze kadar süre gelen çalışmalar da bir yandan genel olarak talep yasası bağlamında gelir ve fiyat unsurları ana etkenler olarak belirlenirken diğer yandan turizm yazınında turizm talebini etkileyen faktörlerle ilgili çalışmalar neredeyse sayısız potansiyel faktöre de değinmektedir (Uysal 1998: 86).

Şekil 1.3. Turizm Talebini Etkileyen Faktörler



Kaynak: Uysal, Muzaffer. The Economic Geography of The Tourist Industry, 1998: 87

İnsanların ulusal ve uluslararası turizm hareketlerine katılmalarını, ortalama konaklama sürelerini ve yapacakları harcamaların miktarlarını etkileyen bu çok sayıda faktörler her ülke, bölge ve hatta aynı ülkenin değişik yöreleri içinde dahi farklı özellikler gösterebilmektedir (Çuhadar 2006: 43). Bununla birlikte belirli bir zamanda belirli bir destinasyona olan turizm talebini etkileyen bu faktörler turizm olayı ile ilintili kişiye göre talebi olumlu etkileyerek teşvik etmekte veya olumsuz etkileyerek köreltebilmektedirler (Gee ve Fayos-Solá 1997: 201).

Tüm bu bilgiler ışığında, bu çalışmada turizm talebini etkileyen çok sayıda değişken; ekonomik, sosyal, psikolojik ve diğer faktörler başlıkları altında toplanarak sınıflandırılmaktadır.

1.4.1 Ekonomik Faktörler

Turizmin yapısı gereği, tüketicilerin (turistlerin) turistik ürünü elde edebilmeleri için fiziksel olarak üretim yerine gitme zorunlulukları bulunmakta ve seyahat elemanı turistik ürünün doğal bir parçası olmaktadır. Özellikle uluslararası turizm hareketlerinde ve uzun süreli seyahatlerde turist gönderen bölge ile ev sahibi bölge arasında ekonomik koşullar oldukça farklılık göstermektedir (Bull 1995: 29). Bu nedenle potansiyel bir turist, seyahat kararı verirken; ulaştırma maliyetini, gideceği bölgedeki fiyat düzeyini ve döviz kurlarını dikkate almak durumundadır. Aynı zamanda, turizm ürününü talep edecek bireylerin yeterli satın alma gücüne sahip olmaları da gerekmektedir. Bu durum kişinin kendi gelir düzeyini de ön plana çıkarmaktadır (İçöz 2005: 117).

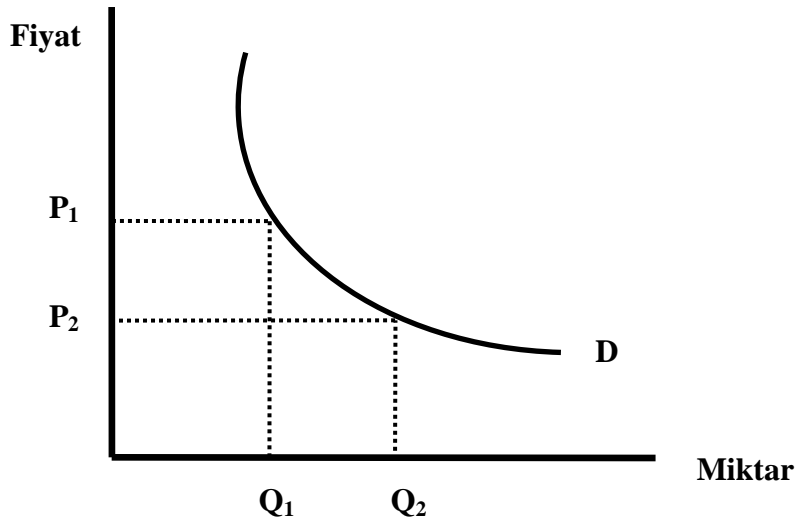
Bir başka ifade ile sunulan turistik mal ve hizmetlerin fiyatları, turizm talebinde bulunan kişilerin harcanabilir gelir düzeyleri ve ülkeler arasındaki döviz kurları turizm talebini belirlemektedir. Sıralanan bu öğeleri yanı sıra seyahat edilen yere olan uzaklık, bir destinasyonun sahip olduğu arz kaynakları ile tanıtım faaliyetleri de turizm talebini etkileyen ekonomik faktörler içerisinde önemli birer etken olarak yer almaktadırlar.

1.4.1.1. Turistik Mal ve Hizmetlerin Fiyatları

Bir mal veya hizmetin talebini ilk olarak etkileyen ekonomik faktörün, o mal veya hizmetin kendi fiyatı olması nedeniyle turizm talebi ile turistik mal ve hizmet fiyatları arasında birbirlerine bağımlı bir ilişki bulunmaktadır (Usta 2008: 95). Talep yasasının

doğal bir sonucu olarak turistik mal ve hizmetlerin fiyatlarının düşmesi turizm talebini arttırıcı, yükselmesi ise turizm talebini azaltıcı bir etki meydana getirmektedir (Bahar ve Kozak 2008: 119). Herhangi bir destinasyona olan turizm akışının yoğunluğu ve talebinin miktarı üzerinde turistik mal ve hizmetlerin fiyatları baskın bir rol oynamaktadır (Uysal 1998: 89). Diğer bir deyişle, turistlerin tercihlerini öncelikli olarak turistik mal ve hizmetlerin fiyatları etkilemektedir.

Şekil 1.4. Turizm Talebi – Turistik Mal ve Hizmetlerin Fiyatları İlişkisi



Kaynak: İçöz, Orhan. Turizm Ekonomisi, 2005: 124

Turizm ürünü, mal talebinden farklı olarak; cazibe, ulaşılabilirlik ve kolay elde edilebilirlik faktörlerinin bileşiminden oluşmaktadır. Başka bir ifade ile turizme olan talep, seyahat, konaklama ve yeme – içme gibi birbirine bağlı çeşitli hizmetler demetine yönelik olmaktadır (Dinçer 1993: 49). Bu nedenle turistik mal ve hizmetlerin fiyatları ile talep arasındaki ilişki kapsamında; seyahat, konaklama ve gidilecek turizm destinasyonunda turistlerce yapılması planlanan aktivitelerin maliyetleri incelenmek gerekmektedir (Ryan 2003: 33).

- **Seyahat maliyetleri:** Turizm endüstrisinin kalbini oluşturan seyahat unsuru; turist gönderen ülke, gidilen destinasyon, konaklama, çekicilikler ve diğer tüm turistik yolculuk unsurları arasındaki bağı sağlamaktadır. Ayrıca turistler tarafından yapılan toplam turizm harcamalarının en büyük kısmını çoğunlukla seyahat maliyetleri

oluşturmaktadır (Gee ve Fayos-Solá 1997: 45). Ulaşım maliyetlerinin turizm talebi üzerindeki bu önemli etkisi nedeni ile bazı talep araştırmalarında ulaşım, turistik mal ve hizmetlerin fiyatlarından bağımsız bir değişken olarak da kullanılmaktadır (Sinclair ve Thea 1997: 44).

Seyahat maliyetlerinin oluşturan koşullar arasında ulaşımında kullanılan araçların maliyetleri de yer almaktadır. Bu maliyet hem bağımsız seyahatler hem de tur operatörlerinin ve seyahat acentelerinin sağladığı paket turlar için geçerli olmaktadır. Seyahat maliyetleri ile enerji faktörü arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Ulaşım araçlarında kullanılan yakıtların fiyatları seyahat maliyetlerini oluşturmada önemli bir değişken olmaktadır (Ryan 2003: 33). Yapılan araştırmalar özellikle uluslararası turizm hareketlerinde uçuş masraflarının ortalama bir paket tur maliyetinin %37'sini oluşturduğunu göstermektedir (Flook 2001:5).

- **Konaklama maliyetleri:** Turistlerin seyahat ettikleri destinasyonda barınma ihtiyaçları karşılayan konaklama tesisleri sahip oldukları özellikler açısından çok çeşitlik göstermektedir. Konaklama tesislerinin standartlarındaki farklılıklar, bunların fiyatlarına da yansımaktadır. Bir konaklama tesisinin kat-hizmetleri, yiyecek-içecek gibi departmanların masraflarından, istihdam ettiği eleman sayısından, mobilyaların yenilenmesinden veya hükümetler tarafından konulan vergilerden kaynaklanabilen sabit giderleri o tesisin fiyatlandırılması üzerinde önemli bir etken olmaktadır. Aynı zamanda uluslararası turizm hareketlerinde döviz kuru farklılıkları konaklama tesisinin fiyatlarını ve dolayısı ile konaklama maliyetlerini etkilemektedir (Ryan 2003: 37).
- **Aktivitelerin maliyetleri:** Turistlerin seyahat ettikleri destinasyonda yapmayı planladıkları aktiviteler katıldıkları turizm türüne göre değişmektedir. Bu nedenle bu aktiviteler; çadır kurmaktan bisiklet kiralamaya, yamaç-paraşütü yapmaktan yat turuna katılmaya veya müzeleri gezmekten o bölgeye has yöresel el yapımı ürünleri satın almaya kadar örneklerin çeşitlendirilebileceği geniş bir yelpazede sıralanabilmektedir. Bu bağlamda tüm bu aktivitelerin maliyetleri ile bu maliyetleri etkileyen ev sahibi ülke ile turist ihraç eden ülkelerdeki enflasyon oranları ve döviz

kuru değişkenleri (Ryan 2003: 38) turizm talebini etkileyen önemli birer unsur olmaktadırlar.

Turizm talebi ve fiyat arasındaki ilişkide turistik mal ve hizmetlerin fiyatlarının yanı sıra ikame ve tamamlayıcı malların fiyatları da turizm talebi üzerinde etkili olmaktadır. Bireysel bir tüketici için turizm, kişinin bütçesi dahilindeki (bilgisayar almak, mobilyalarını değiştirmek, spor salonuna üyelik gibi) diğer ürün ve hizmetlerle rekabet halinde bulunmaktadır (Vanhove 2005: 53). Başka bir ifade ile potansiyel turist ikame malları satın alarak tatile çıkmaktan vazgeçebilmektedir.

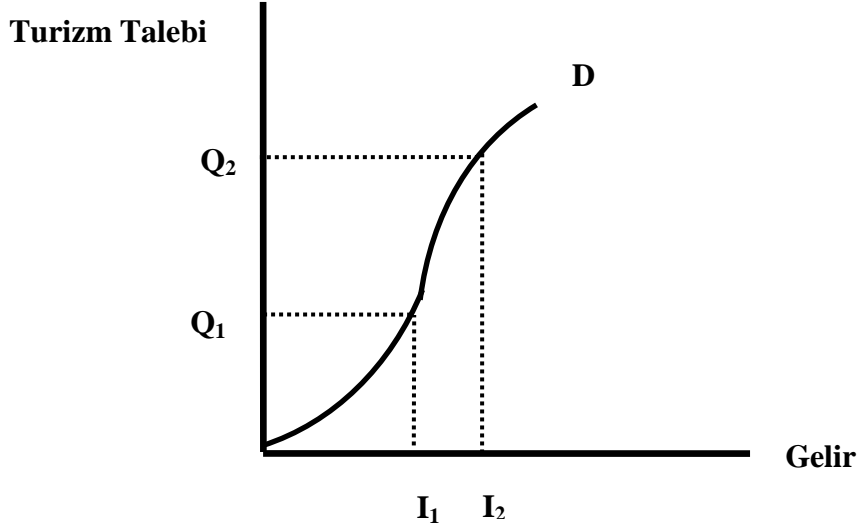
Turistik destinasyonlarda birbiri yerine ikame edilebilmektedir. Birbirine yakın turistik arz potansiyeline sahip iki bölgeden (İspanya ve İtalya gibi) birinin fiyatındaki düşme, fiyatların sabit kaldığı diğer bölgeye yönelik turizm talebinde de düşmeye yol açmaktadır (İçöz 2005: 124). Bu eğilim, turizmde özellikle tamamlayıcı mallar söz konusu olduğu zaman daha da belirgin olmaktadır (Kozak vd. 2008: 68). Ulaşım hizmetleri fiyatında meydana gelebilecek bir artış herhangi bir turizm bölgesine yapılacak turun talep miktarında ve dolayısıyla konaklama talebinde düşüşe neden olabilmektedir. Bu durum, İspanya da charter uçuş fiyatlarındaki yaşanabilecek bir artışın İspanya'daki otel odalarına olan talebi düşürmesi örneği üzerinden açıklanabilmektedir (Vanhove 2005: 53).

1.4.1.2. Harcanabilir Gelir

Potansiyel turistlerin harcanabilir gelir düzeyleri, turizm talebini etkileyen diğer önemli bir faktörü oluşturmaktadır. Harcanabilir gelir, ekonomi içindeki de her türlü vergi kesinti çıkarıldıktan ve tüm transfer ödemeleri eklendikten sonra kişilerin tüketim veya tasarruf için ayırabileceği gelir toplamından oluşmaktadır (Baumol ve Blinder 2009: 539).

Bireyler harcanabilir gelirleri ile öncelikle zorunlu ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Kişinin isteğine bağlı olarak kullanabileceği serbest geliri, bu ihtiyaçların giderilmesini ardından ortaya çıkmaktadır (Bozok 1996: 6). Bu bağlamda bireylerin turizm talebinden söz edebilmek için öncelikle beslenme, barınma ve giyim gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmış olması ile dinlenme, eğlenme ve seyahat amacıyla harçayabilecekleri yeterli gelirlerinin bulunması gerekmektedir (Bahar ve Kozak 2008: 117).

Şekil 1.5. Turizm Talebi – Harcanabilir Gelir İlişkisi



Kaynak: İçöz, Orhan. Turizm Ekonomisi, 2005: 132

Turizm talebi ile kişisel harcanabilir gelir arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile kişilerin harcanabilir düzeyleri artarken turizme olan talepleri de artmaktadır (Kozak vd. 2008: 69). Nitekim turizm talebinin çoğunlukla refah seviyesi yüksek gelişmiş ülkelerden kaynaklanması bu nedene bağlanmaktadır.

1.4.1.3. Döviz Kurları

Turizm talebini etkileyen ekonomik faktörler içerisinde uluslararası turizm talebi ile döviz kuru arasındaki ilişkide önemli bir etken olarak yer almaktadır. Döviz kuru, bir ülke parasının başka ülke paraları ile değişim oranı veya yabancı herhangi bir paranın milli para fiyatıdır (Uzunoğlu, Aytaç, Yıldız, Yıldırak ve Atakişi 2006: 284). Turistler, eğer daha önce o ülkeyi ziyaret etmemişler ise, çok azı gidecekleri ülkedeki fiyatları tümüyle bilmektedir. Bu nedenle o ülkedeki fiyat seviyelerini ve zorunlu giderlerinin neler olabileceğini kendi ülke paralarının döviz kuru üzerinden veya tahminlere dayalı olarak hesaplamaktadırlar (Kozak vd. 2008: 68).

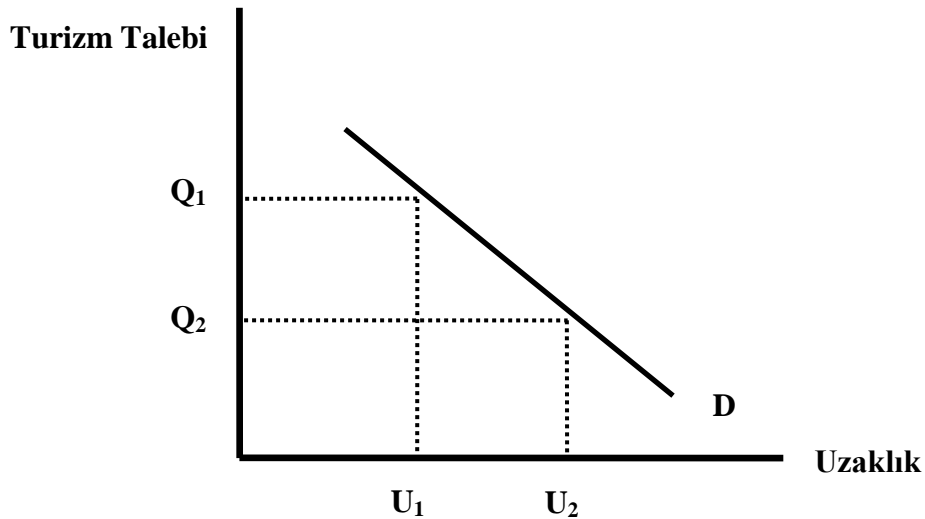
Döviz kurlarındaki değişiklikler de turizm talebini pozitif veya negatif yönde etkilemektedir. Turist kabul eden bir ülkenin para biriminin değerinde artış yaşanırken turist gönderen ülkelerin para birimleri aynı kalırsa, o ülkeyi turistler için pahalı duruma getirmekte ve sonuç olarak o ülkeye yönelik uluslararası turizm talebinde bir azalmaya

yaşanabilmektedir. Diğer taraftan turist gönderen ülkenin döviz kuru oranlarında meydana gelen bir düşüş, ülke dışına seyahat edecek turistler üzerinde gelir azaltıcı bir etki yaratabilmektedir. Her iki durumda, ülke içi turizm talebinde bir artışa yol açabilmektedir (Bull 1998: 41). Alan yazınında bir ülkenin döviz kuru oranlarında düştüğünde, o ülkeye gelen yabancı turist sayısının artma gösterdiğine ilişkin bilgiler birçok araştırmacının çalışmalarında yer almaktadır. Bununla birlikte, bazı ülkelerdeki yüksek enflasyon, döviz kurlarının yarattığı bu fiyat avantajını ortadan kaldırmaktadır (Bahar ve Kozak 2008: 118).

1.4.1.4. Uzaklık

Bir ülkenin diğer ülkelere olan uzaklığı ekonomik bir unsur olarak turizm talebini etkilemektedir. Uzaklığın turizm talebi üzerinde iki türlü etkisi bulunmaktadır. İlk olarak, seyahat mesafesi arttıkça seyahatin süresi de artmakta ve bu mesafe ek bir yük getirerek tatil süresinin kısılmasına neden olmaktadır (Oktayer, Susam ve Çak 2007: 19). Ayrıca uzun mesafelere yapılan seyahatler daha yorucu olabilmektedir. İkinci olarak, araştırmacılar, mesafe artışıyla birlikte toplam tatil maliyetlerin artacağını öngörmektedirler (Bull 1998: 46).

Şekil 1.6. Turizm Talebi- Uzaklık İlişkisi



Fiziki uzaklık arttıkça ulaşım ve seyahat maliyeti, dolayısıyla turistik tüketimin toplam maliyeti, görece olarak uzakta bulunan ülkenin turistik ürününün fiyatı yükselmektedir (Çuhadar 2006: 52). Turist gönderen ülkelere yakın olan turizm bölgeleri bu konuda önemli bir avantaja sahipken Latin Amerika ülkeleri halen ekonomik uzaklık sonucu ortaya çıkan olumsuzlukları yaşamaktadırlar (Kozak vd. 2008: 68). Her ne kadar ulaşım endüstrisindeki teknolojik gelişmeler mesafe kavramının etkisini azaltmış olsa da, gidilecek bölgeye olan uzaklık önemli bir caydırıcı faktör olarak turizm talebini etkilemektedir. Bu nedenle turizm talebi ile uzaklık arasında ters yönlü bir ilişki bulunmaktadır (İçöz 2005: 136).

1.4.1.5. Arz Kaynakları

Bir turistik destinasyonun sahip olduğu arz kaynakları ve bunların turizm talebi ile uyumluluğu o destinasyona olan turizm akımını etkileyen faktörler arasında bulunmaktadır (Uysal 1998: 90). Bir destinasyonun arz kaynakları içerisinde yer alan; alt ve üst yapının durumu, sahip olduğu konaklama kapasitesi, turistlere sunulan hizmetlerin hacmi ve miktarı ile bunların kalitesi ve fiyatlarının ekonomik açıdan uygunluğu unsurlarının turistlerin aradığı özellikleri taşıması turizm talebini olumlu yönde etkilemektedir (Bahar ve Kozak 2008: 120).

1.4.1.6. Tanıtım Faaliyetleri

Turizm talebin etkileyen faktörler arasında; reklam, halkla ilişkiler, propaganda ve enformasyonun yer aldığı tanıtım faaliyetleri de yer almaktadır. Tanıtım faaliyetleri, hedef alınan potansiyel tüketicilerin ilgilerini bir ülkenin, bölgenin veya turistik bir destinasyonun mal ve hizmetleri üzerine çekmek, onlara bu konuda bilgi vermek, bir takım telkinler ile hafızalarında bir imaj yaratmak suretiyle turistik mal ve hizmetleri satın almaya yönelterek sonucunda ekonomik bir kazanç sağlamayı amaçlamaktadır (Şahbaz 2000: 2).

Tanıtım faaliyetlerinin, hem var olan turizm talebini arttırmaya yönelik hem de potansiyel talebini harekete geçirmeye yönelik etkisi bulunmaktadır (Usta 2008: 96). Bu amaç doğrultusunda, uluslararası turizmde söz sahibi olan ülkeler bir yandan sahip oldukları imajı koruyabilmek, diğer yandan da pazardan daha fazla pay alabilmek için tanıtım faaliyetlerine daha fazla kaynak ayırmaktadırlar (Kozak vd. 2008: 75). Ayrıca,

medya kanalı ile bir destinasyondaki turistik fırsatlar hakkında tüketicilerin farkındalığını arttırmakta büyük önem taşımaktadır (Page 2003: 66).

Turizm talebi konusunda yapılan birçok araştırmada tanıtım harcamalarına, turizm talebini etkileyen bir faktör olarak değinilmektedir. Ayrıca mikro boyutlu araştırmalarda, tanıtım harcamalarının talep modellerin de kullanılması ile özellikli sonuçlar elde edilebilmektedir. Ancak makro boyutta bir ülkenin yaptığı tanıtım harcamasının o ülkeye hangi ülkeden gelen turistler üzerinde ne ölçüde etkili olduğunu belirlemede, veri elde etmedeki zorluklar nedeniyle çok az talep analizi araştırmasında bu faktör yer almaktadır (Song ve Witt 2006: 216).

1.4.2. Sosyal Faktörler

Turizm talebi, ekonomik unsurların yanı sıra birbirinden farklı sosyal boyutlu değişkenlerden de etkilenmektedir. Bu değişkenler yıldan yıla hızla değişebilen ekonomik faktörlere nazaran daha yavaş fakat turizm yönünden önemli değişimler göstermektedir (Bozok 1996: 15). Turizm talebi üzerinde etkili olan sosyal faktörler; nüfus yapısı; kültür ve eğitim düzeyi; meslek; boş zaman; kentleşme düzeyi ve dil güçlükleri şeklinde sıralanabilmektedir.

1.4.2.1. Nüfus Yapısı

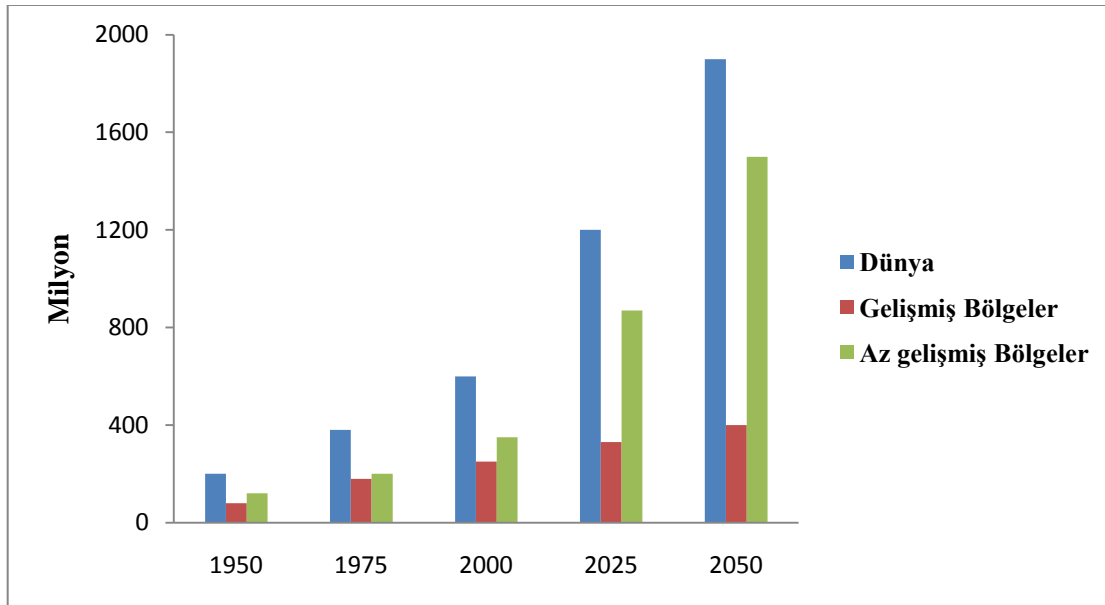
Birçok çalışma uluslararası turizm hareketlerinde turizm talebinin turist gönderen ülkenin nüfus özelliklerine bağlı olduğunu belirtmektedir (Song, Witt ve Li 2009: 3). Bu nedenle nüfus yapısı, turizm talebini belirleyen sosyal faktörler içerisinde ilk sırada yer almaktadır. Nüfus; büyüklüğünün yanı sıra yaş, cinsiyet ve aile yapısı gibi niteliksel özellikleri ile de turizm talebini etkilemektedir (Ryan 2003: 64).

Seyahate çıkanların cinsiyetleri konusunda yapılan araştırmalar, erkeklerin kadınlara oranla daha fazla seyahate çıkmakta olduğunu göstermekle birlikte, sosyal yapıdaki değişimler bu yargıyı etkilemektedir (Cooper vd. 1998: 43). Günümüzde cinsiyet faktörü, seyahate katılmanın türü ve süresi üzerinde etkili olmaktadır. Kadınların küme gezilerine daha çok katıldıkları ve konaklama sürelerinin erkeklere oranla daha fazla olduğu, erkeklerin ise transit seyahatlerinin daha fazla olduğu bilinmektedir. Benzer bir biçimde

kadınlar çoğunlukla kültürel aktivitelerle ilgili iken erkekler sportif faaliyetleri daha fazla tercih etmektedirler (Bahar ve Kozak 2008: 123).

Yaş ile turizm hareketlerine katılma arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Yaş faktörü; turistlerin turizm türü tercihleri ile gidilen destinasyonun seçimini etkilemektedir (Page ve Connell 2006: 47). Yapılan deneysel araştırmalar, en fazla seyahate çıkan insanların 25–65 yaş grubuna dahil olduklarını göstermektedir. Söz konusu yaş grubunun ağırlıklı olduğu ülkelerde turistik mal ve hizmetlere olan talep daha fazla olmaktadır (Oktayer, Susam ve Çak 2007: 20). İnsanların en fazla geliri bu dönemde elde etmeleri dolayısı ile kişisel gelirlerinden seyahat ve tatil için daha fazla pay ayırma imkanı bulmaları bu yaş aralığında gerçekleşmektedir (İçöz 2005: 141). Yaşlı insanlar ise çeşitli sağlık sorunları, yolculuğun getirebileceği yorgunluğa karşı toleranslarının azlığı ve çalışma hayatından uzaklaşmaya bağlı olarak gelirlerinin yetersizliği gibi nedenlerle daha az seyahate çıkmaktadırlar (Doğan 2004: 45).

Grafik 1.2. Dünya’da 60 Yaş ve Üstü Nüfusun Oranı (1950–2050)

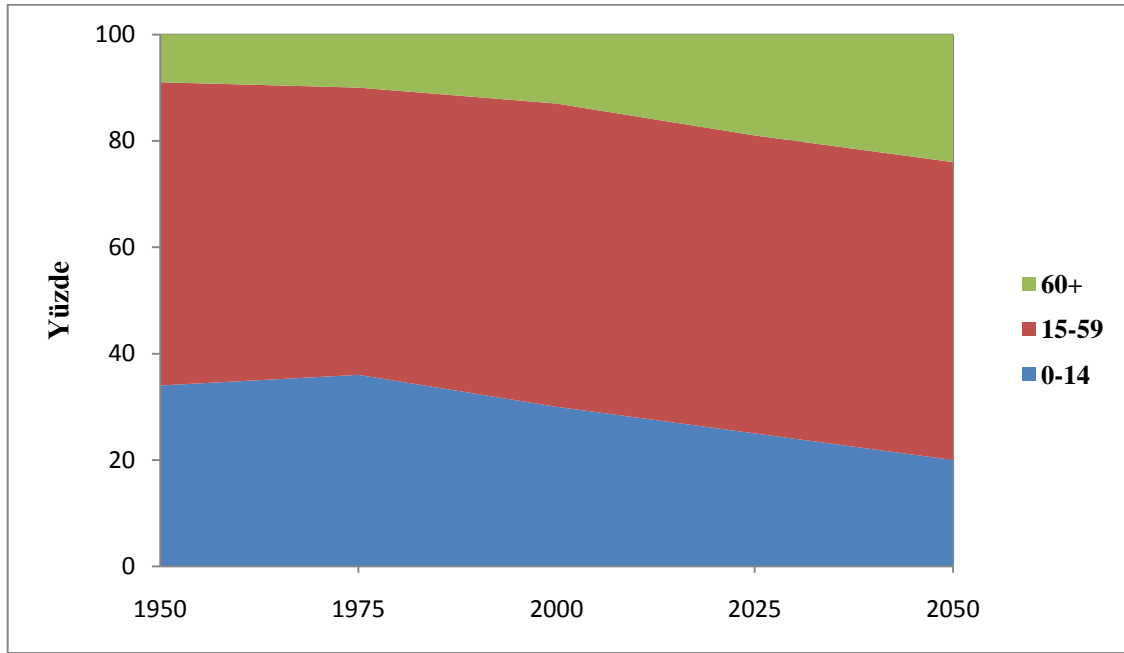


Kaynak: United Nations, World Population Ageing 1950–2050

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İlişkiler Departmanı'nın (DESA) Nüfus Bölümü tarafından hazırlanan Dünya nüfusu yaşlanma verileri tüm dünyada 60 yaş ve üstü nüfusun giderek arttığını ve 0-14 yaş arası çocuk nüfusun azaldığını belirtmektedir. Bu fark özellikler turizm ekonomisinin temelini oluşturan, gelişmiş ülkelerde daha yoğun olarak görülmektedir. 2050 yılına gelindiğinde aradaki farkın iki katı olacağı elde edilen

verilerle öngörülmektedir (Grafik 1.2 ve Grafik 1.3). Bu bağlamda turizm yazınında birçok araştırmacı nüfus yapısındaki bu değişimin uzun vadede turizm talebine yansımaları ile ilgili çeşitli varsayımlarda bulunmaktadır (Ryan 2003: 64).

Grafik 1.3. Dünya’da Yaş Gruplarına Göre Nüfusun Oranı (1950–2050)



Kaynak: United Nations, World Population Ageing 1950–2050

Kişinin; bekâr veya evli olması, çocuk sahibi olma durumu, çocuk sayısı ile bunların yaş ve okul durumu ve akraba bağılıkları gibi aile yapısı ile ilgili özellikler seyahat ve konaklama şekli ve süresini etkilemektedir (Öztaş ve Karabulut 2006: 58). Bekâr ve genç evli çiftler daha sık seyahat etme imkânına sahip olabilirken, çocuklu aileler seyahate katılmada önemli sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Gidilen bölgede bebek ve küçük çocuklar için herhangi bir aktivite ya da hizmet sunulmaması durumunda aileler problem yaşamakta ve dolayısıyla o destinasyona olan talepleri düşmektedir (Kozak vd. 2008: 75). Diğer yandan aile sorumluluklarını tamamlamış 50 ve daha üst yaş grubunda yer alan kimselerin daha çok ve daha yoğun olarak turizm hareketlerine katıldıkları da belirtilmektedir.

1.4.2.2. Meslek

Meslek, gelir düzeyi ve eğitimle yakından bağımlı bir etmen olmakta ve aralarında doğrusal bir ilişki kurulmaktadır. Bununla birlikte mesleğin, turizm hareketlerine katılma eğilimi üzerinde kendi başına da bir etkisi bulunmaktadır. Aynı gelir ve eğitim düzeyinde

olmakla birlikte, değişik mesleklerde çalışanların yolculuk oranları ve tatil biçimlerinde farklılıklar gözlenmektedir (Doğan 2004: 49). Bu durum turizmin talep yapısını etkilemektedir. Serbest meslek sahipleri, iş adamları, tüccarlar ve üst düzey kamu ve özel sektör yöneticilerinin oluşturduğu grup, genel olarak en fazla seyahat eden meslek grupları olarak kabul edilmektedirler (Usta 2008: 97).

1.4.2.3. Boş Zaman

Bireyler, turizm hareketlerine katılabilmek için yeterli gelir düzeyinin yanı sıra iş dışı zaman olarak da adlandırılan harcanabilir bir zaman dilimine ihtiyaç duymaktadırlar. Kişilerin tatil amaçlı kullanabilecekleri boş zaman miktarındaki artış, bu ekstra zamanın turistlerin daha uzak destinasyonlara gidebilmesi veya daha uzun süre konaklayabilmesi gibi etkileriyle beraber turizm talebinde de bir artış meydana getirmektedir (Page ve Connell 2006: 47). Bu nedenle boş zaman, turizm talebine etkisi bulunan en önemli öğelerden biri olarak kabul edilmektedir (Kozak vd. 2008: 75).

Sanayi Devrimini izleyen son iki yüzyılda özellikle gelişmiş ülkelerde turizm amaçlı kullanılabilir boş zaman da önemli bir büyüme görülmektedir. Boş zamanın sınırlarını çoğunlukla, bir ülkedeki çalışma ve yıllık izin düzenlemeleri ile okul tatil dönemleri belirlemektedir. Sosyal refaha ulaşmış ülkelerde, yüksek gelirle desteklenen ücretli izinlerin ve dolayısıyla dinlenceye ayrılan boş zamanın varlığı, bu ülkelerde turizm talebinin yüksek olmasını da etkilemektedir (Yarcan 1998: 36). Bununla birlikte gelir dağılımında olduğu gibi bu konuda da farklı ülkelerde farklı uygulamaların olduğu görülmektedir. Örneğin, Almanya ve İtalya gibi bazı Avrupa ülkelerinde, 12–14 günlük resmi tatiller ile birlikte çalışanların ortalama izin süresi yılda 28 günü aşarken, Japonya'da ise yıllık ücretli izin süresi yalnızca on günle sınırlı kalmaktadır (Bull 1998: 43).

1.4.2.4. Kentleşme Düzeyi

Kentlerin, ekonomik büyüme ve kalkınmaya paralel olarak hızla gelişmesi, nüfus düzeylerini artması, bu kentlerde yaşayan insanların yeni ihtiyaçlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Bahar ve Kozak 2008: 125). Ayrıca insanların yaşadıkları kentlerdeki nüfus artışını yanında, nüfusa göre seyahat edenlerin sayısının da artması, bu iki olay arasında bir ilişkinin bulunduğunu ortaya çıkarmaktadır. Böylece kentleşmenin doğrudan ve dolaylı olarak turizm talebini etkilediği kabul edilmektedir (Usta 2008: 97).

Dünya turizm hareketlerinin yönü açısından incelendiğinde birincil olarak turist ihraç eden pazarların, ileri düzeyde kalkınmış ve şehirleşmiş alanlar olduğu görülmektedir. Bu alanlarda yaşayan halk modern kent hayatından ve kentin etrafına yayılmış genel çevresinden kaçmak, daha basit ve az gelişmiş alanları ziyaret etmek istemektedir (Gee ve Fayos-Solá 1997: 121). Bu istek kırsal alanlara yönelik seyahat eğilimini ve kırsal turizme olan talebi arttırmaktadır. Diğer yandan, kentlerde aktif nüfusun büyük bir kesimi sanayi, ticaret ve hizmet alanlarında çalışmakta, sosyal güvenlik sisteminin sağladığı olanaklardan yararlanmaktadırlar. Böylece ücretli tatil hakkından yararlanan bireyler, kentlerdeki monoton yaşama ve çalışma düzeninden geçici olarak uzaklaşmak ve dolayısı ile dinlenme olanaklarını aramak amacı ile turizm olayına daha fazla katılmaktadırlar (İçöz 2005: 145).

Kentlerin, ekonomik karar ve yönetim merkezleri oluşu da kentleşme düzeyi ile turizm talebi arasındaki ilişkiyi kuvvetlendirmektedir. Bir ülkede yaşayan aktif nüfusun yüksek gelir kesiminin kentlerde yaşaması nedeni ile ortalama kent gelirinin ortalama kırsal gelirden fazla olmasının da turizm talebi üzerinde pozitif yönlü bir etkisi bulunmaktadır (Dinçer 1993: 43).

1.4.2.5. Kültür ve Eğitim Düzeyi

Eğitim ve kültür düzeyinin yüksek olduğu toplumlarda, seyahat yoğunluğunun da yüksek olduğu kabul edilebilir bir gerçek olmaktadır (Bahar ve Kozak 2008: 125). Eğitim ve kültür seviyesinin yüksekliği, seyahatin ve turizm faaliyetlerine katılmanın zorunlu bir ihtiyaç olduğu düşüncesini pekiştirmektedir. Ayrıca, eğitim seyahat kültürünü arttırması, özellikle bilimsel ve kültürel motiflerden kaynaklanan seyahat talebini olumlu yönde etkilemektedir (Dinçer 1993: 41).

1.4.2.6. Dil Güçlükleri

Bir ülkede yabancı dil bilen kişi sayısının yetersizliği, birçok potansiyel turist için boş zaman ve yeterli gelire sahip olsalar bile, yabancı ülkeleri ziyaret etmelerini engelleyici bir etmen olmaktadır. Bu nedenle dil bakımında ortak veya birbirine yakın olan ülkeler arasında turistik hareketlerin daha yoğun olduğu ve talebin bu ülkelere yönelik olduğu söylenebilmektedir (İçöz 2005; Usta 2008). Yabancı dil bakımından yetersizlik, turist gönderen ülkede turizm talebini, iç turizm hareketlerine kaydırarak turistleri kendi ülkelerinde seyahat etmeye de yöneltebilmektedir (Kozak vd. 2008: 72).

1.4.3. Psikolojik Faktörler

Turizm talebini etkileyen başlıca faktörler çoğunlukla ekonomik nitelikler taşımasına rağmen, turistlerin bireysel özelliklerine göre değişen ve sayısal olarak ifade edilmesi güç olan psikolojik faktörler de turizm talebini etkilemektedir (Usta 2008: 98). Genel olarak tüketici davranışlarını belirleyen bu etkenler turizm talebinin oluşmasında önemli birer rol oynamaktadırlar (Karaman 1998: 73).

Turizm talebi üzerinde etkili olan psikolojik faktörler; turistlerin kişilik yapısı ve onları turizm olayına katılmaya yönlendiren motivasyonlar, seçilen destinasyonun imajı ile turist gönderen ülke ile çekim ülkesi arasındaki kültürel farklılıklar ve bireylerin yaşamını yönlendiren moda, zevk ve alışkanlıkları olarak sıralanabilmektedir.

1.4.3.1. Kişilik Yapısı ve Motivasyon

Seyahat etme ve tatile çıkmanın bir dizi derin psikolojik ihtiyaçla bağlantılı olması nedeniyle turizm yazınında, birçok araştırmacının turistleri seyahate etmeye yönelten motivasyonları sınıflandırdığı çeşitli çalışmaları bulunmaktadır (Ryan 2003: 64). Turistler üzerinde yapılan araştırmalarda bir tatile çıkmada en sık olarak belirtilen 10 adet neden aşağıda sıralanmaktadır. Bunlar;

1. Aile ve arkadaşlarla zaman geçirmek
2. Diğer insanlarla beraber olmak ve eğlenmek
3. Dinlenmek ve rekreasyon
4. Yeni yerler keşfetmek veya farklı bir kültürü tanımak
5. Doğaya yakın olmak
6. Bilgisini ve eğitimini arttırmak (müze ziyaretleri vb. faaliyetler ile)
7. Kötü hava koşullarından uzaklaşmak
8. Güzel yemekler yemek
9. Heyecan ve macera aramak
10. Bir başkasından duyduğu veya ünlü bir yeri ziyaret etmektir (Mak 2004: 25).

Turistleri seyahat etmeye yönelten motivasyonlar, tatil kararının alınmasında tek başına birer etmen olabileceği gibi bir turist birden fazla motivasyon unsurun bileşimiyle

de seyahat kararı alabilmektedir. Ayrıca bu motivasyonlar zamanla değişim gösterebilmektedirler (Page 2003: 59).

Bireylerin kişisel ihtiyaçları ile onları seyahat etmeye yönelten motivasyonlar turistlerin sahip olduğu kişilik yapısını da etkilemektedir. Kişilik yapılarındaki farklılıklara göre ortaya çıkan turist tiplerinin (içedönük/dışadönük gibi) tercih ettiği seyahat eğilimleri (kitle turizmi/bireysel turizm) ve biçimleri ile seçtikleri farklılıklar göstermektedir (Kozak vd. 2008: 73). Dolayısı ile farklı turist tipleri farklı destinasyonları tercih etmektedirler.

1.4.3.2. Kültürel Uzaklık ve Destinasyon İmajı

Kültürel uzaklık, turist gönderen bölge ile turist kabul eden bölge arasındaki kültürel farklılıkları içermektedir. Kültürel uzaklığın turizm talebi üzerinde hem olumlu hem olumsuz bir etkisi bulunabilmektedir (Kozak vd. 2008: 73). Turist gönderen ülkelerdeki potansiyel turistlerin, farklı kültürleri merak etmeleri ve bunları tanıma istekleri onların tatillerini kendi kültür yapılarına uzak ülkelerde geçirmelerine neden olabilmektedir. Benzer şekilde turistlerin gidecekleri destinasyonla ilgili farkındalık düzeyleri, önyargıları ve bu destinasyonların turistlerin kafalarındaki imajları da turizm talebini etkilemektedir.

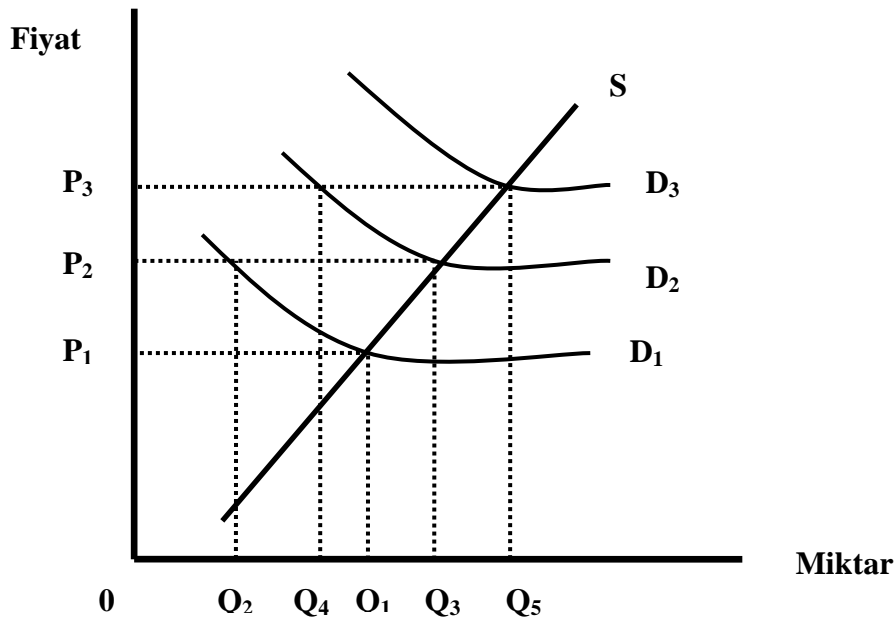
1.4.3.3. Moda, Zevk ve Alışkanlıklar

Bireylerin zevk amaçlı tüketimleri, alışkanlıkları ve genel moda eğilimleri turizm talebini etkileyen psikolojik faktörler arasında yer almaktadırlar. Bu faktörler, fiyat faktörünün talep üzerindeki negatif etkilerini azaltabilmekte ve kimi zamanda tamamı ile yok edebilmektedirler (İçöz 2005: 149). Bazı tüketiciler, dikkat çekmek ve başkalarını özendirmek amacı ile fiyatı yükselen mallardan daha çok satın almak istemektedirler (Dinler 2002: 83). Diğer bir ifade ile bu malların fiyatı arttıkça talep edilen miktarlarda artmaktadır.

Genel talep yasasına ters düşen bu garip durum gösterişe yönelik talep ile açıklanmaktadır Bu kavram Amerikalı sosyal bilimci ve ekonomist *Thorstein Veblen* tarafından geliştirilmiştir. Gösterişe yönelik tüketimde, ürün ve hizmetlerin elde edilecek olan statü için satın alınmaktadır. Çok pahalı bir “Rolls Royce” otomobilin, pahalı bir elmas bir yüzüğün satın alınması, gösteriş eğilimli tüketime örnek teşkil etmektedir. Aynı

eğilim turizm sektöründe de değişik şekillerde görülmektedir (Lundberg vd. 1995: 34). “Miami de bir hafta geçirdim” veya “her yıl kayak yapmaya İsviçre Alplerine gideriz” diyebilmek, gösteriş amaçlı tüketime örnek olarak verilebilmektedir.

Şekil 1.7. Turizmde Veblen Talep Eğrisi



Kaynak: İçöz, Orhan. Turizm Ekonomisi, 2005: 136

Şekil 1.7’de P fiyatı, Q ise bu fiyattan talep edilen miktarı göstermektedir. talep yasasının geçerli olması halinde fiyat P_2 ye yükseldiğinde D_1 talep eğrisi göz önüne alınacak olursa talep miktarının Q_2 ye düşmesi gerekmektedir. Fakat şekilde görüldüğü üzere, turistin itibar (statü) peşinde olması nedeniyle (*Veblen etkisi altında*) fiyatın P_2 ’ye çıkması turistin talebini arttırarak talep D_2 eğrisine geçmekte ve yeni miktar değeri Q_3 olmaktadır. P_2 den P_3 düzeyine yükselmesi turisti daha fazla motive ederek ve talep edilen miktar beklendiği gibi Q_4 düzeyine düşmeyip *Veblen etkisi altında* Q_5 ’e yükselmektedir. Talep eğrisi de sağa kayarak D_2 den D_3 talep eğrisine geçecektir (Yağcı 2007: 90).

Benzer şekilde alışkanlıklar da talep üzerinde pozitif yönlü bir etkiye sahip olmaktadır. Yılın belirli zamanlarında tatil yapmak ya da sürekli olarak belirli turistik bölgelere seyahat etmeyi alışkanlık haline getiren insanlar açısından, oluşacak yeni fiyat ve gelir değişimleri, bu kesimin turizm talebinde değişikliğe neden olmayabilmektedir.

Bunun yanında, daha önce yeterli talep bulamayan bazı turizm türleri veya turistik bölgeler moda ve zevklerdeki değişime bağlı olarak artan bir taleple karşılaşabilmektedirler (Kozak vd. 2008: 74).

1.4.4. Turizm Talebini Sınırlayan Faktörler

Turizm talebini etkileyen faktörler arasında, bireysel sebepler ile talebi teşvik edici veya azaltıcı faktörlerin yanı sıra devlet ya da politika uygulamalarından kaynaklanan ve turizm talebini kısıtlayan faktörlerde bulunmaktadır.

Ülkelerin turistlere uygulamakta oldukları kontroller, turizm sektörüne ve turistlere yönelik vergiler ile uluslararası siyasi sorunlar turizm talebini sınırlayan etkenler olarak kabul edilmektedir.

1.4.4.1. Devlet Kontrolleri

Dünyada birçok ülkenin çeşitli nedenlerle koymuş olduğu kurallar bulunmaktadır. Bunlara göre yapılan düzenlemeler ve kontroller turizm talebi üzerinde de olumsuz etkilere sebep olarak talebi sınırlayabilmektedir (Bahar ve Kozak 2008: 127). Bazı ülkeler kendi vatandaşlarının uluslararası turizm hareketlerine dâhil olmaları engellerken diğer ülkelerde bir grup ülke vatandaşları için pasaport ve vize sistemleri ile kısıtlama yapabilmektedirler. Kimi zaman bir ülkenin iç turizm hareketlerinde bile sınırlandırma yaptığı görülmektedir (Bull 1998: 34).

Talebi sınırlayan bu uygulamaların yanı sıra, bazı ülkelerde devlet tarafından turizm sektörüne yönelik yasal düzenlemeler getirilmesinin de talep üzerinde etkileri bulunmaktadır. Bu düzenlemeler iki kısımda toplanabilmektedir (İçöz 2005: 153);

1. Turist gönderen ülke tarafından dayatılan düzenlemeler;

- Ülke halkı üzerinde döviz kısıtlamaları,
- Seyahat belgeleri konusunda bürokratik engeller,
- Geri dönen vatandaşlar için gümrük kısıtlamaları,
- Yurt dışına çıkışları kısıtlayan yasalar,
- Denizaşırı seyahatlerin kısıtlanması,

2. Turist kabul eden ülke tarafından dayatılan düzenlemeler;

- Ziyaretçiler için döviz kısıtlamaları,
- Giriş vizesi, kimlik dokümanları, kalış süresi kısıtlamaları,
- Otomobil ehliyeti, sigortası gibi belgelerin kabulünde zorluklar,
- Yabancı turistler için konulan birtakım vergiler, (hava alanı vergisi gibi)
- Vatandaşların döviz taşıma kısıtlamaları,
- Bireysel seyahat eden turistlere ait araçların sınır girişi konusunda ortaya çıkan bürokratik işlemler,
- Yabancıların mülk edinmelerindeki kısıtlamalardır veya yasaklamalar.

Seyahat konusunda Dünyada bazı ülkeler tarafından yapılan yasal sınırlamalar bulunmasına rağmen Avrupa Birliği gibi uluslararası ekonomik ve politik bütünleşmeler, turizm alanında sağladıkları çeşitli kolaylıklar ile turizm hareketlerini arttıran bir rol de üstlenebilmektedirler (Dinçer 1993: 51).

1.4.4.2. Turizmin Vergilendirilmesi

Tüm dünyada artarak büyüyen turizm endüstrisi birçok ülke için ekonomik kalkınma bağlamında temel bir kaynak yaratmaktadır. Bu nedenle turizm endüstrisinden vergi geliri elde etmek ülkeler arasında giderek popülerleşen bir olgu olmaktadır. Ayrıca turistlerin vergi mükellefi olmaması nedeniyle turizmin vergilendirilmesi politik açıdan yerel halkın vergilendirilmesine nazaran daha az karmaşık bulunmaktadır (Gooroochurn 2004: 2). Çünkü politikacılar devlet için ekstra gelir yaratmada turizmi vergilendirmeyi kendilerine oy verenleri vergilendirmekten daha kolay bulmaktadır (Tribe 2004: 398). Turizm endüstrisi yöneticileri, hükümetlerin bu tavrının seyahat edenlerin gittikleri yerde kalıcı olmamasına bağlamaktadır. Bu yüzden hem genel hem de yerel hükümetler giriş ve oda vergilerini çok yüksek tutabilmektedir. Ziyaretçiler bu durumdan şikâyet edebilir ama eninde sonunda hepsi geldikleri ülke veya bölgeye geri dönecektir (Mak 2004: 145).

Turizmden elde edilen vergiler özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından azımsanmayacak bir gelir kaynağı olmaktadır (Wattanakuljarus 2007: 12). Turizm hareketleri, dünyanın değişik ülkelerinden birbirinden farklı oranlarda vergilendirilmektedir. Bu vergilerin yüksek ya da düşük olması hem tatil hem de iş amaçlı seyahatleri önemli ölçüde etkilemektedir (İçöz 2005: 154).

Tablo 1.5. Turizm Vergi Türleri

SEKTÖR	VERGİNİN ADI	ÖDEYEN
Giriş/Çıkış Vergileri	Vatandaş Çıkış Vergisi/Yurtdışı Seyahat Vergisi Vize/Seyahat İzni	Tüketici Tüketici
Havayolu	Havayolu Yolcu Gümrüğü Uçak Bileti Vergisi Uçak Yakıtı Vergisi	Tüketici Tüketici İşletme
Havalimanı/Limanı/Karayolu Sınırları	Çıkış Vergisi Yolcu Hizmet Vergisi Havalimanı Güvenlik Vergisi Havalimanı Otopark Vergisi Transit Vergileri Trekking/Dağcılık Ücretleri	Tüketici Tüketici Tüketici Tüketici Tüketici
Sınır Otelleri/Konaklama	Geceleme Vergisi Yatak Vergisi Doluluk Vergisi Katma Değer Vergisi (KDV) Oranı İlave Vergi Satış Vergisi Hizmet Vergisi İşletme Vergisi Otel ve Restoran Vergisi Konaklama Vergisi Yan Ödemeler Vergisi Prim Vergisi Gümrük ve Tüketim	Tüketici Tüketici Tüketici Tüketici Tüketici Tüketici İşletme İşletme Tüketici Tüketici İşletme İşletme İşletme
Restoranlar	Satış Vergisi/ KDV Alkollü İçki Vergisi	Tüketici İşletme
Yol Vergileri	Geçiş Ücreti Yakıt Vergisi	Tüketici İşletme
Oto Kiralama	Belediye Vergisi Alım Vergisi Benzin/Dizel Gümrüğü	Tüketici İşletme Tüketici
Demiryolu	Alım Vergisi Spesifik Ek Vergi Turist Ulaşım Vergisi	Tüketici İşletme Tüketici
Turizm Çekicilikleri	Ziyaretçi Vergisi KDV ve Satış Vergisi	Tüketici Tüketici
Eğitim	Endüstri Eğitim Vergisi Yiyecek-İçecek Vergisi	İşletme İşletme
Çevre	Eko-turizm Vergisi Karbon Vergisi Katı Atık Vergisi	İşletme İşletme İşletme
Kumar	Bahis Vergisi Kumarhane Vergisi	İşletme Tüketici

Kaynak: Gooroochurn, Nishaal.; M. Thea Sinclair, Economics Of Tourism Taxation Evidence from Mauritius 2005: 480

Turizmde vergilendirme direkt olarak turistlere olabileceği gibi turizm işletmelerine yönelikte uygulanabilmektedir. Dünya Turizm Örgütü, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde turizm endüstrisine yönelik 40 değişik tipte verginin uygulandığını belirtmektedir. Bunlara doğal çevrenin kullanımı ile ilgili eklemelerde yapılmaktadır. Tablo 1.5 de görüldüğü üzere Toplamda 45 tip verginin 30 tanesi direkt olarak turist tarafından geri kalanının ise turizm işletmeleri tarafından ödenmektedir (Gooroochurn ve Sinclair 2005: 479).

Tablo 1.6. 2002 Yılı İçin Dünyadaki Çeşitli Turizm Destinasyonlarının Vergi Eforu³

Destinasyon	Vergi Eforu (%)	Destinasyon	Vergi Eforu (%)
Kopenhag	25.25	Amsterdam	15.16
Londra	21.66	Toronto	15.09
Viyana	20.65	Rio de Janeiro	14.79
Brüksel	20.17	Paris	14.46
Miami	19.51	Sao Paulo	14.03
Johannesburg	18.76	Mumbai	13.90
Buenos Aires	18.73	Auckland	13.39
Chicago	18.23	Yeni Delhi	13.18
Stockholm	17.99	Roma	13.11
Frankfurt	17.94	Kahire	12.50
Tel Aviv	17.77	Madrid	11.17
İstanbul	17.71	Cakarta	10.72
Montreal	17.63	Barselona	10.69
Münih	17.45	Manila	10.49
Los Angeles	17.16	Prag	10.20
Santiago	17.11	Seul	10.14
Boston	17.08	Zürich	9.98
San Francisco	16.81	Cenevre	9.45
Nairobi	16.80	Bangkok	7.80
Sydney	16.65	Kuala Lumpur	6.46
Vancouver	16.64	Tokyo	6.27
Atina	16.59	Osaka	6.21
Meksiko City	16.33	Taipei	5.54
Helsinki	16.32	Singapur	4.98
New York	15.62	Hong Kong	2.18
Honolulu	15.51	Beijing	0.97

Kaynak: Mak, James. Developing a dream destination: tourism and tourism policy planning in Hawai'i, 2008: 87

³ **Vergi Eforu:** Hükümetlerin kullanabileceği potansiyel vergi veya vergi geliri seviyesidir. Vergilendirmenin yoğunluk seviyesini belirtmekte kullanılmaktadır (Mak 2004: 239).

Dünya da turizm hareketlerinin vergilendirilmesine yönelik artan bir eğilim olmasına karşın bu vergilerin, turizm talebine etkilerine ilişkin az sayıda detaylı analiz bulunmaktadır (Mak 2005: 443). Bu etkilerin belirlenmesi için 1993 yılında Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi (WTTC) tarafından ve American Express şirketinin sponsorluğunda Michigan State Üniversitesinde dünyadaki bütün turizm ve seyahat şirketleri ile turistlere uygulanan vergileri takip etmek amacıyla Dünya Seyahat & Turizm Vergi Planlaması merkezi kurulmuştur. Bu merkez en son 2002 yılında Dünya Seyahat ve Turizm Vergi Sıralaması adında bir liste yayınlamıştır (Tablo 1.6). Listede, dünyadaki en popüler 52 şehre yapılan varsayımsal bir seyahat esnasında turist tarafından ödenen ana vergi kalemleri (yemek, konaklama, araba kiralama, havaalanı geliş-gidiş vergileri) dolar miktarı olarak sıralamaktadır (Mak 2004: 146).

1.4.5. Turizm Talebini Etkileyen Diğer Faktörler

Bir ülkeye yönelik turizm talebi; seyahate ayrılacak harcanabilir geliri azaltan ekonomik krizlere, turist kabul eden destinasyonun imajını yıpratabilecek siyasi gelişmelere ve turistik tüketicilerin can ve mal güvenliğini tehdit eden salgın hastalık, doğal afetler, savaş ya da terör saldırıları gibi beklenmedik bir anda gelişen olaylara son derece duyarlı bir yapıya sahiptir (Yılmaz ve Yılmaz 2005: 40). Turizm talebini negatif olarak etkileyen bu dışsal diğer faktörlerin yanı sıra günümüzde turizm destinasyonlarının erişebilirliğini ve turizm pazarlamasının yapısını değiştiren teknolojik gelişmeler ile dünyanın çeşitli bölgelerindeki özel etkinlikler turizm talebini pozitif yönde etkilemektedir. Bu bağlamda turizm talebini etkileyen diğer faktörleri şu şekilde sıralayabilmek mümkündür:

- **Doğal Afetler:** Turizm yazınında talebi etkileyen dışsal faktörler ilgili çalışmalar doğal afetlerin turizm talebi üzerindeki olumsuz etkilerini bildirmektedir. Örneğin; 2004 yılında Hint Okyanusu'nda yaşanan tsunami felaketinde, o bölgede tatil yapmakta olan turistlerin yanı sıra çok sayıda turizm endüstrisi çalışanının da dâhil olduğu yaklaşık 300.000 kişi hayatını kaybetmiştir. Yaşanan tsunami felaketinin ekonomik maliyetinin 10 milyar dolar olduğu belirtilmektedir ve dünya turizm tarihindeki en büyük doğal felaket olarak nitelendirilmektedir (Sharpley 2005: 345). Önceden tahmin edilmesinin çok zor olan (deprem, kasırga ve tsunami vb.) doğal afetler, turizm arzının temelini oluşturan çevre kaynakları üzerinde çeşitli çaplarda

tahribatlara neden olmaktadır. Meydana gelen tahribatın boyutlarına göre afetin yaşandığı bölgeye olan turizm talebi azaltmakta ve çoğu zaman bu azalış turizmin o bölge ekonomisine katkılarını indirgemektedir. Dolayısı ile doğal afetlerin turizm endüstrisi üzerinde negatif bir çarpan etkisi yarattığı söylenebilir.

- **Ekonomik Durgunluk:** Turizm, ekonomik krizlere karşı oldukça hassas bir endüstri olmaktadır. Bu nedenle, dünya genelinde veya turist ihraç eden bir ülkede yaşanan ekonomik durgunluk özellikler uluslararası turizm talebini ivedilikle etkilemektedir. Dünyadaki ekonomik konjonktür turizm talebinde dalgalanmalara sebep olmaktadır. Son yıllarda Amerikan ekonomisindeki bozulmanın küreselleşmenin etkileriyle dünyanın diğer bölgelerine yaptığı olumsuz ekonomik yansıma 2009 yılında dünyadaki uluslararası turist hareketlerinde % 4 oranında bir azalma meydana getirmiştir (UNWTO News 2010: 5).
- **Salgın Hastalıklar:** Dünyanın çeşitli bölgelerinde ortaya çıkan salgın hastalıklar da turizm talebini olumsuz etkilemektedir. 2001 yılında Birleşik Krallıkta görülen şap hastalığının ülkenin turizm endüstrisine toplamda 1 milyar ile 3.5 milyar pound arasında bir kayıp yaşattığı belirtilmektedir (Page 2003: 352). 2003 yılında Güneydoğu Asya, Avrupa ve Çin de görülen Ağır Akut Solunum Yetmezliği Sendromu (SARS) ile 2003–2005 yılları arası Asya ve Avrupa'yı etkisi altına alan Kuş Gribi'nin küresel turizm hareketlerini olumsuz etkileri birçok çalışmada incelenmektedir.
- **Terör ve Savaş:** Dünyada doğrudan turizmi hedef alan, ülke turizmini baltalayarak, ülkenin ekonomisini ve uluslararası imajını yıpratmayı amaçlayan pek çok terör eylemi gerçekleştirilmektedir. Turizme yönelik olan bu terör hareketleri kronolojik açıdan üç dönem halinde değerlendirilmektedir. Bunlardan birincisi 1945–1989 arasını kapsayan iki kutuplu dönem (soğuk savaş dönemi); ikincisi zamanın ABD Başkanı George Bush tarafından deklare edilen yeni bir dünya düzeninin oluşmaya başladığı 1990–2001 arası dönemdir. Üçüncü dönem ise küresel terörün kilometre taşı kabul edilen 11 Eylül 2001 saldırıları ile başlayan ve günümüze kadar uzanan süreci kapsamaktadır (Küçükaltan 2006: 59–60). Bu üç dönem içerisinde dünyada gerçekleşen başlıca turizm bağlantılı terör saldırıları Tablo 1.7 de yer almaktadır.

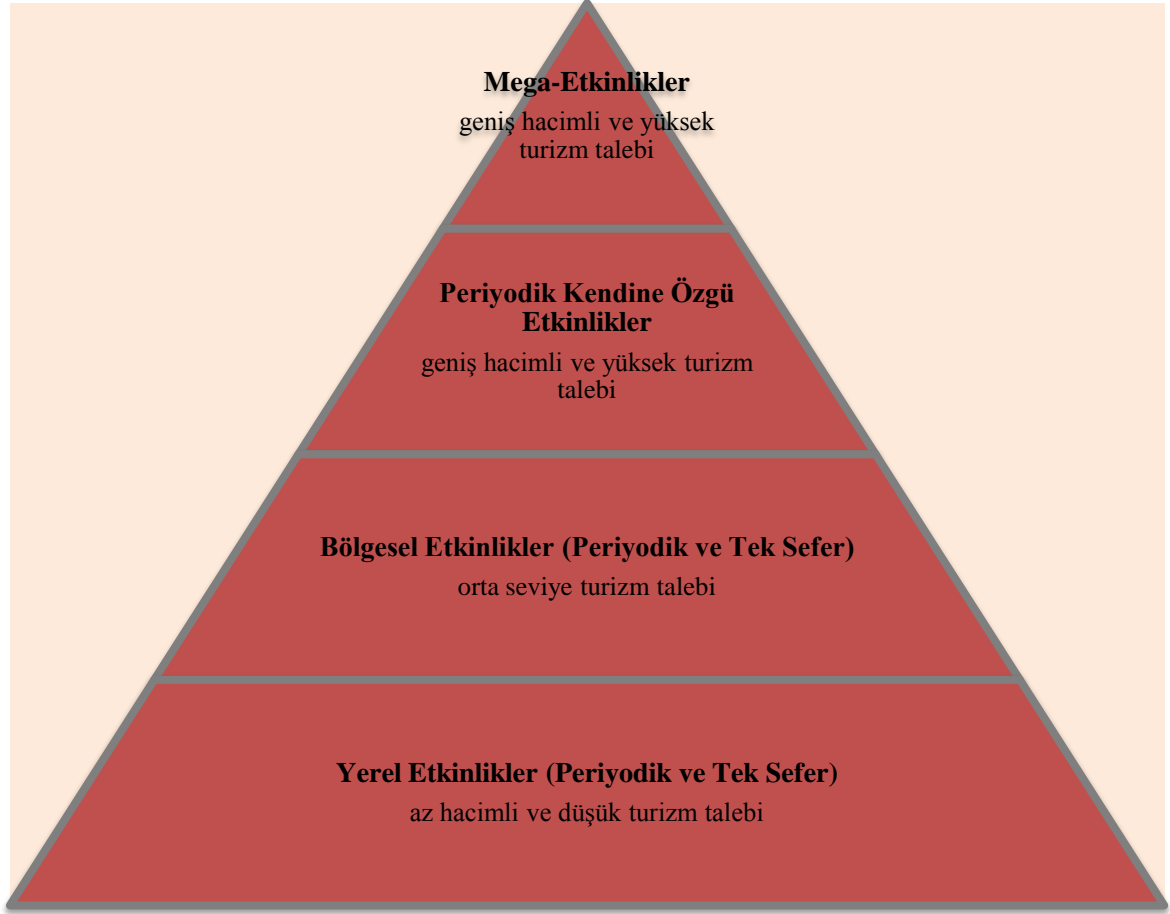
Tablo 1.7. Dünyada Gerçekleşen Turizm Bağlantılı Terör Saldırıları

YIL&YER	OLAY
1972 Münih	Olimpiyat oyunları sırasında gerçekleşen terörist saldırılar
1985 Atlantik Okyanusu	Air India havayollarına ait uçağın Atlantik Okyanusu üzerinde düşürülmesi, 329 ölü
1986 Atina	TWA havayollarına ait uçağın Atina'ya giderken bombalanması, 4 ölü
1987 Mısır	Lüksor'da turistlere yönelik saldırı, 57 ölü
1993 ABD	New York'taki Dünya Ticaret Merkezi'nin bombalanması, 6 ölü ve 1000 yaralı
1994 Türkiye	PKK tarafından Kapalı Çarşı'ya bombalı saldırı, 2 ölü, 17 yaralı
1995 Hindistan	Keşmir bölgesinde 6 turistin rehin alınması ve bir turistin başını kesilmesi
1996 İspanya	İberya Havayollarına ait uçağın kaçırılması
2002 Endonezya	Bali adasında bir turistik otele yönelik bombalı saldırıda 180'den fazla ölü ve yüzlerce yaralı
2004 Mısır	Mısırın turistik beldelerinde eş zamanlı olarak düzenlenen bombalı saldırı, 34'ü İsraili turist toplam 65 ölü
2005 Endonezya	İkinci Bali saldırısı, Four Seasons otelinin yakınında patlayan bombalar sonucu 23 ölü, 129 yaralı
2006 Türkiye	Turistik tesislerin kalbinin bulunduğu Antalya ve Marmaris'te PKK tarafından bir dizi bombalı saldırı, 3 ölü 41 yaralı

Kaynak: Sönmez ve Graefe 1998; Unur 2000; Yılmaz ve Yılmaz 2005 Paraskevasa ve Arendell 2007 den uyarlanmıştır.

- **Özel Etkinlikler:** Dünyada ticari, sportif veya kültürel amaçlı gerçekleşen özel etkinlikler içerisinde olimpiyatlar ve dünya fuarları gibi mega etkinlikler, periyodik olarak düzenlenen Dünya Kupası gibi etkinlikler ile bölgesel ve yerel ölçekte düzenlenen festivaller ve kültürel kutlamalar yer almaktadır (Getz 2008: 411–413). Tüm bu özel etkinlikler önemli bir turizm motivasyonu ve güçlü bir turizm talebi yaratıcısı olmaktadır. Şekil 1.8 de görüldüğü üzere etkinliğin büyüklüğü ve ölçeği ile söz konusu etkinliğe olan turizm talebi arasında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır.

Şekil 1.8. Etkinlik Çeşitlerine Göre Turizm Talebi Seviyeleri



Kaynak: Getz, Donald. Event tourism: Definition, Evolution, and Research, 2008: 407

- **Teknolojik Gelişmeler:** Teknoloji, hem turizm işletmeleri hem de turistler ile küresel bazda bir ilişki içindedir ve günümüzde turizm talebini en fazla etkileyen faktörlerin başında teknolojik gelişmeler gelmektedir (İçöz 2005: 138). Turizmde bilgi ve iletişim teknolojilerindeki ilerlemelerin turizmin gelişiminde çok güçlü bir etkisi bulunmaktadır. Bu gelişmeler yeni ürünler, yeni iletişim ağları, yeni iş modelleri ve yeni tip işletmeler yaratmaktadır. İnternetin ve bilgi teknolojilerinin gelişmesi ile tüketicilerin çevrim içi ve elektronik kanalları kullanması turizm dağıtım sisteminin tamamıyla değişmesine neden olmaktadır (Sheldon 2006: 399).

İKİNCİ BÖLÜM

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ KAVRAMI VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN TURİZM TALEBİ AÇISINDAN İRDELENMESİ

2.1. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ KAVRAMI VE KAPSAMI

Çalışmamızın bu bölümünde iklim ve iklim değişikliği kavramları incelenmekte, insan kaynaklı iklim değişikliğini oluşturan nedenler, iklimde gözlenen değişimler ve iklim değişikliği ile ilgili öngörüler irdelenerek açıklanmaktadır.

2.1.1. İklim Kavramı

İklimin, yeryüzündeki toprak oluşumuna, yer şekillerine, doğal bitki örtüsüne, hayvan çeşitliliğine, yetiştirilen tarım ürünlerine, alan kullanımına, endüstriyel gelişime ve iş yaşamına, enerji kullanımına, mimariye, kültüre, insanların sağlıklarına ve hatta göç olgusuna az ya da çok çeşitli ölçeklerde etkileri bulunmaktadır. Bu bağlamda iklim, doğal çevre koşulları ve insan yaşamı üzerinde yaptığı çok yönlü etkileri ile yeryüzündeki yaşamı düzenleyen en önemli unsurlardan biri olarak kabul edilmektedir.

Herhangi bir yerin iklimi o bölgedeki; toprak oluşumunu, bitki örtüsünü, hayvan türlerini, yeraltı ve yerüstü sularını vb. fiziki coğrafya özelliklerini şekillendirmektedir. Bununla birlikte, insanların yaşayış biçimleri, yiyecekleri, giyimleri, kültürleri ve mimari tercihleri de doğrudan veya dolaylı olarak iklime bağlı olmaktadır. Ayrıca iklimin başta tarım olmak üzere inşaat, sanayi, ticaret, enerji ve turizm gibi ekonomik etkinlikler üzerinde de geniş çaplı bir etkisi bulunmaktadır. Bu nedenle, insanların yaşamları boyunca iç içe olduğu sosyal, ekonomik ve çevresel etkinlikler ile iklim arasında kuvvetli bir ilişki bulunmaktadır (Tablo 2.1.). İklim ile insanoğlu arasındaki bu güçlü ilişki nedeniyle birçok araştırmacı uygarlığın gelişiminde iklimin en temel ve asli etmen olduğu görüşünü savunmaktadır. Bu görüşü savunanlar uygarlığın en üst seviyeye özellikle insanoğlu için

yaşanabilir iklim koşullarının bulunduğu sınırlı alanlarda geliştiğini örnek göstermektedirler (Blair 2007: 102).

Tablo 2.1. İklimin Başlıca Sosyal, Ekonomik ve Çevresel Etkinlikler ile İlişkisi

ETKİ ALANI	ETKİNLİKLER
Doğal ortam	Toprak özelliklerinin anlaşılması, ıslahı, kullanımı ve planlanmasında
Su	Doğal sistemlerin tanınması, taşıma kapasitesinin belirlenmesi, korunmasında Su sorunları kapsamında su baskını, kuraklık ve kirlenmeyi önleme çalışmalarında
Kültür	Su kaynakları kapsamında çeşitli mühendislik tasarımları ve rezerv tespitinde Türküler, maniler, masallar, hikâyeler ve halk oyunları vb. kültürel ürünlerin şekillenmesinde
Beslenme	Aile yapısı, toplumsal ilişkiler ve yaşam felsefesi gibi yaşam tarzı etmenlerinde Tarım amaçlı arazi kullanımı, hasat işlemleri ve planlanması, verimlilik, hayvancılık ve zararlı böcek ve hastalıklarla mücadele çalışmalarında
Sağlık ve Toplum	Balıkçılık yönetimi, diğer işlemler ve ürün elde etme çalışmalarında Sağlık, hastalık ve ölüm gibi konular ile ilgili çalışmalarında
	İnsan konforunun sağlanmasında yerleşmenin planlanması, ısıtma ve soğutma çalışmalarında
Enerji	Hava kirliliğinin belirlenmesi, yayılma ve kontrol çalışmalarında Fosil yakıtların dağıtım, kullanım ve koruma çalışmalarında
Endüstri	Yenilenebilir enerji kaynakları için güneş, rüzgar ve su gücü gibi kaynakların belirlenmesi ve kullanım çalışmalarında Bina ve inşaat yerinin belirlenmesi, planlanması, gerekli diğer çalışmaların düzenlenmesinde
	Haberleşmenin planlanması ve inşaatında
	Ormancılığın iyileştirme çabaları, üretkenliği, biyolojik tehlikeler ile yangın tehlikesine karşı korunmasında
Ticaret	Taşımacılıkta hava, su ve kara ulaşımının planlanması ve yönetiminde Ticari işletmelerde üretimin organize edilmesi, satışın planlanmasında
	Hizmet sektörünün genelinde para kaynağı, hukuki altyapı, sigorta ve satış işlemlerinde
	Turizm amaçlı etkinlik yerleri, turizm ürünleri ve pazarlanmasında

Kaynak: Koç, Telat. Kuzeybatı Anadolu'da İklim ve Ortam Sinoptik, İstatistik ve Uygulama Boyutlarıyla, 2001: 15

İklim, en basit ifadeyle, yeryüzünün herhangi bir yerinde uzun yıllar boyunca yaşanan ya da gözlenen tüm hava koşullarının ortalama durumu olarak tanımlanmaktadır. Ancak daha sistematik bir yaklaşımda, gözlemlenen aşırı olayların yanında, zaman ve mekân ölçeğindeki değişikliklerin de dikkate alınması gerekmektedir. Bu nedenle, iklimbilimciler tarafından iklim, “*belirli bir alandaki hava koşullarının, atmosfer elemanlarının değişkenlikleri ve ortalama değerleri gibi uzun süreli istatistikleri ile tanımlanan sentezi (bireşimi)*” şeklinde ve daha geniş bir çerçevede ifade edilmektedir (Arıkan ve Özsoy 2008: 13).

İklim; enlem, okyanusların veya dağların yakınlığı, güneş ışınları, yükseklik, okyanus akıntıları, kıtaların kayması, sera gazı etkisi, volkanik hareketlilik, Dünya'nın çekirdeğindeki radyoaktivite, Dünya'nın kendi eksenindeki dönüşü, fotosentez gibi birçok faktörün etkisiyle şekillenmektedir (Cumio 2008: 202). Bu etmenlerin herhangi birindeki bir değişiklik, sıcaklık, basınç, rüzgâr, nem, yağış, bulutluluk vb. iklim elemanlarını da değiştirebilmektedir. İklim elemanları, bir bölgede etkili olan iklim özelliklerini kontrol etmekte ve ulusal meteoroloji kuruluşlarında, çeşitli iklim elemanları ve atmosfer olayları düzenli olarak kaydedilmektedir (Türkeş, Sümer ve Çetiner 2000: 2). Bu şekilde önce günlük hava olayları, sonra da uzun yıllar boyunca bu iklim elemanlarının birleşerek oluşturduğu iklim tip ve bölgeleri betimlenmeye ve açıklanmaya çalışılmaktadır (Erol 2004: 3).

Herhangi bir yerin iklimi incelenirken zaman kavramının çok büyük bir önemi bulunmaktadır. Çünkü bir rüzgâr hamlesi (rüzgâr hızındaki ani artışlar) birkaç saniye sürebilmekte iken; bir kümülüs bulutu, birkaç saat içinde gelişip yok olabilmekte; alçak basınçlar ve onlara bağlı kötü hava koşulları, birkaç günden on güne kadar etkili olabilmekte; benzer biçimde yüksek basınçlara bağlı iyi hava devreleri, haftalar ve aylarca sürebilmektedir. Ayrıca, buzulların eriyip geri çekilmesine yol açan sıcaklık değişimleri, onlarca hatta yüzlerce; buzul ve buzul arası çağlar⁴ ise binlerce yıl sürebilmektedir (Türkeş 2001: 187). Bu bağlamda bir yerin iklimi, orada normal bir insan ömründen daha uzun süre (100 yılı aşkın bir zaman dilimi) görülen hava olaylarının bir ortalaması olmaktadır (Kadioğlu 2008: 86).

⁴ Sıcak dönemler buzul arası çağlar olarak adlandırılmaktadır (Kadioğlu 2008: 163).

2.1.2. İklim Değişikliği Kavramı

İklim değişikliği, çok genel bir yaklaşımla, iklimin tüm biçimlerindeki tutarsızlık olarak tanımlanabilmektedir (Encyclopedia of Global Warming and Climate Change 2008: 1130;). İklimbilimciler ise konunun bilimsel ve teknik özelliklerini dikkate alarak iklim değişikliği kavramını, “*yağış, sıcaklık, rüzgârlar ya da basınç gibi iklim elemanlarının ortalama durumunda ya da onların değişkenliğinde belirli bir zaman dönemi (onlarca yıl ya da daha uzun yıllar) boyunca süren herhangi bir sistematik değişiklik veya istatistiksel olarak anlamlı değişimler*” şeklinde ifade etmektedirler (Benson 2008: 210).

Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC), iklimbilimciler tarafından yapılan iklim değişikliği tanımına ek olarak istatistiksel testlerle ölçülen bu değişimin doğal değişkenlere bağlı olarak veya insan faaliyetlerinin bir sonucunu şeklinde oluştuğunu belirtmektedir (IPCC 2007a: 30). Bu kapsamda iklim değişikliği kavramı doğal ve insan kaynaklı olmak üzere sınıflandırılmaktadır.

2.1.2.1. Doğal Kaynaklı İklim Değişikliği

Yerkürenin 4,55 milyar yıllık tarihi boyunca iklimin, çok çeşitli değişimler gösterdiği ve bu değişimlerin tüm zaman (neredeyse tüm zaman dönemleri) ve alan (küresel ve yerel) ölçeklerinde gerçekleştiği bilinmektedir (Desonie 2008: 24). İklimbilimciler, Dünya'nın yüzlerce milyon yıllık sıcak dönemler ve bunların ardından onlarca milyon yıllık soğuk dönemler; bu soğuk dönemler içinde yaklaşık on bin yıl süren ılık süreçlerin olduğu birçok dönem geçirdiğini belirtmektedir. Çeşitli çalışmalar Dünya'nın yaklaşık elli milyon yıl önce başlayan ve şu anda da içinde bulunduğu soğuk döneme girdiğini göstermektedir. Yine bu dönem içerisinde hava sıcaklıklarının düştüğü ve kutuplardan başlayarak orta enlemlere kadar uzanan buz tabakalarının Dünya'yı kapladığı bilinmektedir. Dünya, soğuk çağda, yüz bin yıl arayla görülen ve yaklaşık on bin yıl süren kısa dönemler halinde buzul ve buzul arası dönemler yaşamaktadır (Özey 2001: 122). Türkeş'e (2007: 40) göre iklimdeki bu değişiklikler buzul ve buzul arası çağlar arasında, dünyanın çeşitli bölgelerinde ortalama sıcaklıklarda oluşan büyük değişiklikler şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Tablo 2.2. Geçmişe Ait Önemli İklim Olayları

TARİH		İKLİM OLAYLARI
MYÖ	65	Dünya daha sıcaktır. Buzulların varlığına dair hiçbir delil yoktur. Dünya soğuma eğilimine girmektedir. Kutuplarda buzullar oluşmaya başlamaktadır. Antartika'yı derin bir buz tabakası kaplamaktadır. Buz çağı başlamaktadır.
	55	
	10	
YÖ	18–22.000	Kuzey Amerika buzulları en büyük alana yayılmıştır. Okyanuslar bugünkü seviyelerinden 85 metre daha düşüktür. Kuzey Amerika'dan buzullar çekilmektedir. Sıcaklıklar 2 ile 3 °C daha yüksektir. Soğuma eğilim ve Alplerde buzullar oluşmaya başlamaktadır.
	10.000	
	7–5.000	
	5.000	
MS	1000	Kuzey Amerika nispeten daha sıcak ve kurudur. Soğuma eğilimi (Küçük Buzul Çağı). Yaz mevsimi olmayan yıldır.
	1550–1800	
	1816	

Kaynak: Kadioğlu, Mikdat. Küresel İklim Değişimi ve Türkiye Bildiğiniz Havaların Sonu, 2008: 162–163

Tablo 2.2. de birçok kaynakta yer alan ve Milyonlarca Yıl Önce (MYÖ), Yüzyıllar Önce (YÖ) ile Milattan Sonra (MS) gerçekleşmiş olan çeşitli iklim olaylarına ait örnekleri özetlenmektedir. Bu tablo incelendiğinde doğal kaynaklı iklim değişikliklerinin yıllar veya on yıllar içerisinde büyük değişikliklere neden olan tekil olayların yanı sıra farklı döngüler izleyen düzenli bir davranış sergilediği de bilinmektedir (Avrupa Çevre Ajansı 2004: 12).

Geçtiğimiz yüzyıl içerisinde bile ortalama sıcaklıklarda çeşitli değişimlerin yaşandığı ve bu nedenle iklimlerin değişim gösterdiği görülmektedir. Milattan sonra 1000–1300 yılları arasında Ortaçağ Sıcak Dönemi adıyla anılan sıcak bir devrenin yaşandığı ve benzer şekilde milattan sonra 1550 ile 1850 yılları arasında ise, dünyamızın Küçük Buzul Çağı yaşadığı tarihi belgelerde mevcut bulunmaktadır (Özey 2001; Desonie 2008). 1816 yılında ise oluşan anormal iklim koşulları sonucunda Avrupa çok büyük kıtlık yaşamış, açlıktan çok sayıda insan ve hayvan yaşamını yitirmiştir. ABD ve Kanada'da Mayıs-Eylül ayları arasında önemli soğuklar yaşanmış, bu yaz döneminde 1800 kişi donarak ölmüştür. Bunun için bu döneme “yaz mevsimi olmayan yıl” denilmektedir (Öztürk 2002: 51).

İklimbilimcilere göre bu periyodik ısınma ve soğuma dönemleri, Dünya'nın güneş etrafındaki yörüngesinde oluşan varyasyonlar, Dünya'nın ekseninde meydana gelen varyasyonlar, güneşin faaliyetlerindeki dalgalanmalar ve volkanik patlamalar gibi doğal fenomenler tarafından tetiklenmiş (Avrupa Çevre Ajansı 2004: 12) ve sırasıyla kıtasal sürüklenmeler, volkanik hareketler, güneş lekeleri, güneş enerjisindeki dalgalanmalar ve Dünya yörüngesinde oluşan değişimler biçiminde, insanla hiçbir ilgisi olmayan doğal iklim değişimi mekanizmaları ile açıklanmaya çalışılmaktadır (Çepel 2003; Kadioğlu 2008). Örneğin; Küçük Buzul Çağı, Dünya yüzeyinin normalden daha soğuk olduğu ve güneş etkinliklerinin en düşük ve güneş lekelerini olmadığı bir döneme rastlamaktadır (Kadioğlu 2008: 163).

2.1.2.2. İnsan Kaynaklı İklim Değişikliği

İklimbilimcilerin yapmış olduğu araştırmalar, son yüz elli yılda iklimde bir şeylerin ters gittiğini ortaya çıkarmaktadır. Çünkü 19. yüzyılın ortalarından beri, iklimdeki doğal değişebilirliğe ek olarak, insanlık tarihinde ilk kez insan etkinliklerinin de bölgesel ve küresel ölçekte iklimi etkilediği yeni bir döneme girilmiştir (Türkeş 2008: 23). Bu süreç, iklim değişikliği kavramı ve kapsamın yeniden şekillendirmektedir. Bu bağlamda iklim değişikliği, *“karşılaştırılabilir bir zaman döneminde gözlenen doğal iklim değişikliğine ek olarak, doğrudan ya da dolaylı olarak küresel atmosferin bileşimini bozan insan etkinlikleri sonucunda iklimde oluşan bir değişiklik”* biçiminde tanımlanmaktadır (Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi⁵).

Çeşitli insan etkilerinin neden olduğu ve bazı yazarların *“yapay iklim değişimi”* olarak adlandırdığı fakat uluslararası literatürde *“insan kaynaklı iklim değişikliği”* olarak adlandırılan bu sürecin, doğal kaynaklı iklim değişikliklerinden bir dizi farkı bulunmaktadır. Bu farklılıklar şu şekilde açıklanmaktadır (Çepel ve Ergün 2006: 249):

⁵ Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS) 1992'de Rio de Janeiro'daki Dünya Zirvesi sırasında imzaya açıldı. Burada, Avrupa Topluluğu da dâhil olmak üzere 154 ülkenin devlet başkanları ve diğer üst düzey temsilcileri tarafından imzalandı ve 21 Mart 1994 tarihinde yürürlüğe girdi. 2002 yılı Haziran ayı itibarı ile 185 ülke Sözleşme'yi imzalayarak veya Sözleşme'ye katılarak, kendilerini Sözleşme'nin yükümlülüklerine karşı sorumlu hale getirdiler.

- a. İnsan kaynaklı iklim değışikliği, insanların çeşitli aktivitelerinden kaynaklanmaktadır. Bu zararlı aktiviteler artan hızla devam ettiğinden, bu gelişimin potansiyel tehlikeler doğuracağına kesin gözüyle bakılmaktadır.
- b. Jeolojik çağlarda meydana gelen iklim değışimi çok uzun zaman dönemlerinde (binlerce, hatta milyonlarca yıl) cereyan etmiştir. Oysa insan kaynaklı iklim değışikliği, 15 – 20 yıl gibi görel olarak çok kısa zaman periyodu içinde ortaya çıkmaktadır.
- c. Özel yöntemlerle (radyokarbon, pollen analizleri, dendroklimatolojik, vb) belirlenen uzak geçmişteki sıcaklıklarla, son 10 – 15 yılın (özellikle 1988 – 2002 yılları arası) belirlenen hava sıcaklıkları karşılaştırıldıklarında, son yıllardaki hava sıcaklığının şimdiye kadar 600 yıl içinde yaşanan sıcaklıkların en yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin; 1998 yılı, hem kuzey hem de güney yarım kürede aletlerle ölçümün başladığı 1860 yılından beri yaşanan en sıcak yıl olarak tarihe geçmektedir.
- d. Jeolojik devirlerdeki ısınma veya soğuma periyotları bölgesel ölçekte etkileri bulunabilirken son iklim değışikliği bölgesel olmayıp, küresel ölçeklidir. Hem kuzey, hem de güney kutbunda buzulların eşzamanlı olarak erimesi, aynı sürecin birçok ana karalardaki yüksek dağlarda cereyan etmesi, bu durumun en belirgin kanıtları arasında gösterilmektedir.

2.1.3. İklim Değişikliğinin Nedenleri

Yeryüzünün var oluşundan beri meydana gelen ve aslında yeni bir olgu olmayan iklim değışikliğinin insan etkinlikleri nedeniyle bir dizi değışime uğramasının bazı temel sebepleri bulunmaktadır. İnsan faaliyetleri sonucunda artan sera gazı emisyonların ile bu gazların artmasının temel nedeni olan fosil yakıt kullanımı, aerosollerin etkileri ve artan dünya nüfusunun daha çok yaşam alanına ve besine olan ihtiyacının oluşturduğu baskılar sonucu yaşanan kentleşme, ormanların tahrip veya yok edilmesi ile yeşil alanların her geçen gün biraz daha azalması gibi arazi kullanımı değışikliği insanların iklim sistemini üzerinde nasıl bir etki yarattığını göstermektedir. Diğer bir deyiş ile tüm bu etmenler insan kaynaklı iklim değışikliğini oluşturan nedenler arasında sıralanmaktadır.

2.1.3.1. Artan Sera Gazı Konsantrasyonları

Küresel iklim değişimini tetikleyen temel sebep olarak insan faaliyetleri sonucu ortaya çıkan sera gazı emisyonları gösterilmektedir (İncecik 2007: 29). Sera gazları, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nde, "hem doğal, hem de insan kaynaklı olup atmosferdeki, kızıl ötesi radyasyonu emen ve tekrar yayan gaz oluşumları" şeklinde tanımlanmaktadır. Bu bağlamda insanın iklim sistemi üzerindeki olumsuz etkisini ve bunun sonucunda ortaya çıkan insan kaynaklı iklim değişikliğini daha iyi anlayabilmek için öncelikle doğal ve insan kaynaklı sera gazı oluşumları ile bunların doğurduğu doğal ve kuvvetlenen sera etkisi kavramlarının incelenmesi gerekmektedir (Türkeş 2008: 27).

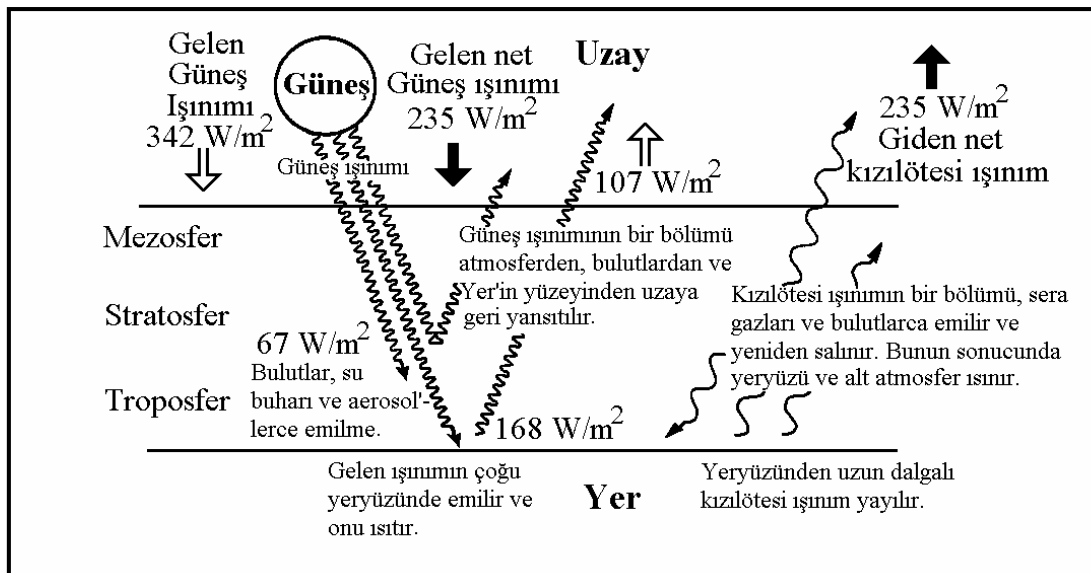
2.1.3.1.1. Doğal Sera Etkisi

Atmosferdeki gazların gelen güneş ışınımına karşı geçirgen, buna karşılık geri salınan uzun dalgalı yer ışınımına karşı çok daha az geçirgen olması nedeniyle, Yerküre'nin beklenenden daha fazla ısınmasını sağlayan ve ısı dengesini düzenleyen doğal süreç sera etkisi olarak adlandırılmaktadır (Türkeş 2007: 44). Dünyamızı tüm canlılar için yaşanabilir bir gezegen yapan atmosfer, birçok gazın karışımından meydana gelmektedir. Bu gazlarının her birinin canlılar üzerinde ayrı bir etkisi söz konusu olmakta ve atmosferdeki miktarları da farklılık göstermektedir. İklim sistemi için önemli bir doğal faktör olan sera etkisi ile ilişkili olan başlıca gazlar ise iki grupta sınıflandırılmaktadır (Babuş 2005; Kadioğlu 2008):

1. Karbon dioksit (CO₂), Metan (CH₄), Diazot monoksit (N₂O), Kloroflorokarbon-11 (CFC-11) ve Kloroflorokarbon-12 (CFC-12) gibi sera gazları, yeryüzünden uzaya yansıyan ışınların bir kısmını tutarak, uzaya yansımalarını engellemektedir. Böylece dünyanın ısınmasına neden olmaktadır. Bu gazlar doğrudan sera gazları olarak adlandırılmaktadır. O₃ gazı da ayrıca güneşten dorudan gelen morötesi ısınımı ve yeryüzünden yayılan kırmızı-altı ısınımı yutmaktadır.
2. Dolaylı sera gazları olan Azot oksitler (NO₂), karbon monoksit (CO), hidroksil radikalleri (OH^o), metan dışı organik uçucu karbonlar (NMVOCs), kükürt hekzaflorid (SF₆) ve kükürt dioksit (SO₂), sera gazları ile kimyasal etkileşime girerek ilk gruptaki gazların konsantrasyonunu etkilemektedir.

İklim sisteminde yaşanan değişikliklerin temel nedeni, Yerküre'nin ışınım dengesinin değişime uğramasından kaynaklanmaktadır. Ortalama koşullarda, atmosfer sistemine giren kısa dalgalı güneş enerjisi ile geri salınan uzun dalgalı yer ışınımının dengede olması beklenmektedir. Atmosferinin yapısı içerisinde çok küçük miktarlarda bulunan sera gazları gelen Güneş ışınımına karşı geçirgen, buna karşılık geri salınan uzun dalgalı yer ışınımına karşı çok daha az geçirgen bir yapıya sahip olmaktadır. Böylelikle, sera gazlarının varlığı, Yerküre'nin beklenenden daha fazla ısınmasına yol açmaktadır. Sera etkisi ile yüz milyonlarca yıldan beri Yerküre'mizin ısı dengesini düzenlenmekte ve Yerküre'miz, bu sürecin bulunmadığı ortam koşullarına göre, yaklaşık 33°C daha sıcak bir ortalama sıcaklığa sahip olmaktadır (Arıkan ve Özsoy 2008: 13).

Şekil 2.1. Sera Etkisinin Şematik Gösterimi



Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, İklim Değişikliği Özel İhtisas Komisyonu Raporu 2000: 3

Bulutsuz ve açık bir havada, kısa dalgalı güneş ışınımının önemli bir bölümü atmosferi geçerek yeryüzüne ulaşmakta ve orada emilmektedir (Şekil 2.1). Ancak, Yerküre'nin yüzeyinden salınan kızıl ötesi ışınımının bir bölümü, uzaya kaçmadan önce çoğunluğu alt atmosferde (troposfer) bulunan ışınımsal olarak etkin sera gazlarıca emilmekte ve sonra tekrar salınmaktadır (Türkeş 2008: 28).

2.1.3.1.2. Kuvvetlenen Sera Etkisi

Dünya ekosistemdeki canlı varlığının bir parçası olan insanların, diğer tüketici canlılarla beraber atmosfere saldıkları doğal sera gazları, başta bitkiler olmak üzere, üretici canlıların etkinlikleri ile atmosferden uzaklaştırılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, biyolojik insan etkinlikleri sonucu doğal sera etkisi üzerinde herhangi olumsuz bir etkiden söz edilememektedir (Arıkan ve Özsoy 2008: 14–15). Ancak, 1850’li yıllarda başlayan sanayileşme ile birlikte özellikle fosil yakıtların yakılması, ormansızlaşma ve şehirleşme gibi arazi kullanımı değişiklikleri ile sanayileşme süreci benzeri insan etkinlikleri sonucunda sera gazları atmosferde birikerek atmosferin kimyasal özelliklerini etkilemekte uzun vadede ise sera etkisi nedeniyle küresel ölçekte ısınmaya ve sonuç olarak iklim değişikliğine neden olmaktadır. İnsan aktiviteleri sebebiyle atmosferde sera gazlarının birikmesi doğal sera etkisini arttırmaktadır. Sera gazı birikimlerindeki bu artışlar, “Yerküre/atmosfer ortak sisteminin enerji dengesine yapılan pozitif katkı” biçiminde tanımlanmakta ve kuvvetlenen sera etkisi olarak adlandırılmaktadır (Türkeş 2008: 30).

Tablo 2.3. Atmosferdeki Sera Gazlarının Birikimini Arttıran İnsan Etkinlikleri

YÖNTEM	ÖRNEK UYGULAMALAR
Doğal Sera Gazlarının Salımlarında Artış	Barınma, ulaşım, elektrik üretimi gibi sektörlerde fosil yakıt olarak adlandırılan kömür, petrol, doğal gaz fosil yakıtların tüketilmesi sonucunda, milyonlarca yıldır yerin altında bulunan karbon moleküllerinin, atmosferdeki O ₂ ile birleşerek doğal sera gazlarına dönüşmesi ve atmosfere karışması Tarım ve atık gibi sektörlerde doğrudan ya da dolaylı olarak yeni doğal sera gazlarının oluşmasının sağlanması
Endüstriyel Sera Gazlarının Salımlarında Artış	20. Yüzyılda geliştirilen yeni sanayi ürünlerinin üretimi ya da tüketimi sırasında ortaya çıkan ve doğal sera gazlarından çok daha fazla ısınimsal zorlama yaratabilen sera gazlarının atmosfere salınması
Sera Gazı Yutaklarının⁶ Yok Edilmesi	Orman alanlarının tarım, konut, sanayi, enerji amaçlı çalışmalar için yok edilerek, sera gazlarının atmosferden uzaklaştırılma hızının yavaşlatılması

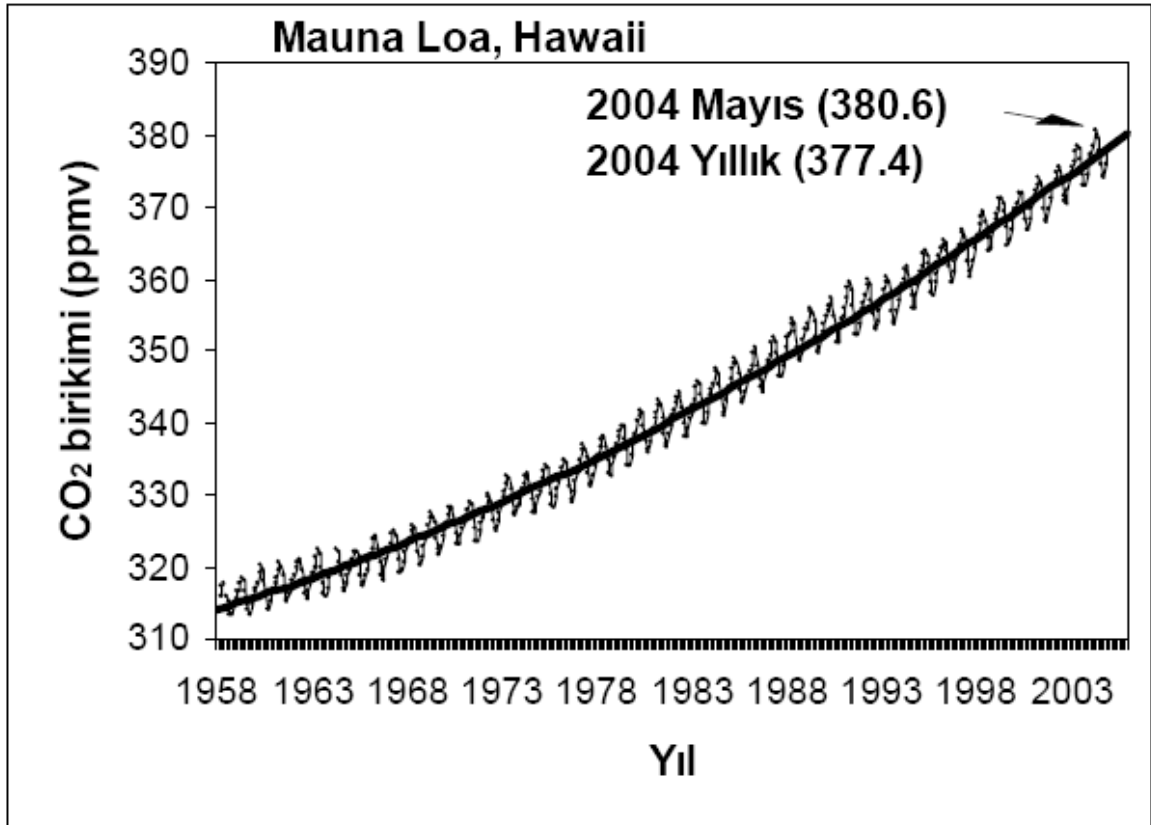
Kaynak: Arıkan, Yunus; Gülçin Özsoy. *A’dan Z’ye İklim Değişikliği Başucu Rehberi*, 2008: 14

⁶ "Yutak", bir sera gazını, bir aerosolü veya bir sera gazının oluşumunda rolü bulunan bir öncü maddeyi atmosferden uzaklaştıran herhangi bir işlem, faaliyet veya mekanizma anlamına gelmektedir.

Sera gazlarındaki artış özellikle atmosferdeki büyüklüğü ve kalıcı nedeniyle CO₂ seviyesindeki değişimden rahatlıkla izlenebilmektedir. Atmosferde meydana gelen her çeşit yanma CO₂ açığa çıkarmaktadır (Kadioğlu 2008: 245).

Fosil yakıtların kullanımı nedeniyle dünyada atmosfere her yıl 7 milyar ton karbon salıverilmektedir. Bu ise yaklaşık olarak 26 milyar ton CO₂ demektir. Bu durumu ortaya çıkaran politikalarda herhangi bir değişiklik olmadığı takdirde 2020 yılında 33 milyar ton CO₂ 'e ulaşılacaktır. Atmosferde 100 yılı bulan kalıcılık süresini de göz önüne alındığında CO₂ seviyelerinin sanayi devriminden bu yana hızla yükseldiği ve tehlikeli bir tırmanışa geçtiği kolaylıkla görülmektedir (İncecik 2007: 29).

Şekil 2.2. Karbondioksitin Atmosferik Konsantrasyonları ve Hawaii de Mauna Loa Gözlem Evinde 1958 yılından İtibaren Yapılan Gözlemler



Kaynak: Türkeş, Murat. İklim Değişikliği ve Küresel Isınma Olgusu: Bilimsel Değerlendirme 2008: 29

1958 yılından beri yapılmakta olan Mauna Loa ölçümlerine göre, Yerküre atmosferindeki CO₂ birikimi çok hızlı bir biçimde artmaktadır (Şekil 2.2). Yayımlanan son ölçüm sonuçları çözümlendiğinde en önemli sera gazı olan CO₂ konsantrasyonları son 150

yılda 280 ppm (hacim olarak milyonda kısım) den 382 ppm e yükselirken; 2003–2006 arasında karbon dioksit konsantrasyonlarındaki yıllık artış 2 ppm' olmaktadır. Bir başka ifade ile sanayi öncesinde yaklaşık 280 ppm ve 1958 yılında yaklaşık 315 ppm olan atmosferdeki yıllık ortalama CO₂ birikiminin, 2004'te 377.4 ppm'e ulaştığı görülmektedir (İncecik 2007; Türkeş 2007). Bu miktarın 2050 yılına kadar 450 ppm' e ulaşacağı tahmin edilmektedir. Bu oran Sanayi devri öncesinin 1,5 katından fazla olmaktadır. Atmosferdeki CO₂ 'nin sürekli artışı fosil yakıtlarının kullanımı ve ormanların yok edilmesi gibi doğrudan doğruya insan kaynaklı (antropojenik) girdilerin sonucu olduğu belirtilmektedir (Aksay, Ketenoğlu ve Kurt 2005: 33).

2.1.3.2. Aerosoller

Atmosferde sadece birkaç saatten birkaç güne kadar asılı duran sıvı ve katı parçacıklar aerosoller olarak nitelendirilmektedir. Aerosoller hem doğal nedenlerle, hem de insan etkinlikleri sonucunda oluşmaktadır. Aerosoller, Dünya iklim sistemini iki şekilde etkilemektedir. İlk olarak güneş ışınlarını yeryüzüne ulaşmadan tutup, geri uzaya yansıtarak doğrudan etkide bulunmaktadır. İkinci olarak ise bulut miktarı ve yağış özelliğini değiştirerek, dolaylı etkide bulunmaktadır (Smith 2008: 8).

Tablo 2.4. Sera Gazlarının ve Aerosollerin Kaynakları

MADDE	KAYNAK
CO₂	Fosil yakıtların (petrol, doğal gaz, kömür) yakılması, ormansızlaşma, canlı kütle yakılması, çimento üretimi, organik madde ayrışması, vb.
CH₄	Çeltik tarlaları, doğal sulak alanlar, geniş getiren çiftlik hayvanları, canlı kütle yakılması, fosil yakıtlar (kömür, madencilik, gaz kuyusu delme, maden-galeri havalandırması, iletme, taşıma), termitler, hayvansal ve evsel atıklar, vb.
N₂O	Su ve topraklardaki biyolojik kaynaklar, gübre kullanımı, canlı kütle yakılması, endüstriyel kaynaklar, vb.
H₂O	Okyanuslardan buharlaşma, uçak izleri (hava trafiği), yanma, soğutma kuleleri, vb.
AEROSOLLER	Fosil yakıt yanması, kurum, canlı kütle yakılması, yanardağ etkinliği, toz, deniz tuzu, bitkiler, vb

Kaynak: Arıkan, Yunus; Gülçin, Özsoy. *A'dan Z'ye İklim Değişikliği Başucu Rehberi*, 2008: 15

Volkanik faaliyetler sırasında açığa çıkan kül ve tozlar, rüzgârlarla taşınan kumlar, orman yangınlarında havalanan küller doğal (Akbulut 2009: 18), fosil yakıtların kullanımı nedeniyle kükürtdioksit (SO₂) kaynaklı sülfat (SO₄) aerosolleri ise insan faaliyetleri sonucu oluşan aerosollere örnek teşkil etmektedirler (Türkeş 2007: 46). Aerosoller, büyüklüklerine, ışığı yansıtma özelliklerine ve atmosferde buldukları yüksekliklere göre sıcaklıkları azaltır ya da artırır şekilde farklı etkiler göstermektedirler. Eğer aerosoller atmosferin yüksek tabakalarında bulunuyorsa soğumaya, yüzeye yakın tabakalarında bulunuyorsa ısınmaya sebep olmaktadır (Babuş 2005: 16).

2.1.3.3. Arazi Kullanımı Değişikliği

İklim değişikliğine yol açan en önemli etkenlerden biri de, arazi kullanımında farklı ölçeklerde ortaya çıkan insan kaynaklı değişiklikler olmaktadır (Özçağ 2008: 81). İnsanoğlunun doğal çevre koşullarında yarattığı tahribat, sanayileşmenin ve hızla artan dünya nüfusu etkisiyle özellikle 19. yüzyıldan itibaren çoğalarak artmıştır. Bu kapsamda arazi kullanımı değişikliği, doğal yaşam alanlarının çeşitli insan ihtiyaçları doğrultusunda tahrip edilmesi ve yanlış yönetilmesi olarak tanımlanabilmektedir. Arazi kullanımındaki değişimler, tarım, sulama, ormansızlaştırma, yeniden ağaçlandırma, şehirleşme ve trafik gibi çeşitli insan faaliyetleri sonucunda oluşmaktadır. Bu değişim sonucunda arazi yüzeyinin fiziksel ve biyolojik özellikleri ile iklim değişmektedir. Günümüzde arazi kullanım değişikliğinin yerel, bölgesel ve hatta küresel ölçekte iklimi değişikliğine yaptığı katkı ve karbon döngüsü üzerindeki büyük çaplı etkileri olduğu bilinmektedir (IPCC 2001: 93).

Şehirleşme, arazi kullanım değişikliğinin ve bu durumun yarattığı olumsuz etkinin en önemli göstergeleri arasında yer almaktadır. Birleşmiş Milletler yayımladığı raporlara göre günümüzde dünya nüfusunun yarısı kentlerde yaşamamakta ve böylece dünya tarihinde ilk kez şehirlerde yaşayan insan sayısının kırsal kesimdeki nüfusu geçmektedir (www.un.org.tr). Şehirler, kırsal bölgelere göre daha büyük ısı kapasitesi olan granit ve benzeri malzemelerden oluşmaktadırlar. Birçok binası ve karmaşık yüzey şekilleri ile şehirler atmosfer için karmaşık bir geometri sunmaktadırlar. Şehirlerin, kırsal alanlarda bulunmayan yoğunlukta, endüstriyel ve evsel ısıtma ile otomobiller gibi ilave ısı kaynakları bulunmaktadır (Kadioğlu 2008: 205).

Şehirlerde, yapılaşmanın ve binalaşmanın etkisiyle yerel rüzgâr hareketleri ile hava dolaşımını engellenmekte ve doğal iklim ortamının bozulması yerel bir ısınmaya yol açmaktadır. Bu koşullar nedeniyle şehirlerin gündüz ve gece sıcaklıkları çevrelerindeki kırsal alanlara göre yüksek olmaktadır. Şehirlerin, iklim üzerindeki bu etkisi “şehir ısı adası” olarak tanımlanmaktadır (Desonie 2008: 35). Şehir ısı adalarının sıcaklık üzerindeki etkileri uzun dönemli sıcaklık kayıtlarında belirlenmekte ve bu etki küçükte olsa önem taşımaktadır (IPCC 2001: 94).

Arazi kullanım değişiklikleri arasında yer alan ormansızlaşmanın da iklim değişikliği boyutunda çeşitli sonuçları bulunmaktadır. Yirminci yüzyılın başlarında, dünya orman alanı 5 milyar hektar olarak tahmin edilirken günümüze kadar geçen süre zarfında 2,9 milyar hektar azalarak, dünya tarımsal alanın yaklaşık iki katına tekabül eden bir ormanlık alanın yol edildiği ifade edilmektedir (Brown 2003: 57). Orman alanlarının çeşitli insan etkinlikleri nedeni ile tahrip veya yok edilmesi sera gazlarının atmosferden uzaklaştırılmasını engellemektedir. Çünkü fotosentez yoluyla CO₂ uzaklaştıran ormanlar başlıca yutakları oluşturmaktadırlar. Ormanlık alanların bu şekilde azalması ile karbon döngüsünde negatif yönlü değişiklikler meydana gelmektedir.

2.1.4. İklimde Gözlemlenen Değişimler

İnsan kaynaklı iklim değişikliği içinde bulunduğumuz yüzyılın en önemli küresel çevre problemlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu konu, genel olarak incelendiğinde dünyadaki tüm çevresel sorunlardan (ozon tabakasının delinmesi vb.) çok daha fazla tartışılmaktadır. İklim değişikliği olgusunun, özellikle son yıllarda toplumun ilgisini çekmeye başlamasında 1988 yılında Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) ve Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO) tarafından kurulan Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'nin yürütmekte olduğu çalışmaların çok büyük bir katkısı bulunmaktadır.

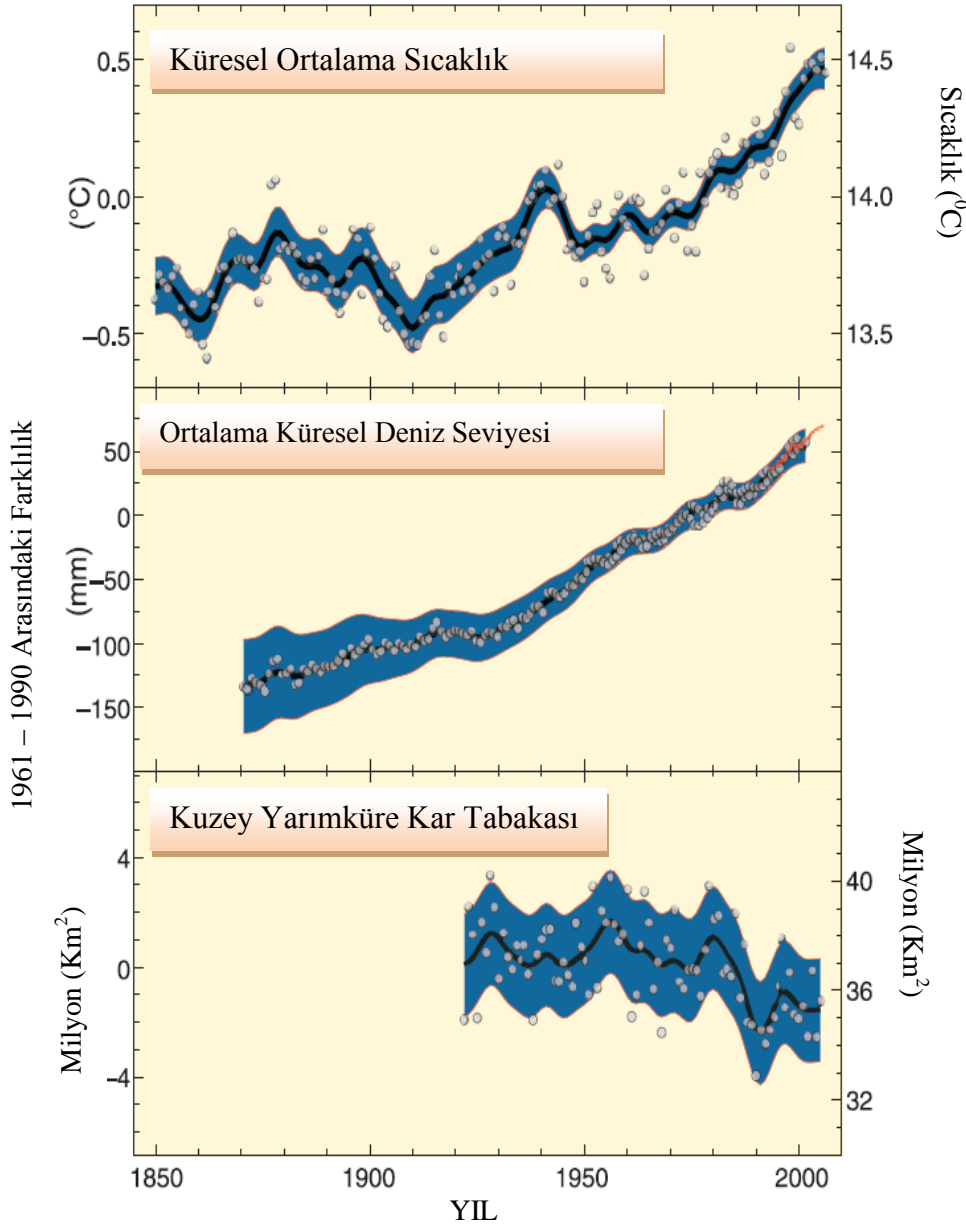
IPCC, insan kaynaklı iklim değişikliğinin; yarattığı riskleri, potansiyel etkilerini ve insan kaynaklı iklim değişikliğine uyum ile mücadele üzerine bilimsel, teknik ve sosyo-ekonomik bilgileri, kapsamlı, nesnel ve şeffaf biçimde değerlendirme amacını taşımaktadır (Tonn 2006: 614). IPCC şimdiye kadar 1990, 1995, 2001 ve 2007 yıllarında dört adet değerlendirme raporunun yayımlamıştır. Bu raporlar sırasıyla İlk Değerlendirme (First Assessment Report, FAR), İkinci Değerlendirme (Second Assessment Report, SAR),

Üçüncü Değerlendirme (Third Assessment Report, TAR) ve Dördüncü Değerlendirme (Fourth Assessment Report, AR4) Raporu olarak adlandırılmaktadır. IPCC'nin insan kaynaklı iklim değişikliğinin etkileriyle bağlantılı çeşitli konularda hazırladığı özel ve teknik raporları da bulunmaktadır. IPCC, son olarak Beşinci Değerlendirme Raporu (Fifth Assessment Report, AR5) üzerinde çalışmakta ve çalışmalarının sonucunu 2013 yılında yayımlamayı planlamaktadır (IPCC 2010).

IPCC raporlarında, iklimde gözlemlenen çeşitli değişikliklere yer verilmektedir. Örneğin; IPCC yayımlanan son raporu AR4'te, küresel hava ve deniz sıcaklıkları ortalamalarındaki artışların incelenmesinden, kar ve buzların bütün dünyada erimesinden ve küresel deniz suyu seviyelerinin yükselmesinden de gözlemlendiği üzere, iklim sisteminin ısındığının kuşku götürmez bir gerçek olduğu vurgulanmaktadır. Aynı zamanda bu raporda, 20. yüzyılın ortasından itibaren küresel ortalama sıcaklıklarda gözlenen artışın, büyük olasılıkla, atmosferdeki insan kaynaklı sera gazı birikimlerinde gözlenen artış nedeniyle olduğu ortaya konulmaktadır.

AR4'te dünyada 1850'den beri yapılmakta olan aletli küresel yüzey sıcaklığı ölçüm kayıtlarındaki küresel yüzey ısısının en yüksek olduğu en sıcak 12 yılın içerisinde 1995 ile 2006 yılları arasındaki on bir yılın da yer aldığı belirtilmektedir. Bu raporda küresel ortalama yüzey sıcaklıkları için güncellenen 100 yıllık doğrusal eğilim (1906–2005) büyüklüğünün ortalama 0.74 (0.56 ila 0.92)°C ye ulaştığı bilgisi yer almaktadır. Bu değer, IPCC'nin 2001 yılında yayınlandığı üçüncü değerlendirme raporu olan TAR'da belirtilen 1901–2000 dönemi için ortalama 0.6 (0.4 ila 0.8)°C olarak hesaplanan doğrusal ısınma eğilimden daha yüksek olduğu görülmektedir. 20. Yüzyılın ikinci yarısında Kuzey Yarımküre ortalama ısılarının, son 500 yıl içinde görülen herhangi bir 50 yıllık dönemden daha yüksek seyretmiş olduğu ve muhtemelen son 1300 yılın en yüksek değerlerine ulaştığına dair verilerde AR4 raporunda bulunmaktadır. AR4 raporuna göre küresel ortalama sıcaklıklarda artış nedeni ile buzullarda ve buzul başlıklarındaki yaygın azalma, deniz seviyelerinin yükselmesine de katkıda bulunmaktadır. Küresel deniz seviyesi 1961 ile 2003 yılları arasında yıllık ortalama 1.8 (1.3 ila 2.3) mm yükselmiştir. Bu oran, 1993 ile 2003 arasında daha hızlı ve yıllık ortalama 3.1 (2.4 ila 3.8) mm olmaktadır (IPCC 2007b: 2).

Şekil 2.3. Sıcaklık, Deniz Seviyesi ve Kuzey Yarımküre Kar Tabakasındaki Değişimler



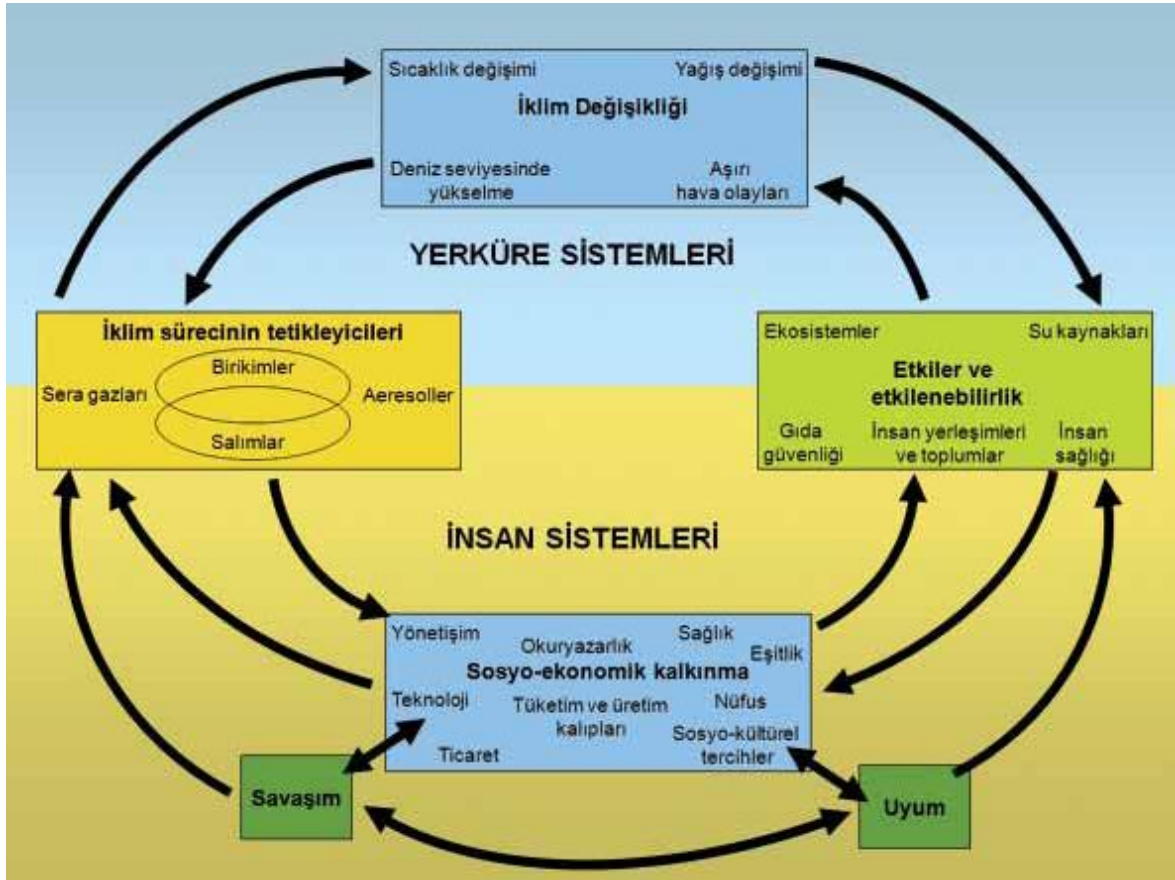
Kaynak: Climate Change 2007: Synthesis Report, Summary for Policymakers, IPCC 2007: 3

Şekil 2.3'te küresel ortalama yüzey sıcaklığındaki, küresel ortalama deniz seviyesi yükselişleri ve Mart-Nisan ayları için Kuzey Yarımküre kar tabakasındaki değişiklikleri göstermektedir. Bütün değişiklikler 1961-1990 dönemi için tekabül eden ortalamalara ilişkin olmaktadır. Yuvarlak eğriler, on yılın ortalama değerlerini temsil ederken, daireler yıllık değerleri ifade etmektedir.

2.1.5. İklim Değişikliği İle İlgili Öngörüler

IPCC raporlarında, iklim değişikliğinin gelecekte iklimi hangi şekillerde etkileyeceğine dair çeşitli öngörüler yer almaktadır. Bu öngörülerde iklim değişikliğinin; yükselen sıcaklıklar nedeni ile kara ve deniz buzullarının eriyerek kar örtüsünün azalması, eriyen deniz ve kara buzullarının deniz seviyesini yükseltmesi, iklim kuşaklarının yer değiştirmesi, yağış rejiminin değişmesi ile aşırı hava olaylarının, taşkınların ve sellerin daha sık oluşması ve etkilerinin kuvvetlenmesinin yanı sıra, kuraklık, çölleşme, gıda güvenliği ve içme suyunun azalması gibi insan yaşamını, ekonomik sektörleri ve ekolojik sistemleri doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilecek önemli sonuçları beklenmektedir. Bu bağlamda toplumların, iklim değişikliğine neden olan olumsuz etkinlikleriyle savaşım ve önlem alınmazsa gelecekteki olası etkilere karşı uyum çalışmalarına katılmaları insan kaynaklı iklim değişikliği süreci içerisinde yer almaktadır (Şekil 2.4).

Şekil 2.4. İnsan Kaynaklı İklim Değişikliği Süreci

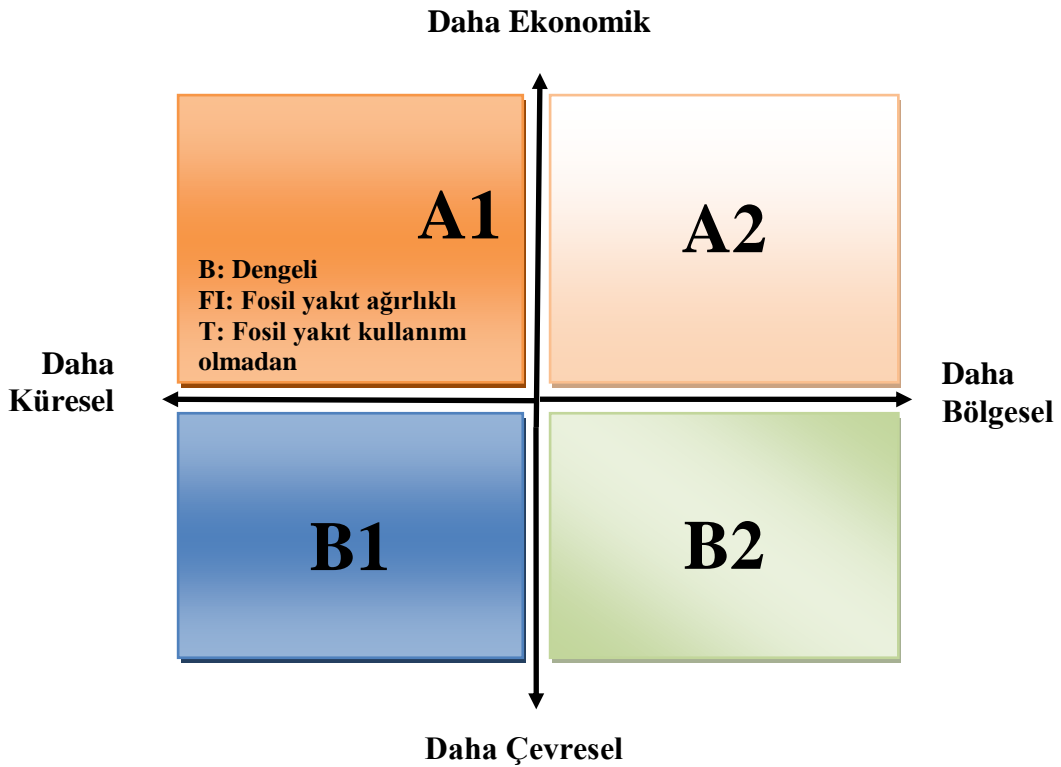


Kaynak: Arıkan, Yunus; Gülçin, Özsoy. *A'dan Z'ye İklim Değişikliği Başucu Rehberi*, 2008: 15

2.1.5.1. Sera Gazlarının Atmosferik Konsantrasyonları İle İlgili Öngörüler

İnsan kaynaklı iklim değişikliği temelde, fosil yakıt kullanım temeline dayanan sanayileşme süreci ve arazi kullanımındaki değişiklikler gibi insan etkileri sonucunda, atmosferde bulunan başta CO₂ olmak üzere çeşitli sera gazlarının uzaya yansması gerekli olan ışınların önemli bir kısmını Dünya’da tutmasından kaynaklanmaktadır. Diğer bir ifade ile sera gazlarının atmosferik konsantrasyonları küresel iklim değişikliği olgusunun ana sebebinin oluşturmaktadır. Bu nedenle gelecekte sıcaklık, yağış, nemlilik gibi iklim elemanları ile ilgili öngörüler yapılırken atmosferdeki sera gazlarının birikimindeki değişim temel alınmaktadır.

Şekil 2.5. SRES Senaryo Grupları



Kaynak: Climate Change 2001: Synthesis Report Summary for Policymakers2001

Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'nin değerlendirme raporlarına ek olarak 1990 yılından itibaren sera gazı emisyonları ile ilgili yayımladığı çeşitli raporlar bulunmaktadır. IPCC tarafından hazırlanan son rapor, Emisyon Senaryoları Özel Raporu (SRES) olarak adlandırılmaktadır. 2000 yılında yayınlanan Emisyon Senaryoları Özel

Raporu senaryoları dört temel senaryo ailesi (A1, A2, B1 ve B2) şeklinde gruplandırılmaktadır. SRES senaryoları; geniş bir çapta demografik, ekonomik ve teknolojik itici güçler ile sera gazı emisyonlarının sonuçlarını kapsayarak alternatif gelişme yolları keşfetmektedirler (IPCC 2007a: 44).

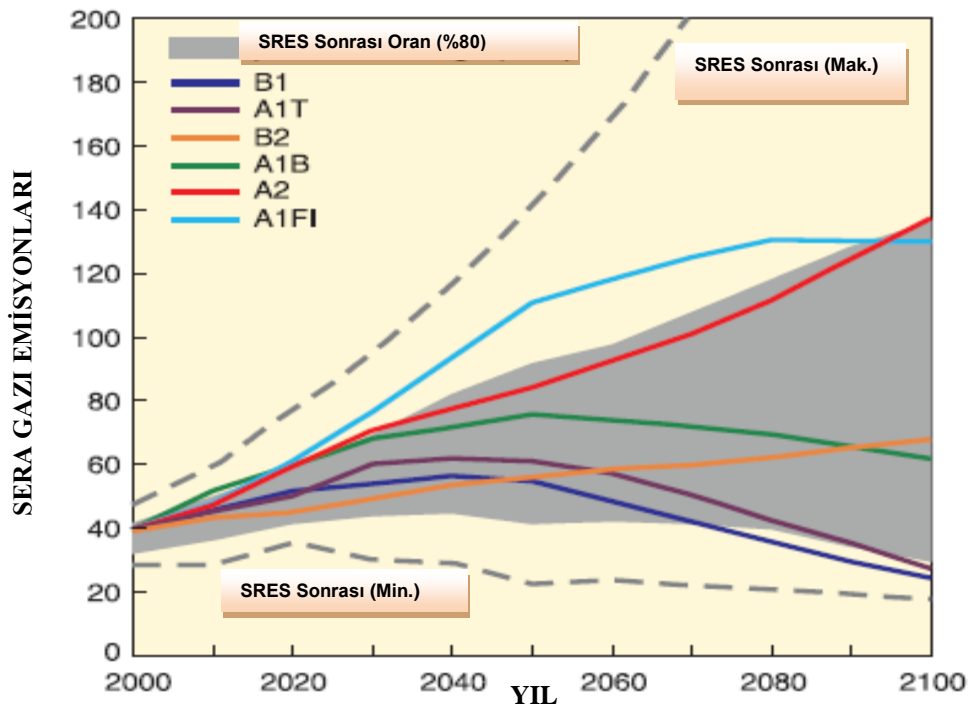
Tablo 2.5. SRES Senaryo Gruplarının Açıklaması

SENARYO GRUBU	AÇIKLAMA
A1	A1 olaylar dizisi ve senaryo grubu yüzyılın ortalarında ekonomik büyüme ve nüfus artışının zirvede olduğu ancak daha sonra azalma eğilimine girdiği, yeni ve daha etkili teknolojilerin hızla geliştirildiği bir Dünya'yı belirtmektedir. Burada temel olan konu, bölgeler arasında kapasite geliştirme, kültürel ve sosyal etkileşimin artırılması ve bölgelerarası kişi başına düşen gelir farklılığının azaltılmasıdır. A1 senaryo grubu, enerji sisteminde teknolojik değişimin alternatif kullanımını belirten 3 gruptan oluşmaktadır. Bu üç A1 grubu, teknolojik vurgularıyla birbirlerinden ayrılmaktadırlar: A1FI yoğun fosil yakıt kullanımını, A1T fosil yakıtla bağlı olmayan enerji kaynaklarını, A1B ise tüm kaynaklar arasındaki dengeyi belirlemektedir. A1B'deki denge, tüm enerji arzına ve nihai kullanım teknolojilerine benzer gelişim oranlarının uygulanacağı varsayımıyla, bir tek enerji kaynağına çok fazla bağımlı olmamaktır
A2	A2 olaylar dizisi ve senaryo grubu oldukça heterojen bir Dünya'yı belirlemektedir. Temel konular, kendi kendine yetebilme ve yerel kimliklerin korunmasıdır. Bölgeler arası çoğalma şemaları birbirlerine çok yavaş yaklaşmakta, bu da sürekli artan nüfusu doğurmaktadır. Ekonomik gelişme temelde bölgesel eğilim göstermekte ve kişi başına ekonomik büyüme ile teknolojiye değişiklikler, diğer olaylar dizisine göre, birçok parçaya bölünmekte ve daha yavaş olmaktadır.
B1	B1 olaylar dizisi ve senaryo grubu, yüzyıl ortasında zirveye ulaşmış ve daha sonra azalmaya başlayan küresel nüfusa sahip oluşuyla A1 olaylar dizisindeki benzer, ancak somut malzeme yoğunluğunda azalmaya gidilerek ve daha verimli ve temiz kaynak teknolojilerine ağırlık verilerek ekonomik yapılarda hizmet ve bilgi ekonomisine doğru hızla bir değişikliğin olduğu bir dünyayı ifade etmektedir. Burada üzerinde durulan, konu gelişmiş net varlıkları da içerir şekilde ancak ek iklim girişimleri olmaksızın, ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliğe küresel çözüm bulunmasına dayanmaktadır.
B2	B2 olaylar dizisi ve senaryo grubu, ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik konularında yerel çözümleri vurgulayan bir Dünya'yı tanımlamaktadır. A2'deki senaryoya göre daha az oranda küresel nüfusun arttığı, ekonomik gelişmenin orta düzeyde olduğu, B1 ve A1 senaryolarına göre daha az hızla ve daha çok çeşitle gelişen teknolojik değişimin yaşandığı bir Dünya'yı belirtmektedir. Bu senaryo çevre koruma ve sosyal eşitlik konularını vurgulamakta aynı zamanda yerel ve bölgesel çözümler üzerinde odaklanmaktadır.

Kaynak: IPCC 2007c, Summary for Policymakers. In: Climate Change 2007: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, 2007: 22

Nüfus artışı ve iklim değişikliği ile mücadelede gösterilecek kararlılığa bağlı olarak ekonomi ve teknoloji alanında elde edilen ilerlemeler seçeneklerine göre oluşturulan SRES senaryolarında, küresel sera gazı salımlarında ortaya çıkabilecek değişimler Şekil 2.6'da sunulmaktadır. Şekil 2.5'te genel ve Tablo 2.5'de ise içerikleri açıklanan SRES senaryolarına göre 2000–2100 yıllarını kapsayan dönemde, CO₂, CH₄, N₂O ve F-gazlarını içeren emisyon oranları ile ilgili öngörüler Şekil 2.6'da yer almaktadır. Şekilde de görüldüğü gibi 2000–2100 yılları arasında, B1, A1T ve B2 SRES senaryoları, sera gazı emisyon oranlarında en düşük artışı; A1FI ve A2 senaryoları ise en yüksek artışı öngörmektedir. Buna göre, mevcut politikaların uygulanmaya devam etmesi halinde, küresel sera gazı salımlarında 2000-2030 yılları arasında %25-90 arasında artış beklenmektedir. 2000–2030 yılları arasında enerji kullanımına bağlı olarak CO₂ emisyonunun öngörülen büyümesi ise %40 ile %110 olarak belirtilmektedir (IPCC 2007a: 44).

Şekil 2.6. 2000–2100 Yılları Arasında Sera Gazlarının Emisyon Senaryoları

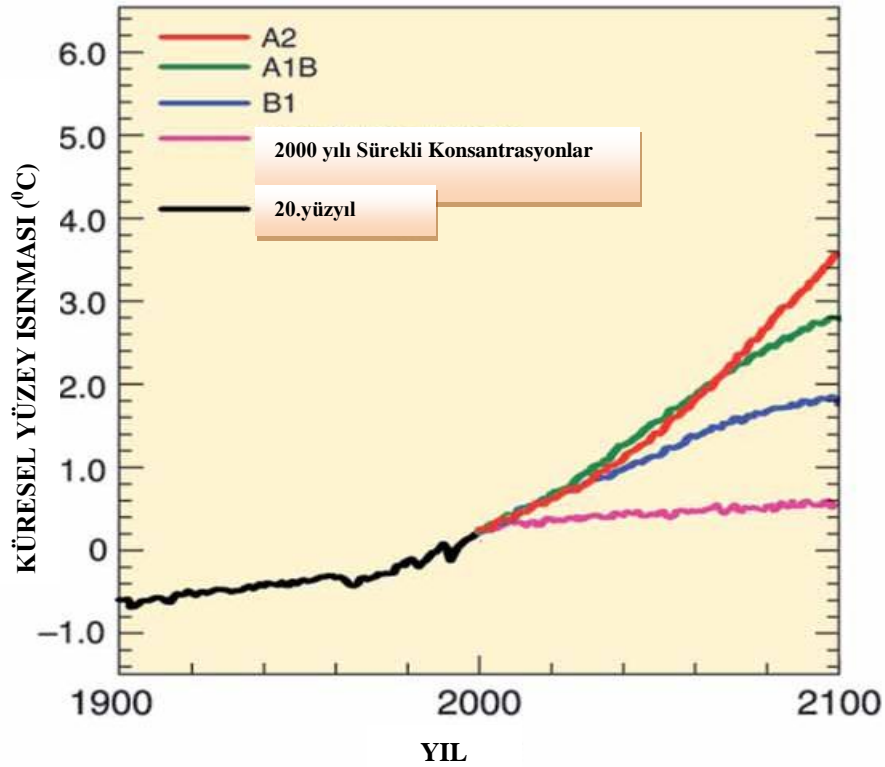


Kaynak: IPCC 2007a. Climate Change 2007: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, 2007: 44

2.1.5.2. Sıcaklık Değişimleri İle İlgili Öngörüler

IPCC'nin dördüncü değerlendirme raporu AR4'te SRES emisyon senaryolarında belirtilen küresel sera gazı salımlarında yaşanacak artışlar sonucunda, küresel ortalama sıcaklık artışının gelecek 20 yıl için yaklaşık 0.2 °C/10 yıl oranında bir ısınmanın olacağını öngörülmektedir. Ayrıca tüm sera gazlarının ve aerosollerin birikimleri 2000 yılı düzeylerinde tutulsa bile, en azından yaklaşık 0.1 °C/10 yıl oranındaki bir ısınmanın olacağı da beklenmektedir. IPCC'nin 1990 yılında yayınlanan ilk raporundan beri, değerlendirme sonucu yapılan tahminler, dünyanın 1990'dan 2005'e kadar her on yılda bir ortalama 0.15 ila 0.3°C derece arasında ısındığını ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar her on yıl için gözlemlenen 0.2°C ile kıyaslanabilmekte ve yakın vadeli tahminlere duyulan güveni artırmaktadır (IPCC 2007a: 45).

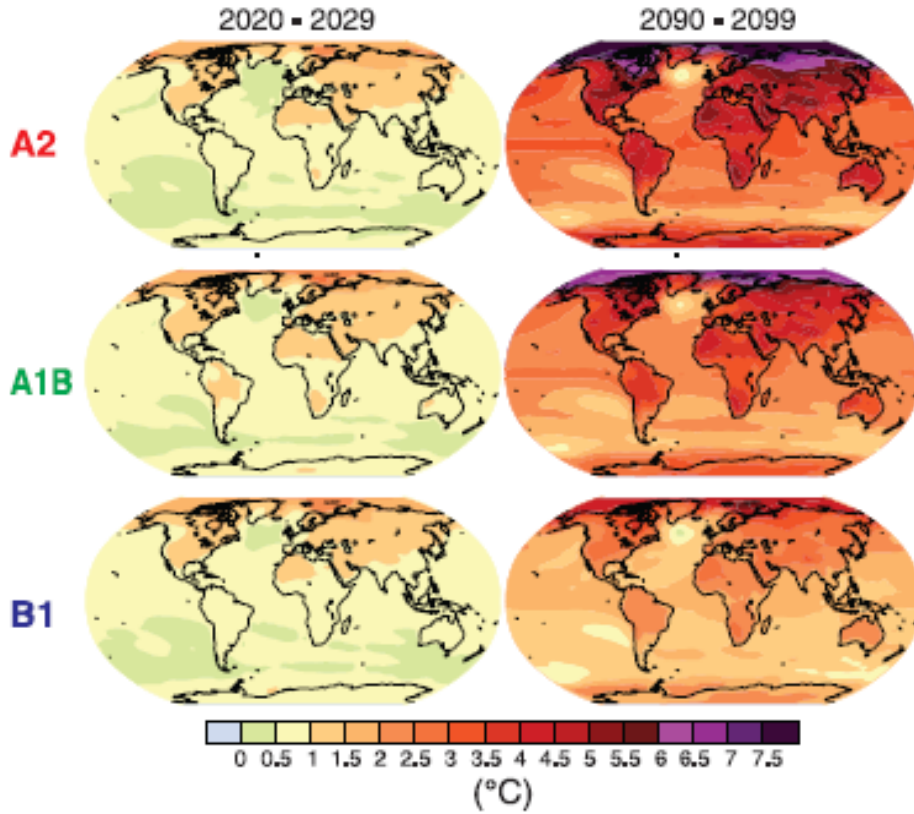
Şekil 2.7. SRES Senaryolarına Göre Küresel Ortalama Sıcaklıklarda Öngörülen Artışlar



Kaynak: IPCC 2007a. Climate Change 2007: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, 2007: 46

Şekil 2.7’de farklı SRES senaryolarına göre farklı sıcaklık değişimlerinin ortalama değerleri görülmektedir. Şekilde görüldüğü gibi en yüksek sıcaklık artışı A2 senaryosunda, en düşük sıcaklık artışı ise B1 senaryosunda gerçekleşmektedir. B1 senaryosu için en iyi tahmin 1.8°C ve muhtemel aralık 1.1°C ile 2.9°C arasındayken, A1FI senaryo için en iyi tahmin 4.0°C ve muhtemel aralık 2.4°C ile 6.4°C arasında olmaktadır (IPCC 2007a: 46).

Şekil 2.8. Yüzey Sıcaklıkları Projeksiyonları



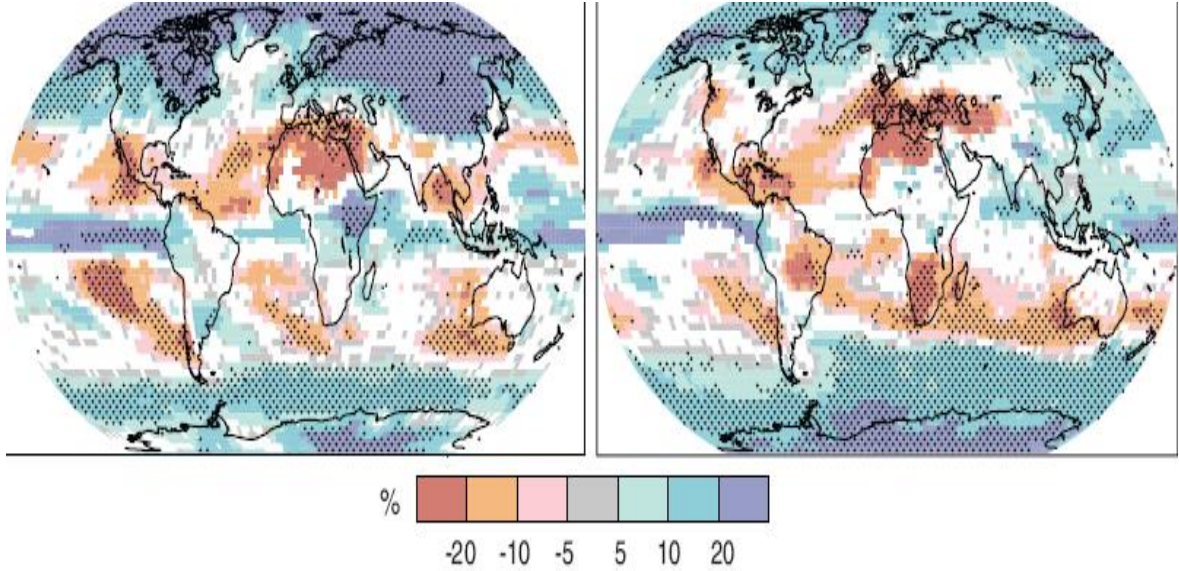
Kaynak: IPCC 2007a. Climate Change 2007: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, 2007: 46

Şekil 2.8 yirmi birinci yüzyıl başı ve sonu için 1980–1999'a kıyasla tahmini yüzey ısı değişikliklerini; A2 (üst), A1B (orta) ve B1 (alt) SRES senaryoları için 2020–2029 (sol) ve 2090–2099 (sağ) dönemlerinde ortalaması alınan ve Atmosfer-Okyanus Genel Sirkülasyon çoklu-Model (multi-AOGCM) ortalama tahminlerine göre göstermektedir (IPCC 2007a: 46).

2.1.5.3. Yağış Miktarındaki Değişimler İle İlgili Öngörüler

Yağış rejimleri açısından bakıldığında, 21. yüzyılın ikinci yarısına kadar, yağışların, kışın orta ve yüksek kuzey enlemlerde ve Antarktika'da, yazın ise, güney ve doğu Asya'da artması beklenmektedir. Ayrıca bölgesel olarak ele alındığında ise Doğu Akdeniz havzası Orta Doğu için, yağışlarda, su kaynaklarında ve akımlarda gelecek yüzyıl için önemli azalmalar beklenmektedir (Arıkan ve Özsoy 2008: 19). 2100'de A1B senaryosunda %20'ye kadar bir oranla, birçok subtropikal topraklar ve bölgelerde yağış miktarlarında azalma görülmesi muhtemel iken, yüksek enlemlerde yağış miktarlarında artış görülmesi çok olası bulunmaktadır (Şekil 2.8).

Şekil 2.9. A1B Senaryosuna Göre Yağış Değişikliklerinin Öngörülen Düzenleri



Kaynak: IPCC 2007a. Climate Change 2007: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, 2007: 47

Şekil 2.9'da 2090–2099 dönemi için 1980–1999 dönemiyle kıyasla yağışlarda meydana gelecek değişikliklerin (yüzde olarak) tahmini yer almaktadır. Değerler, Aralık'tan Ocak (solda) ve Haziran'dan Ağustos (sağda) aylarına kadar SRES A1B senaryosuna dayalı çoklu model ortalamalarını göstermektedir. Beyaz bölümler modellerin %66'sından daha azının değişim halinde olduğunu kabul ettiği bölümleri gösterirken, noktali bölümler modellerden %90'ından fazlasının değişim halinde olduğunu kabul ettiği bölgeleri belirtmektedir.

2.1.5.4. Kar Örtüsü ve Buzullardaki Değişimler İle İlgili Öngörüler

AR4'de, ortalama Kuzey Kutbu sıcaklıkları son 100 yılda küresel ortalama değerin nerdeyse iki katına çıktığı belirtilmektedir. 1978'den bu yana, uydu verileri ortalama yıllık Kuzey Kutbu buz büyüklüğünün her 10 yıl için % 2,7 (2,1–3,3) küçüldüğünü göstermektedir ki, bu değer yazları daha büyük olmak üzere her 10 yıl için % 7,4 (5,0–9,8) olmaktadır (Bkz. Şekil 2.3). Dağ buzulları ve kar örtüsü de her iki yarım kürede azalmaktadır. Mevsimsel olarak buzla kaplanan alanlar 1900'lü yıllardan itibaren Kuzey Yarımküre'de %7'ye kadar düşüş göstermiştir. Bu azalma oranı ilkbaharda %15'e ulaşmaktadır. 1980'lerden itibaren Kuzey Kutbunda permafrost tabakasının üstündeki sıcaklık genel olarak (3°C derece kadar) arttığı kanıtlanmaktadır. (IPCC 2007a: 30).

Grönland buz tabakasındaki daralma 2100 yılından sonra da devam ederek deniz seviyelerinin yükselmesine katkıda bulunacaktır. Güncel modeller, ısınmayla buz kütlelerindeki kayıpların, yağışla kazandığından daha hızlı artmasını ve yüzey kütle dengesinin 1.9 ila 4.6°C arası bir ortalama küresel ısınmayla (sanayi öncesi değerlere kıyasla) bozulacağını öne sürmektedir. Eğer böyle bir negatif yüzeysel kütle dengesi bir yüzyıl kadar sürerse bu Grönland buz tabakasının tamamen yok olması ve deniz seviyesini 7 m. kadar yükselmesi sonucunu doğuracağı öngörülmektedir (IPCC 2007a: 47).

2.1.5.5. Deniz Seviyesindeki Değişim İle İlgili Öngörüler

İklim değişikliğinin uzun vadeli en ciddi etkilerinden biri de, artan sıcaklıklar ile birlikte okyanusların termal genişlemesi ve buzulların erimesi sonucu deniz seviyesinin yükselmesi olarak kabul edilmektedir (Brown 2006: 115). 21. yüzyılın sonunda deniz seviyesinde gerçekleşmesi öngörülen artışlar da SRES senaryolarında yer almaktadır. Bu tablodaki verilere 1993–2003 arasında gözlemlenen aralıklarda Grönland ve Antarktika'daki buz tabakası akışlarının katkısı da dâhil edilmektedir. Ancak, bu buz tabakası akışları gelecekte azalma veya çoğalma eğilim gösterebilmektedirler. Örneğin bu katkı ortalama küresel ısı değişikliğiyle doğrusal olarak artarsa, Tablo 2.6.'da gösterilen SRES senaryoları için deniz seviyesinde yükselmenin üst aralıkları 0.1 m ila 0.2 m arasında artacağı öngörülmektedir (IPCC 2007a: 45).

Tablo 2.6. 21. Yüzyılın Sonunda Tahmin Edilen Deniz Seviyesindeki Yükselme

OLAY	DENİZ SEVİYESİNDE YÜKSELME (m) 2090-2099'da 1980-1999'a kıyasla
SENARYO B1	0.18 – 0.38
SENARYO A1T	0.20 – 0.45
SENARYO B2	0.20 – 0.43
SENARYO A1B	0.21 – 0.48
SENARYO A2	0.23 – 0.51
SENARYO A1FI	0.26 – 0.59

Kaynak: IPCC 2007a. Climate Change 2007: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, 2007: 45

İnsanların faaliyetlerinden kaynaklanan iklim değişikliğinin, deniz seviyesinde artışın yanı sıra dünyadaki okyanuslar ve deniz yaşamı üzerinde de büyük etkiler yaratacağı tahmin edilmektedir. Yapılan araştırmalar, dünya genelinde okyanusların son 50 yılda önemli ölçüde ısındığını ve içinde bulunduğumuz yüzyılın sonunda ise 1-2⁰C daha ısınabileceği öngörmektedir (Allsopp, Page, Johnston ve Santillo 2010: 145).

2.1.6. İklim Değişikliğinin Türkiye Üzerindeki Olası Etkileri

Hükümetlerarası İklim Değişikliği Panelinin değerlendirme ve özel raporlarında öngördüğü sera gazları emisyonlarında, sıcaklıklarda, kar ve buz örtüsü ile deniz seviyelerindeki değişiklikler ile ilgili bilgiler yalnızca küresel çapta ve genel değerlerle sınırlı olmamaktadır. IPCC raporlarında, iklim değişikliğinin bölgesel ve ülkesel etkilerine de değinmekle birlikte iklim değişikliğinden etkilenmeyecek ülke ve bölge bulunmadığı belirtilmektedir. Türkiye, IPCC Dördüncü Değerlendirme Raporuna göre, küresel ısınmadan en çok etkilenecek bölgelerden biri olan Akdeniz Havzası'nda yer alması nedeniyle, iklim değişikliğinin etkilerinin önlenmesi ya da en aza indirilmesi bakımından Türkiye'nin gelecekteki ikliminin tahmin edilmesi büyük önem taşımaktadır (Demir, Kılıç ve Coşkun 2008: 367).

Konunun önemi bağlamında, 2007 yılında Çevre ve Orman Bakanlığının koordine ettiği Türkiye İklim Değişikliği Birinci Ulusal Bildirimi yayımlanmıştır. Rapor, iklim değişikliğinin Türkiye'de yaratabileceği olası etkileri değerlendirmekte ve uygulanabilecek tedbirleri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Raporda, kış aylarında tahmin edilen sıcaklık artışının ülkenin doğu kesiminde daha yüksek olduğu ve yaz mevsiminde ise özellikle Ege bölgesi olmak üzere Türkiye'nin batı kesimi 6⁰C'ye varan sıcaklık artışına maruz kalacağı

öngörülmektedir. Bu öngörüler, 2071–2100 döneminde IPCC SRES A2 senaryosuna göre düzenlenmekte ve Türkiye genelinde 2–3 °C oranında ısınma ile yağışlarda Ege ve Akdeniz kıyıları boyunca azalma ile Karadeniz kıyısı boyunca artış tahmin edilmektedir (Türkiye İklim Değişikliği Birinci Ulusal Bildirimi 2007: 167–168).

İklim değişikliğinin Türkiye üzerindeki olası etkilerini belirleyebilmek amacıyla Türkiye İklim Değişikliği Birinci Ulusal Bildirimi'nin yanı sıra Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü ile İTÜ Avrasya Yer Bilimleri Enstitüsü'nün ortaklaşa yürüttüğü, “Türkiye için İklim Değişikliği Senaryoları” başlıklı bir TÜBİTAK projesi de bulunmaktadır. Bu projede Türkiye dışında bir kurumdan (Max Planck Meteoroloji Enstitüsü, Almanya) temin edilen A2 ve B1 salım senaryolarına ait GCM (= ECHAM5 modeli) simülasyon çıktıları RegCM3 bölgesel iklim modeli kullanılarak daha küçük ölçeklere indirgenmiştir. Bu yöntemle, 1961–2000 ve 2000–2099 zaman aralıkları için iklim projeksiyonları elde edilmektedir (<http://gaia.itu.edu.tr>). Model kapsamında, Türkiye için beklenen muhtemel mevsimlik sıcaklık değişimleri ve yağış değişimleri otuz yıllık ortalamalar halinde sunulmaktadır.

Demir vd. (2008: 365) tarafından, İngiltere Meteoroloji Servisi Hadley İklim Tahmin ve Araştırma Merkezi'nin geliştirdiği PRECIS Bölgesel İklim Modeli kullanılarak ve IPCC A2 Senaryosu temel alınarak yürütülen modelleme çalışması da Türkiye için iklim değişikliği öngörülerine yönelik güncel bulgular ortaya koymaktadır. Çalışmada 2071–2100 döneminde, 1961–1990 dönemine göre olası iklimsel değişiklikler öngörülmektedir. Çalışmanın genel sonuçları Tablo 2.7 de özetlenmektedir.

Tablo 2.7. Türkiye’de Beklenen İklimsel Değişiklikler

SICAKLIKLAR	YAĞIŞ	KAR KALINLIĞI
Kıyı bölgeleri dışında ortalama sıcaklıklarda 5–6 °C arası bir artış öngörülmektedir.	Yağış rejiminde doğudan batıya doğru gidildikçe yüzde olarak artan (% 40) bir azalma öngörülmektedir.	Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu’da kar kalınlığında 300 mm’ye kadar varan azalma öngörülmektedir.

Kaynak: Demir, İsmail; Gönül Kılıç; Mustafa Coşkun, “PRECIS Bölgesel İklim Modeli ile Türkiye İçin İklim Öngörülerini: HadAMP3 SRES A2 Senaryosu”, 2008: 365–371.

2.2. TURİZM, İKLİM VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLİŞKİSİ

Çalışmanın bu bölümünde iklim ve iklim değişikliği kavramlarının turizm olgusu ile ilişkisi incelenmektedir.

2.2.1. Turizm ve İklim İlişkisi

İklim, turizmi birçok yönden etkileyebilmekte ve bu nedenle dünyanın en büyük ve en hızlı büyüyen endüstrilerinden biri olan turizm, iklim-bağımlı bir endüstri olarak nitelendirilmektedir. Öncelikli olarak iklim, turizm faaliyetlerinin temelini oluşturan doğal çevre unsurlarını şekillendirmekte, turizm sezonunun süresi ile kalitesini belirlemekte, turistlerin sağlıklarını ve hatta turistik aktivitelerin kalitesini etkileyebilmektedir (Scott, Jones ve McBoyle, 2004: 236). Bununla birlikte belirli bir bölgenin ya da ülkenin klimatolojik özellikleri; o bölgenin turizm sektörü tarafından değerlendirilmesini, bölgedeki ya da ülkedeki turistik aktivitelerin çeşitliliğini ve bu aktivitelerin etkinliği ile sürdürülebilirliğini de etkilemektedir. Söz konusu bu özellikleri ile iklim, turizm için başlıca arz kaynakları arasında yer almaktadır. İklim, turizm alanlarının yapılandırılmasında ve turistik işletmelerin kuruluş yeri seçiminde önemli bir etken olmakla birlikte, bir çekicilik unsuru olarak da görülmekte, hangi destinasyonlarda turizmin gelişebileceğini belirleyebilmekte ve böylelikle turizm planlaması çalışmalarında kullanılmaktadır (Martín 2005: 571).

Dünyanın birçok bölgesi için iklim, o bölgelere ziyaretçileri çeken temel güdüyü oluşturarak, bölgedeki doğal kaynakların önemli bir kısmının turizm amaçlı kullanımını biçimlendirmektedir (de Freitas 2005: 29). Tüm dünyada turizm faaliyetlerinin Kuzey kutbunun soğuk, tropikal ülkelerin nemli-ılık ve çölün kuru sıcağına kadar çok çeşitli iklim koşullarında gerçekleştiriliyor (Hamilton 2005: 1) olması da bu durumun en önemli göstergelerinden biri sayılmaktadır. İklim, bir yandan turizmin gelişimini olumlu etkilerken diğer yandan ise kısıtlayıcı bir unsur da olabilmektedir. Çünkü turizm faaliyetleri doğası gereği çoğunlukla dış mekânda gerçekleştirilen faaliyetlerdir ve iklimsel özelliklerinde yüksek sıcaklıklar ile yüksek bağıl nemin birlikte yaşandığı bölgelerde bu koşullar turizmin gelişmesinde önemli birer engel oluşturmaktadırlar. Bu yüzden dünyada ekvatorial bölgelerin, turizm bakımından fazla gelişme gösteremedikleri bilinmektedir (Burton 1995; Özgüç 2003). Ayrıca genel olarak dış mekânda gerçekleştirilen tüm bu etkinlikler nedeni ile turistler bu aktiviteleri gerçekleştirebilmelerini sağlayan elverişli hava

koşullarını tercih etmektedirler. Bu durum hem deniz-kum-güneş üçlüsü temelli kıyı turizmi hem de kış sporlarının yapıldığı dağ turizmi için geçerli olabilmektedir. Herhangi bir destinasyonda iklimsel koşulların turizm faaliyetleri için uygun olmadığı belli dönemlerde ekonomik kayıpların yaşanması kolaylıkla gözlemlenen bir sonuç olmaktadır. Bu kapsamda iklimin, tüm dünyadaki turizm faaliyetleri üzerinde çok güçlü bir etkisi bulunduğunu (Scott, McBoyle, Minogue ve Mills 2006: 376), ve böylelikle turizm için ekonomik bir değer yarattığı da rahatlıkla ifade edilebilmektedir.

Turizm ve iklim arasındaki bağı diğer bir ayağı ise iklimin destinasyon seçimi üzerindeki etkisidir. Destinasyon seçimini yaş, kişilik, gelir, uzaklık, motivasyon gibi değişik faktörler etkilemektedirler. Bu faktörler genelde turizm yazınında itme ve çekme faktörleri olarak adlandırılmaktadırlar. İtme faktörleri kaçış, rahatlama veya dinlenme gibi birey olarak turistlerin istekleri iken çekme faktörleri kumsallar, kültürel ve tarihi kaynaklar gibi çoğunlukla seçilen destinasyonun özellikleri şeklinde kısaca özetlenebilmektedir (Kozak 2002: 222). Turistler, tatillerinden keyif almak için seçtikleri destinasyonda ve özellikle konaklama yapacakları süre boyunca fiziksel olarak uygun iklim koşullarını tercih etmektedirler. Bu bağlamda iklim, turistlerin destinasyon seçiminde bariz bir rol oynamaktadır (Berrittella, Bigano, Roson ve Tol 2006: 913).

Turizm yazınında birçok akademik çalışma iklim ile destinasyon seçimi ilişkisi bu nedenle incelemektedir. Örneğin, Giles ve Perry (1998: 77) çalışmalarında Birleşik Krallık vatandaşları için iklimin, yurtdışına çıkılan tatillerde birincil motive etkeni olduğunu belirtmektedirler. Diğer yandan, Gallarza, Saura ve García (2002: 63) destinasyon imajıyla ilgili 1979–1999 yılları arasında yayınlanmış 25 farklı çalışma incelemektedir. Bu çalışmalardan 12 tanesinde iklim bir cazibe unsuru olarak seçilmekte ve 20 farklı çekicilik unsurunu arasında yedinci sırada yer almaktadır. Agnew ve Palutikof (2001: 41) ise iklimin iç ve dış turizm talebine etkisini istatistiksel olarak inceledikleri ve Birleşik Krallık, Hollanda, Almanya ve İtalya'nın dâhil olduğu çalışma sonucunda iç turizm talebinde en çok sıcaklığın etkin olduğunu belirlemektedirler. Aynı çalışma, sıcak geçen yıllarda turistlerin kendi ülkelerindeki sahilleri tercih ettiklerini buna karşın nemli havalarda ise ülke dışına seyahat etme talebinde hem içinde bulunan yıl hem de takip eden yılda artış görüldüğünü ortaya koymaktadır.

Lise ve Tol'un (2002: 429) Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)'ne üye olan 33 ülkenin turistlerini inceledikleri araştırmasında ise yazarlar farklı ülkelerden gelen turistlerin tatillerinde aynı iklimi tercih ettiğini ve uluslararası turistlerin büyük bir kısmının ortalama 21°C'yi ideal bulduğunu belirlemektedir. Alman turistlerin destinasyon seçiminin incelendiği başka bir çalışmada farklı yaş, aktivite ve bölge gruplarından 7780 katılımcının en çok Ağustos ayında İspanya'yı tercih ettiği, ayrıca destinasyon seçiminde yüzme ve güneşlenmenin en çok tercih edilen neden olduğu ortaya konulmaktadır. Bunun yanı sıra çalışmada katılımcılar için en uygun sıcaklığın ise 22°C ile 24°C arasında olduğu belirlenmektedir (Hamilton, Maddison ve Tol 2004: 207).

Ekonomik, politik ve psikolojik faktörlerin yanı sıra bir destinasyondaki sıcaklık, toplam güneşli saatler, yağış ve nemlilik gibi iklim elemanlarının seyahat kararında ve destinasyon seçiminde etkin bir rol oynamaktadır. Ayrıca, turistlerin karar verme sürecinde iklimle bağlantılı olan sel, orman yangını veya kasırga benzeri yıkım gücü bulunan felaketlerden terör faaliyetleri veya savaş gibi dışsal faktörlerden gibi negatif olarak etkilendiği de bilinmektedir. Bu bağlamda turistlerin tatillerinde nereye gideceği, ne zaman gideceği, nasıl gideceği ve gittikleri destinasyonda hangi faaliyetlere katılacağı iklimin etkisi altında olmaktadır. Sonuç olarak iklim, turistik arz kaynaklarını ve bir bölgede gerçekleştirilen turizm faaliyetlerini etkilemenin yanında destinasyon seçimi ve karar vermede sahip olduğu etkin rol sayesinde turizm talebini de şekillendirmektedir.

2.2.2. Turizm ve İklim Değişikliği İlişkisi

Günümüzde insanoğlu, iklim değişikliğinin; kara ve deniz buzullarının erimesi, küresel ortalama deniz seviyesinin yükselmesi, iklim kuşaklarının yer değiştirmesi, aşırı uç hava olaylarının artması ve etkilerinin kuvvetlenmesi ile kuraklık, çölleşme ve içme suyunun azalması gibi tüm dünyada doğal sistemleri ve insan yaşamını etkileyecek sonuçları ile karşı karşıya kalmaktadır. Ayrıca, iklim değişikliğinin dünya üzerindeki sosyal ve ekonomik sistemleri de çeşitli biçimlerde etkileyeceği öngörülmektedir.

Tüm dünyada gerek bilim adamları gerekse turizmle ilgili uluslararası kurum ve kuruluşlar iklim değişikliğinin yaratacağı tüm bu olumsuz koşulları değerlendirerek ve özellikle iklim ile turizm arasındaki var olan güçlü bağı dikkate alarak iklim değişikliğinin turizm endüstrisi nasıl etkileyeceği sorusunu sormaktadırlar. Bu sorunun ortak cevabı ise turizm endüstrisinin iklim değişikliğinin yaratacağı problemlerden pek çok sektöre göre

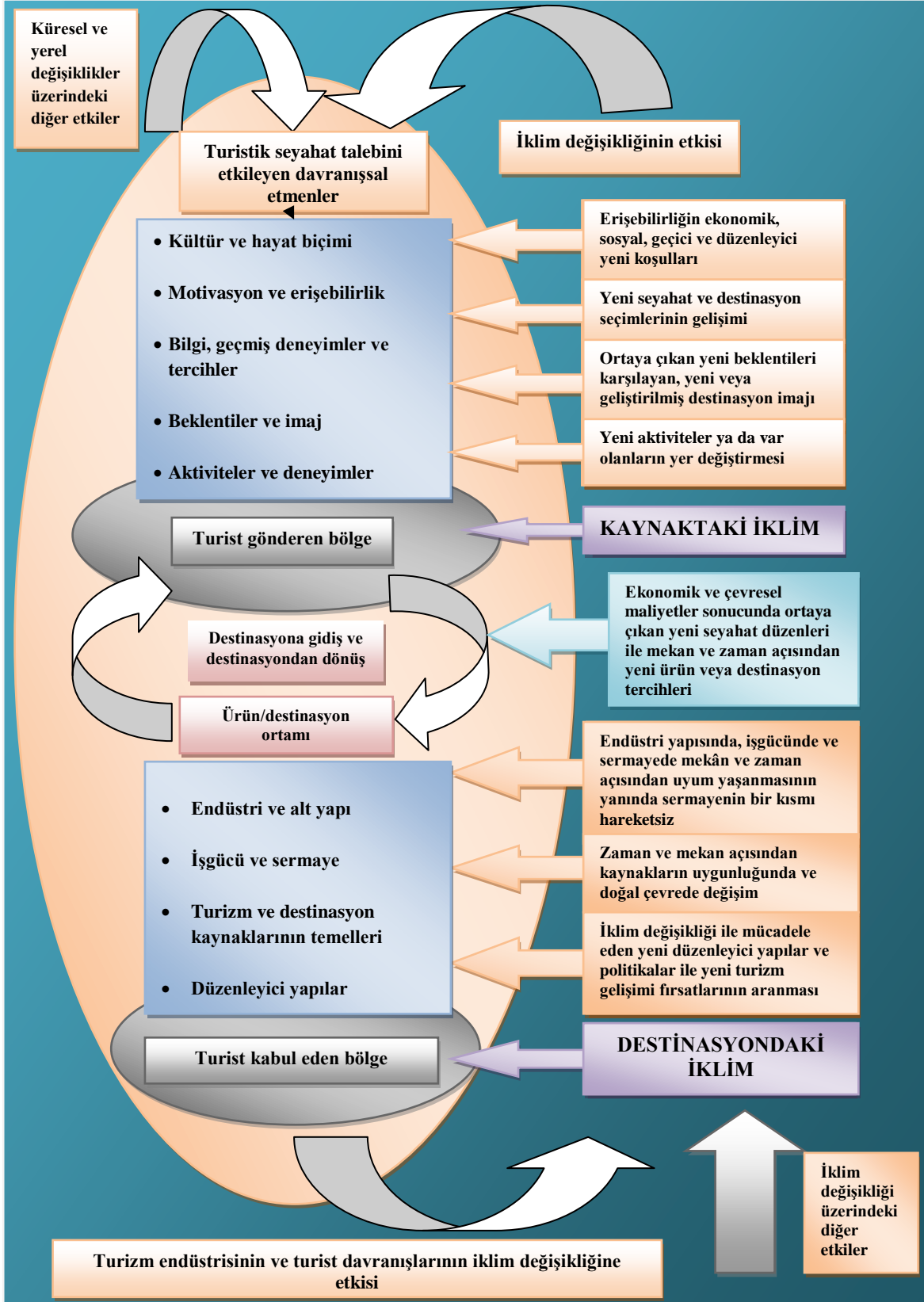
daha fazla etkileneceği ve bu durumun özellikle ekonomik açıdan çok ağır bir etkisi bulunacağı yönünde olmaktadır (Beritella, Bigano, Roson ve Tol 2006: 922).

Özellikle Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü'nün iklim değişikliği ve turizm ilişkisini irdeleyen çok sayıda çalışması bulunmaktadır. Konuyla ilgili çeşitli seminerler ve konferanslar düzenleyen örgüt 2007 yılında “Turizmin Gelişimi ve İklim Değişikliği” isimli raporunda iklim değişikliğinin tüm dünyadaki turizm faaliyetlerini doğrudan veya dolaylı olarak etkileyeceğini ve bu faaliyetlerin yön değiştirmesine neden olacağını belirtmekte ve çeşitli öngörülerde bulunmaktadır. Bunlar (Frangialli 2007);

- Şu anda deniz, kum, güneş turizminde popüler olan Akdeniz çanağındaki ülkelerin çok ısınarak turizm faaliyetlerine elverişsiz hale gelebilecek ya da soğuk iklimi nedeniyle tercih edilemeyen Kanada, Rusya veya İskandinavya gibi ülke veya bölgelerde turizm tomurcuk verebilecektir.
- Aynı şekilde kış turizminde de bu yön değişimi söz konusu olabilecektir. Özellikle Pireneler ile Fransız, İsviçre ve Avusturya Alpplerinde kış sporları risk altında olabilecektir.
- Diğer bir yandan dünyanın birçok yerinde buzullar ve karla kaplı alanlar her yerde küçülmektedir. Kar örtüsünün alanı geriledikçe, güneş ısınlarının uzaya geri yansımaları azalmakta, buzların erimesiyle de deniz seviyeleri yükselmektedir. Bu yükselmenin özellikle Maldivler gibi tropik bölgelerdeki küçük, gelişmekte olan adalar ile kıyı şeritlerinin de yok olma tehlikesiyle karşı karşıya getirebilecektir.

Yukarıda sıralanan bu öngörülerin yanı sıra 2008 yılında Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü, Birleşmiş Milletler Çevre Programı ve Dünya Meteoroloji Örgütü tarafından ortaklaşa hazırlanan bir raporda ise iklim değişikliği, yirmi birinci yüzyılda turizmin sürdürülebilirliği önündeki en büyük tehlike olarak belirtilmektedir (UNWTO, UNEP ve WMO 2008: 38). Bu bağlamda uluslararası turizm arenasında iklim değişikliğinin turizme etkilerinin sadece öngörülerden ibaret olmadığı ve iklim değişikliğinin turizm için karşı konulamaz bir tehlike yarattığı gerçeğinin anlaşıldığı rahatlıkla ifade edilebilmektedir. Diğer yandan tüm bu konferans ve raporlarda turizm endüstrisinin de iklim değişikliğine küçük de olsa bir katkı sağladığına değinilmekte ve iklim değişikliği ile turizm arasında çift yönlü bir ilişki bulunduğu belirtilmektedir.

Şekil 2.10. Turizm Sistemi ve İklim Değişikliği İlişkisi



Kaynak: Hall, C. Michael; James Higham. Tourism, Recreation and Climate Change 2005: 14

Turizm sistemi ve iklim değişikliği arasındaki karşılıklı ilişki Şekil 2.10'da yer almaktadır. Buna göre turizm sistemi içerisindeki tüm talep ve arz unsurları iklim değişikliğinden etkilenmekte bu durumun yanı sıra turizmde iklim değişikliği üzerinde doğrudan ve dolaylı etkileri bulunmaktadır. Ayrıca, turizmin; politik süreç, ekonomik ve kültürel küreselleşme, teknoloji ve özellikle bilgi teknolojileri ile mega-kentleşme ve çevresel değişimlerden gibi küresel ve yerel değişiklikler üzerindeki diğer etkiler olarak nitelendirilen unsurlardan da etkileneceği görülmektedir (Hall ve Higham 2005: 13).

Turist gönderen veya ihraç eden bölge açısından da iklim değişikliğinin turizmde karar verme sürecini pek çok biçimde etkilediği anlaşılmaktadır. İklım değişikliği sırasıyla, bir destinasyondaki iklimsel cazibeler üzerindeki turist algısını, söz konusu destinasyonun imajını ve turistlerin o destinasyonda katılabilecekleri aktiviteleri değiştirmek suretiyle turist davranışlarını yeniden biçimlendirmektedir. Buna ilaveten iklim değişikliği mevsimsel çekiciliklerin düzenlerini değiştirerek turist akışlarını da etkilemektedir. Turizm sistemi ve iklim değişikliği arasındaki ilişki geniş bir ölçekte değerlendirildiğinde ise turistlerin seyahat etmekten vazgeçmeyeceği fakat seyahat ettikleri zamanı ve yeri değiştirecekleri sonucu elde edilmektedir (Hall ve Higham 2005: 15).

2.3. İKLİM DEğİŞİKLİğİNİN TURİZM TALEBİ AÇISINDAN İRDELENMESİ

İklımın ve iklimde yaşanacak değişikliklerin turizm endüstrisi üzerindeki güçlü etkisi gerçeği rağmen turizm literatüründe iklim değişikliği ile ilgili yapılan çalışmalar yaklaşık otuz yıllık bir geçmişe sahip olmakta ve literatürde bu konu ancak son dönemlerde önemli bir çalışma alanı olarak belirlenmektedir.

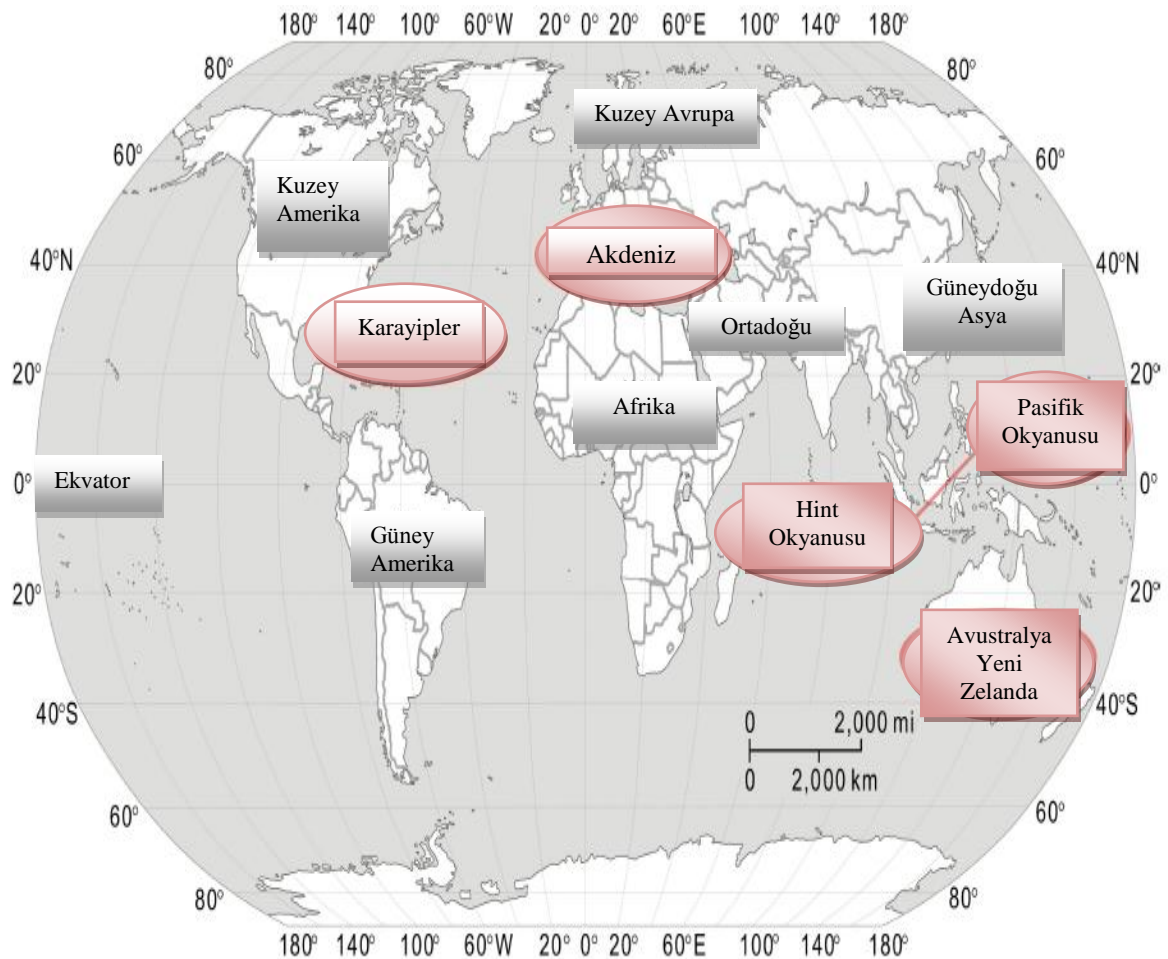
Dünya turizm yazını incelendiğinde iklim değişikliğinin turizm talebine etkileriyle ilgili çalışmaların niteliksel ve niceliksel olarak kategorize edildiği görülmektedir. Niteliksel alışmalar değişimin yönü ve hassasiyetlerle ilgili bilgi sağlamakta fakat talepteki değişimler hakkında değerlendirme sadece yazarların görüşlerine dayanarak yapılmaktadır (Hamilton 2005: 21). Niceliksel alışmalar ise üç gruba ayrılmaktadır. İlk grupta yer alan çalışmalarda turizm hizmetlerine olan arzdaki değişikliklerle ilgili öngörüler yer almaktadır. İkinci grupta turizm iklim endeksleri kullanılarak iklimsel ekiciliklerdeki değişiklikler öngörülmektedir. Diğer bir ifadeyle ilk iki grupta yer alan çalışmalar iklim değişikliğinin turizm destinasyonlarına ve bu destinasyonlardaki doğal çekiciliklere etkilerini incelemektedir. Son olarak üçüncü gruptaki çalışmalarda ise

talepteki değişikliği kestirebilmek için iklim ile turizm talebi arasında istatistiksel ilişki kullanılmaktadır. Bu çalışmaların sonuçları iklim değişikliğinin turistlerin konaklama süreçlerinde oluşturacağı değişimler ve gelecekte turizm talebinde yaratacağı etkilerle ilgili öngörüler sunmaktadır.

2.3.1. İklim Değişikliğinin Turizm Destinasyonlarına Etkisi

Turistlerin destinasyon seçiminde en önemli ve temel unsurlar sırasıyla iklim, doğal çevre ve kişisel güvenlik olarak belirlenmekte ve iklim değişikliğinin her üç etmen üzerinde de belirgin birer etkisi olacağı öngörülmektedir (UNWTO ve UNEP 2008: 32). Bu bağlamda iklim değişikliğinin herhangi bir turizm destinasyondaki etkilerinin neler olabileceğinin belirlenmesi ile ilgili araştırmalarda öncelikle iklim değişikliğinin söz konusu destinasyonda yaratacağı değişimler üzerinde durulmaktadır.

Şekil 2.11. Turizm Destinasyonları Açısından İklim Değişikliği Etkileri



Kaynak: Climate Change and Tourism – Responding to Global Challenges, World Tourism Organization and United Nations Environment Programme 2008: 31

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı tarafından hazırlanan “İklim Değişikliği ve Turizm – Küresel Zorluklara Yanıt Verme” başlıklı raporda yer alan ve tüm dünyada iklim değişikliğinin turizm destinasyonları açısından yaratacağı etkileri belirten şekil 2.11’de iklim değişikliğinden en çok etkilenecek turizm destinasyonları kırmızı renk ile işaretlenmekte ve sıcak noktalar olarak tanımlanmaktadır. Bu raporda, iklim değişikliğinin turizm destinasyonlarında ortaya çıkaracağı çeşitli değişimler belirlenmiş olup aşağıda belirtilmektedir. Buna göre;

- ***Karayipler’de:*** Daha sıcak yazlar, aşırı uç hava olaylarında artış, su kıtlığı, deniz bio-çeşitliliğinde azalma, deniz seviyesinde yükselme, hastalıkların baş göstermesinde artış, politik istikrarsızlık ve uyum süreci nedeniyle seyahat maliyetlerinde artış öngörülmektedir.
- ***Akdeniz’de:*** Daha sıcak yazlar, su kıtlığı, kara bio-çeşitliliğinde azalma, deniz bio-çeşitliliğinde azalma ve hastalıkların baş göstermesinde artış öngörülmektedir.
- ***Hint Okyanusu ve Küçük Adalar’da:*** Aşırı uç hava olaylarında artış, su kıtlığı, deniz bio-çeşitliliğinde azalma, kara bio-çeşitliliğinde azalma, deniz seviyesinde yükselme ve uyum süreci nedeniyle seyahat maliyetlerinde artış öngörülmektedir.
- ***Pasifik Okyanusu ve Küçük Adalar’da:*** Aşırı uç hava olaylarında artış, su kıtlığı, deniz bio-çeşitliliğinde azalma, kara bio-çeşitliliğinde azalma, deniz seviyesinde yükselme ve uyum süreci nedeniyle seyahat maliyetlerinde artış öngörülmektedir.
- ***Avustralya/Yeni Zelanda’da:*** Daha sıcak yazlar, daha sıcak kışlar, aşırı uç hava olaylarında artış, su kıtlığı, deniz bio-çeşitliliğinde azalma, deniz seviyesinde yükselme, hastalıkların baş göstermesinde artış ve uyum süreci nedeniyle seyahat maliyetlerinde artış öngörülmektedir.
- ***Kuzey Amerika’da:*** Daha sıcak yazlar, daha sıcak kışlar, aşırı uç hava olaylarında artış, su kıtlığı, kara bio-çeşitliliğinde azalma ve deniz seviyesinde yükselme öngörülmektedir.
- ***Güney Amerika’da:*** Aşırı uç hava olaylarında artış, deniz bio-çeşitliliğinde azalma, kara bio-çeşitliliğinde azalma ve uyum süreci nedeniyle seyahat maliyetlerinde artış öngörülmektedir.

- **Kuzey Avrupa'da:** Daha sıcak yazlar, daha sıcak kışlar, kara bio-çeşitliliğinde azalma, hastalıkların baş göstermesinde artış ve deniz seviyesinde yükselme öngörülmektedir.
- **Afrika'da:** Daha sıcak yazlar, su kıtlığı, kara bio-çeşitliliğinde azalma, deniz bio-çeşitliliğinde azalma, hastalıkların baş göstermesinde artış ve uyum süreci nedeniyle seyahat maliyetlerinde artış ve politik istikrarsızlık öngörülmektedir.
- **Güneydoğu Asya'da:** Aşırı uç hava olaylarında artış, deniz seviyesinde yükselme, deniz bio-çeşitliliğinde azalma, hastalıkların baş göstermesinde artış ve politik istikrarsızlık öngörülmektedir.
- **Ortadoğu'da:** Daha sıcak yazlar, su kıtlığı ve politik istikrarsızlık öngörülmektedir.

Turizm yazınında iklim değişikliğinin turizm destinasyonlarında yaratacağı değişimleri inceleyen çalışmaların sonuçları da yukarıda yer alan öngörülerle örtüşmektedir. Örneğin, Perry (2006: 367) iklim değişikliğinin Akdeniz havzasına etkilerini incelediği çalışmasında, iklim değişikliği sonucunda bölgede sıcak dalgalarının, yangınların, kuraklığın artacağını ve özellikle adalarda su sıkıntısı yaşanacağını belirtmektedir. Beritella vd. (2006: 922) hesaplanabilir genel denge modeli ile iklim değişikliğinin turizm talebi üzerindeki ekonomik etkilerini araştırdıkları çalışmalarında dünyanın sırasıyla bir ve iki numaralı turizm destinasyonları olarak belirttikleri Akdeniz havzası ve Karayipler'in ısınmanın etkisiyle turistlere daha az cazip geleceğini ve şu anda turizm açısından pek de popüler olmayan tropik ülkelerinde iklim değişikliği sonucunda bugünkü durumlarından daha da az tercih edilecekleri sonuçlarına ulaşmaktadırlar.

Sonuç olarak konuyla ilgili çeşitli araştırmalar, iklim değişikliğinin turizm destinasyonlarında söz konusu bölgenin hem ekonomik hem de çevresel sürdürülebilirliğini azaltacağı ve bu bağlamda turizm endüstrisinin sürdürülebilirliğinin tehlikede olduğu hususunda hem fikir olmaktadır.

2.3.2. İklim Değişikliğinin İklimsel ve Doğal Çekiciliklere Etkisi

İklim değişikliğinin turizm destinasyonlarındaki iklimsel ve doğal çekiciliklere etkilerini inceleyen araştırmalar, gelecekte bu çekiciliklerde ortaya çıkacak olumlu ve olumsuz değişimlere değinmektedirler. Örneğin, Scott ve McBoyle (2001: 69-87) araştırmalarında Kuzey Amerika ve Kanada'daki toplam 17 şehirde yağış, güneşlenme, rüzgâr, maksimum günlük sıcaklık ve bağıl nem gibi iklimsel verilerin temel alındığı bir turizm iklim endeksi yardımıyla 2050 ve 2080 yıllarında iklim değişikliğinin bu şehirlerdeki etkisini ölçmektedirler. Araştırma sonucunda yazarlar tüm şehirlerin çekiciliklerinin gelişeceğini belirtmektedirler. Bu sonuç özellikle iklim değişikliğinin Kanada'da turizm gelişimini olumlu etkileneceği öngörülerini desteklemektedir.

İklimsel çekiciliklerdeki olumsuz değişimin ele alındığı çalışmalarda genellikle deniz-kum-güneş üçlüsünün hâkim olduğu destinasyonlarla ilgili öngörülerde deniz seviyesindeki yükselmenin kıyılarda yaratacağı tahribatta değinilirken, iklim değişikliğinin dağ ve kış turizmi destinasyonlarına etkilerinin araştırıldığı çalışmalarda ise kar miktarındaki azalmaya ait bilgiler bulunmaktadır. Örneğin, Lazar ve Williams (2007: 10) Aspen Dağı kayak alanında 2030 ve 2100 yıllarında B1, A1B ve A1FI SRES senaryoları doğrultusunda kar miktarında ve kalitesinde meydana gelecek değişimleri inceledikleri çalışmalarda sıcaklıklarda meydana gelecek artışla beraber yıllık kar yağışında düzenli olarak azalma olacağını belirlemektedirler. Ayrıca çalışmada çığ tehlikesinde de artış beklemektedirler. Bigano, Bosello, Roson ve Tol (2008: 772) 2050 yılında meydana gelecek 25cm'lik bir deniz seviyesi yükselmesinin çeşitli destinasyonlarda yaratacağı ekonomik kayıpları inceleyerek, tüm bölgelerde toprak kaybının küçük olacağını sonucuna ulaşmaktadırlar. Çalışmanın genel yargısı ise kıyı alanlarında en büyük hasar yaşayacak ülkelerin toplam kıyı alanlarının en çok olduğu ülke veya bölgeler olacağı yönünde olmaktadır. Bu bağlamda deniz seviyesindeki yükselmeye karşı hassas olacak ülkeler Güney Doğu Asya ve Güney Asya ile tüm dünyadaki küçük adalar olmaktadır. Bu bölgeler sırasıyla topraklarının % -0.899, % -0.396 ve % -0.167'sini yitireceklerdir.

İklim değişikliğinin turizm destinasyonlarındaki doğal çekiciliklere etkisi çoğunlukla turizm yazınında iklim değişikliğinin dolaylı veya ikincil etkileri olarak tanımlanmaktadır. Doğal çevre unsurlarının turizm endüstrisi için temel bir hammadde olması nedeniyle iklim değişikliğinin doğal kaynakların dağılımı ve yapısında yapacağı değişimler de turizm

açısından önem arz etmektedir. Nicholls (2006:154) iklim değişikliğinin Avrupa'daki turizm ve açık alan rekreasyon faaliyetlerine etkilerini incelediği araştırmasında iklim değişikliğinin bölgenin flora ve fauna yapısına, yaban hayatı ile tarım ürünlerine etkisinin turistlerin katılmayı düşündükleri tüm turistik ve rekreatif faaliyetlere olumsuz yansıyacağını belirtmektedir.

2.3.3. İklim Değişikliğinin Turistlerin Konaklama Sürecine Etkisi

İklim değişikliğinin turistlerin konaklama sürecine etkisinin incelendiği araştırmalarda turistlerin konaklama dönemlerinde değişim ile turizm sezonundaki kısalma olmak üzere iki temel noktaya değinmektedir. Örneğin; Scott, Dawson ve Jones (2007: 2) Kuzeydoğu Amerika'daki kış turizm destinasyonlarının iki önemli ekonomik kolu olan alp disiplinli kayak ve kar arabası endüstrilerine etkilerini B1 ve A1FI SRES senaryoları doğrultusunda inceledikleri çalışmada doğal karın azalacağını ve bu nedenle kayak sezonunun kısalarak 2004–2005 sezonundaki 146 günlük ortalamasından 100 günün altına kadar düşeceğini belirtmektedirler. Aynı çalışmada 2010–2039 yılları arasında özellikle Noel ve Yeni yıl tatil döneminin iklim değişikliğinin neden olduğu sezon kısalmasından en çok etkilenecek dönem olacağı sonucu da yer almaktadır. Diğer yandan Amelung ve Viner (2007: 41) araştırma alanı olarak Akdeniz'i seçmekte ve turizm iklim endeksi kullanarak turistler açısından bölgenin çekiciliğinin sıcaklık, yağış, nem ve rüzgâr gibi etkenlere dayandığını belirlemektedir. Bununla birlikte 2020, 2050 ve 2080 yılları için öngörülerde bulunulan çalışmada Akdeniz'de turizm sezonunun Türkiye, Yunanistan ve İspanya'da yaz aylarından bahar aylarına kayacağı belirtilmektedir.

2.3.4. İklim Değişikliğinin Gelecekteki Turizm Talebine Etkisi

İklim değişikliğini turizm talebi açısından irdeleyen çalışmaların en önemlileri iklimde meydana gelecek bu değişikliklerin gelecekteki turizm talebine etkisi ortaya çıkarmaya çalışan araştırmalar olmaktadır. Bu kapsamdaki araştırmalarda genel olarak uluslararası turist akışındaki değişimlere ilişkin veriler istatistiksel yöntemlerle elde edilmektedir. Örneğin, Agnew ve Viner (2001: 55) Maldivler, Avrupa Alpleri, Kuzey Akdeniz (Türkiye ve Yunanistan), Güney İspanya, Doğu ve Güney Afrika, Avrupa gölleri, Avustralya, Florida ve ABD'nin orta-doğu kıyıları ve Brezilya'nın yer aldığı 10 adet uluslararası turist destinasyonunun gelecekteki iklimiyle ilgili senaryo modellemesi uyguladıkları çalışmalarında iklim değişikliğinin tüm bu turizm açısından anahtar

destinasyonları doğrudan ve dolaylı etkileyeceği genellemesinde bulunmaktadır. Bu çalışmada Kuzey Akdeniz bölgesi olarak tanımlanan Yunanistan ve Türkiye'nin şu anda en çok Ağustos ayında tercih edildiği fakat iklim değişikliğinin etkisiyle her iki ülkede Ağustos ayında 40⁰C'yi aşacak sıcakların yaşanacağı ve bu nedenle Yunanistan ve Türkiye'ye olan turistik talebin yılın başka aylarına veya alternatif destinasyonlara kayacağı öngörülmektedir. Başka bir örnekte Hamilton, Maddison ve Tol (2005: 259–260) iklim değişikliğinin uluslararası turizme (207 ülkeye turist varış ve ayrılış rakamları incelenmiştir) etkilerini inceledikleri simülasyon çalışmasında 2025 yılında 1⁰C'lik bir sıcaklık artışı sonucunda turistik talebin ovalık yada alçak bölgelerden daha yüksek ve yayla alanlarına kayacağını, bununla birlikte kutup bölgelerine yakın alanlara hem turistik ilginin artacağını hem de bu bölgelerdeki potansiyel turistlerin uluslararası tatil hareketlerine daha az katılacaklarını belirtmektedirler. Bu çalışmada Zambiya ve Zimbabwe gibi ülkelere olan turizm talebinin artacağı da öngörülmektedir.

İklim değişikliğinin gelecekteki turizm talebine etkisi konusunda ilgili araştırmalarda bir bölgeye olan turistik talepteki değişimde çeşitli yazarlar tarafında ele alınmaktadır. Örneğin, Richardson ve Loomis (2005) ABD'nin Colorado bölgesinde yer alan Rocky Dağı Ulusal Parkını ziyaret eden 967 kişiye uyguladıkları ankette, 2020 yılında sıcaklık seviyesi, yağış miktarı ve kar derinliği değişimleri içeren verilerin yer aldığı iki farklı senaryo doğrultusunda katılımcılara bölge ziyaret sayıları ve konaklama sürelerinin etkilenip etkilenmeyeceği, etkilenecek ise hangi şekilde etkileneceği benzeri sorular yöneltilmektedirler. Bu sorular ve diğer anket verilerinin analizi sonucunda ise katılımcıların % 13,57'sinin iklim değişikliği senaryoları doğrultusunda ziyaretlerinin değişeceği belirlenmektedir. Benzer biçimde Scott, Jones ve Konopek (2007: 570) Kanada'daki Waterton Gölü Doğal Parkı'nı ziyaret eden 425 kişiye uyguladıkları anket çalışmasında bölgedeki çevresel ve iklimsel değişiklikleri senaryolaştırmaktadırlar. Çalışma sonuçlarında bölgeye gelecek olan turist sayısının 2020 yılında % 6 ila %10 arasında ve 2050 yılında % 10 ila % 36 arasında artış göstereceği ortaya çıkmaktadır. Çalışmada en sıcak iklim değişikliği koşulları altındaki 2080 yılında araştırma katılımcılarının % 19'nun parkı ziyaret etmeyeceği ve % 37'sinin de parkı daha az sıklıkta ziyaret edeceği öngörülmektedir.

Müller ve Weber (2008: 70) İsviçre'nin önemli turizm destinasyonlarından olan ve Bern kantonunda yer alan Bernese Oberland bölgesinde 2030 yılı için iklim değişikliği

senaryosu ile iklim değişikliğinin bölgedeki turizm talebine etkilerini ölçtükleri çalışmalarında yaz sezonunda bölgeye olan ziyaretçi gelişlerinde artış yaşanacağını fakat kış sezonunda talepte bölgede yer alan farklı yerlerin kar yoğunluğunda eşit derecede etkilenmemesi nedeni ile bir bölünme oluşacağı sonuçlarına ulaşmaktadırlar. Son olarak Moore (2010: 9) Karayipler’de yer alan 18 ülkenin 1980-2004 yılları arasında ziyaretçi sayılarını temel aldığı ve iklim değişikliği soncunda talepte yaşanacak değişimleri incelediği araştırmasında bölgenin gelecekteki iklimi ile ilgili dört farklı senaryo geliştirmektedir. Bu senaryoların içerisindeki en kötü senaryo sonucunda Karayip bölgesine olan turist gelişlerinde ortalama %1’lik bir azalma yaşanacağı öngörülmekte ve talepteki azalmanın 18 ülke arasında farklılık göstereceği de ortaya konulmaktadır. Bu sonuca göre Karayip bölgesinde yer alan Bermuda, Jamaika, Trinidad- Tobago ülkelerinde iklim değişikliği sonucu turizm talebinde meydana gelecek azalmanın % 5’lere varabileceği öngörülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN TURİZM TALEBİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ: ÇANAKKALE TURİZM DESTİNASYONLARINDA BİR ARAŞTIRMA

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde, Çanakkale turizm destinasyonlarında iklim değişikliğinin turizm talebine etkilerini belirlemeye yönelik yapılan bir alan araştırmasının bulguları ve değerlendirmeleri yer almaktadır. Bu araştırmaya bağlı olarak ulaşılan temel sonuçlar ve geliştirilen öneriler, sonuç kısmında sunulmaktadır.

3.1. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI

Çalışmanın bu başlığında iklim değişikliği konusu ve turizmle ilişkisinin önemi vurgulanarak, araştırmanın amacı irdelenmektedir.

3.1.1. Araştırmanın Önemi

Günümüzde turizm endüstrisi dünyanın en büyük ve en hızlı büyüyen endüstrilerinden biri olarak kabul edilmektedir. Güncel literatür ise bu ifadeye önemli bir ek yaparak ve turizm endüstrisinin “iklim-bağımlı” olma özelliğini de vurgulamaktadır. Çünkü dünyada en çok tercih edilen turizm destinasyonları cazibesini ve popülerliğini geleneksel tatil sezonunu boyunca sahip oldukları hoş iklime borçlu olmaktadır. Turistler açısından bakıldığında ise iklim, destinasyon seçiminde ve karar vermede etkin bir rol oynamaktadır. Diğer bir ifade ile iklim, turizm için kilit bir kaynak olmakta ve ekonomik bir değer yaratmaktadır. Bu bağlamda turizm, iklim ve çevre değişkenleri ile yakın ilişkisi nedeniyle, iklim değişikliğinin en çok etkileyeceği endüstrilerden biri olmaktadır. Bu nedenle son yıllarda, iklim değişikliği ve turizm ilişkisinin incelendiği çok sayıda araştırma yapılmakta ve turizm yazınında konunun önemi artmaktadır.

3.1.2. Araştırmanın Amacı

Her geçen gün çoğalarak artan iklim değişikliğinin turizme yansımalarının ele alındığı çalışmalarda iklim değişikliğinin, tüm dünyadaki turizm faaliyetlerini doğrudan veya dolaylı olarak etkileyerek ve bu faaliyetlerin yön değiştirmesine neden olacağı öngörülmektedir. İklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin görüldüğü destinasyonlarda yaşanan çevresel değişimlere paralel olarak turizm talebinin de etkileneceği birçok çalışmanın ortak sonucu olarak yer almaktadır.

Araştırmanın amacı, iklim değişikliğinin Çanakkale turizm destinasyonlarında turistik talepte meydana getireceği değişimleri belirlemektir. Elde edilecek bilgiler, Çanakkale turizminin geleceği açısından stratejik önem arz etmektedir. Ayrıca, çalışmanın turizm yazınına da katkı yapacağı düşünülmektedir.

3.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.2.1. Araştırmanın Bilgi Toplama Yöntemi ve Aracı

Çalışmada, konu ile ilgili yerli ve yabancı kaynaklar gözden geçirilerek ayrıntılı bir yazın taraması yapılmıştır. Araştırmada birincil veriler bir anket ile toplanmıştır. Anket, mevcut yazından yararlanılarak geliştirilmiştir. Ankette, Richardson ve Loomis'in (2005) konuyla ilgili araştırmalarında yer alan soru türleri dikkate alınarak amaca uygun bağımsız bir soru formu oluşturulmuştur.

Yapılan ön test sonucunda geliştirilen anket, Çanakkale merkez, Assos ve Kazdağı'nı ziyaret eden yerli turistlerle yönelik Türkçe olarak hazırlanmıştır. Anket uygulamasına Temmuz 2009 tarihiyle başlanmış Eylül 2009 tarihi ile bitirilmiştir. Anketlerin yarısından çoğu birebir görüşme ile turistler tarafından doldurulmuş, geri kalanlar ise bölge otellerine verilerek toplam 340 anket uygulaması yapılmıştır. Soru formunda, demografik özelliklerle ilgili sorularla birlikte araştırmanın amacına uygun olarak toplam 24 soru yer almaktadır. Anket, kolayda örnekleme yöntemi ile Çanakkale merkez, Assos ve Kazdağı'nı ziyaret eden yerli turistlere uygulanmıştır.

3.2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Çanakkale merkez, Assos ve Kazdağı'nda tatillerini geçirmekte olan yerli turistler oluşturmaktadır. Araştırmanın Çanakkale ilindeki birden fazla turizm destinasyonun da yapılmasının nedeni ise farklı seyahat motifleri ile bölgeyi ziyaret eden turistlerin iklim değişikliği sonucunda bölgeye olan turistik taleplerindeki değişimin belirlenmesi temelinde şekillenmektedir. Araştırma evreninin Çanakkale ilindeki birde fazla turizm destinasyonunu içermesi araştırmaya çok yönlülük getirerek, araştırma kapsamını zenginleştirmektedir.

3.3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

Araştırma kapsamında çeşitli varsayım ve sınırlılıklar bulunmaktadır. Araştırmanın kapsamı, iklim değişikliğinin turizm talebi üzerindeki etkisini belirlemeye yöneliktir. Buna bağlı olarak araştırma, Çanakkale merkez, Assos ve Kazdağı'nı ziyaret eden yerli turistlerle sınırlandırılmıştır. Araştırmanın temel varsayımları ise şu şekilde sıralanmaktadır:

- İklim değişikliği Çanakkale turizm destinasyonlarındaki mevcut turizm talebini olumsuz yönde etkiler.
- Çanakkale turizm destinasyonlarındaki mevcut turizm talebi ziyaretçilerin sosyo-demografik özelliklerinden bağımsız değildir.
- Çanakkale turizm destinasyonlarında turistlerin senaryo öncesi konaklama süreleri ziyaretçilerin sosyo-demografik yapılarında bağımsız değildir
- Çanakkale turizm destinasyonlarında turistlerin senaryo sonrası konaklama süreleri ziyaretçilerin sosyo-demografik yapılarında bağımsız değildir
- İklim değişikliğinden dolayı Çanakkale turizm destinasyonlarında turistlerin konaklama süreleri olumsuz yönde etkilenecektir.
- İklim değişikliği turistlerin Çanakkale turizm destinasyonlarına geliş dönemlerini olumsuz yönde etkileyecektir.

3.4. ARAŞTIRMANIN VERİ ANALİZ TEKNİKLERİ

Elde edilen veriler, bilgisayar ortamında değerlendirilmiş ve analizler SPSS 18.0 istatistik paket programı kullanılarak elde edilmiştir. SPSS; sosyal bilimlere ilişkin araştırma sonuçlarının analizinde yaygın bir şekilde kullanılmakta olup, kapsamlı istatistiksel analiz tekniklerini içermektedir. Araştırma verileri; betimleyici istatistikler, Ki-kare bağımsızlık testi, t testi ve tek yönlü varyans analizi testi aracılığıyla yorumlanmıştır.

3.5. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE DEĞERLENDİRME

İklim değişikliğinin turizm talebine etkilerinin incelenmesi amacıyla hazırlanan anket Çanakkale ilindeki üç farklı turistik destinasyonda uygulanmıştır. Bunlar sırasıyla Çanakkale merkez, Assos ve Kazdağı bölgeleridir. Araştırma kapsamında anket çalışması, Çanakkale turistik destinasyonlarını ziyaret eden 340 kişiye uygulanmıştır.

Tablo 3.1. Araştırmanın Örneklem Grubu ve Bölgeleri

Bölge	Frekans	Yüzde
Assos	128	37,6
Çanakkale Merkez	92	27,1
Kazdağı	120	35,3
Toplam	340	100,0

Araştırma kapsamında anketi yanıtlayan katılımcıların bölgelere göre dağılımları, yukarıda tablo 3.1’de gösterilmektedir. Buna göre, 128 kişi ile katılımcıların % 37,6’sı Assos’tan, 120 kişi ile katılımcıların % 35,3’ü Kazdağı’ndan ve 92 kişi ile katılımcıların % 27,1’i Çanakkale merkezden oluştuğu gözlemlenmektedir

3.5.1. Araştırmaya Katılanların Sosyo-Demografik Özellikleri

Araştırmaya katılan örneklem grubun sosyo-demografik özelliklerinden cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, ikamet ettikleri yer, tatile çıkma biçimleri (eşlik eden kişi), araştırma alanını daha önce ziyaret etme sayıları, konaklama şekilleri, ulaşım aracı şekilleri,

araştırma alanını ziyaret etme nedeni, gelirleri, meslek ve iş ortamlarına ilişkin veriler aşağıda verilmektedir.

Tablo 3.2. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kadın	162	47,6
Erkek	178	52,4
Toplam	340	100,0

Tablo 3.2 araştırma kapsamında anketi yanıtlayan katılımcıların cinsiyetlerine göre dağılımlarını göstermektedir. Buna göre, ankete katılanların çoğunluğunu % 52,4 ile erkek katılımcılar oluştururken, % 47,6'sı ise kadın olarak belirlenmiştir.

Tablo 3.3. Katılımcıların Yaşlarına Göre Dağılımı

Yaş Grubu	Frekans	Yüzde
15–24	49	14,4
25–34	140	41,2
35–44	69	20,3
45–54	53	15,6
55–64	17	5,0
65 yaş ve üstü	12	3,5
Toplam	340	100,0

Araştırma katılanların yaşlarına gruplarına göre dağılımları, Tablo 3.3'te verilmiştir. Buna göre; 340 kişiden % 14,4'ü '15–24' yaş arası, % 41,2'si '25–34' yaş arası, % 20,3'ü '35–44' yaş arası, % 15,6'sı '45–54' yaş arası, % 5'i '55–64' yaş arası ve % 3,5'i ise 65 yaş ve üstü yaş grubu şeklinde dağılım göstermektedir. Katılımcıların çoğunluğunu 25–34 yaş grubu oluşturmaktadır.

Tablo 3.4. Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Medeni Durum	Frekans	Yüzde
Evli	151	44,4
Bekâr	160	47,1
Boşanmış	12	3,5
Dul	16	4,7
Toplam	339	99,7
Cevap Vermeyen	1	,3
Genel Toplam	340	100,0

Araştırma kapsamında anketi yanıtlayan katılımcıların medeni durumlarına göre dağılımları, Tablo 3.4'te verilmiştir. Buna göre, katılımcıların % 47,1'i 'bekâr', % 44,4'ü 'evli', % 3,5'i 'boşanmış' ve % 4,7'si 'dul' şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3.5. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

Eğitim durumu	Frekans	Yüzde
İlkokul	1	,3
Ortaokul	4	1,2
Lise	67	19,7
Ön lisans	44	12,9
Lisans	168	49,4
Yüksek lisans	38	11,2
Doktora	18	5,3
Toplam	340	100,0

Araştırmaya katılanların eğitim duruma bakıldığında ortaya şu görüntü çıkmaktadır: ilkokul % 0,3, Ortaokul % 1,2, Lise % 19,7, Ön lisans % 12,9, Lisans % 49,4, Yüksek lisans % 11,2 ve Doktora % 5,3. Tablo 3.5 incelendiğinde anket katılımcılarının eğitim durumlarının yüksek olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 3.6. Katılımcıların İkamet Ettikleri Bölgelere Göre Dağılımı

İkamet Ettikleri Yer	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Marmara Bölgesi	187	55,0	55,7
Ege Bölgesi	43	12,6	12,8
Trakya Bölgesi	24	7,1	7,1
İç Anadolu Bölgesi	40	11,8	11,9
Akdeniz Bölgesi	18	5,3	5,4
Karadeniz Bölgesi	7	2,1	2,1
Güney ve Doğu Anadolu Bölgesi	5	1,5	1,5
Yurtdışı	12	3,5	3,6
Toplam	336	98,8	100,0
Cevap Vermeyen	4	1,2	
Genel Toplam	340	100,0	

Tablo 3.6 katılımcıların ikamet ettikleri bölgelere göre dağılımını göstermektedir. Buna göre katılımcıların çoğunluğunu Marmara (% 55), Ege (% 12,6) ve İç Anadolu (% 11,8) bölgelerinde ikamet etmektedirler.

Tablo 3.7. Katılımcıların Tatile Çıkma Biçimlerine Göre Dağılımı

Eşlik Eden Kişi	Frekans	Yüzde
Yalnız	58	17,1
Eşimle	88	25,9
Ailemle	71	20,9
Arkadaşlarımla	91	26,8
Akrabalarımla	11	3,2
Diğerleri	17	5,0
Toplam	336	98,8
Cevap Vermeyen	4	1,2
Genel Toplam	340	100,0

Tablo 3.7, araştırmaya katılanların tatile çıkma biçimlerine göre dağılımlarını göstermektedir. Buna göre katılımcıların % 26,8'i tatile arkadaşlarıyla, % 25,9'u eēiyle, % 20,9'u ailesiyle, % 17,1'i yalnız, % 3,2'si akrabalarıyla ve % 5'i diğer tanıdıklarıyla seyahate çıkmıştır. Sonuç olarak araştırmaya katılanların yarısı (% 50) tatile ailesi veya ailenin bir ferdiyle ile çıkmaktadır.

Tablo 3.8. Katılımcıların Daha nce Bölgeyi Ziyaret Etme Dağılımı

	Frekans	Yüzde
Daha nce Ziyaret Ettim	202	59,4
Daha nce Ziyaret Etmedim	138	40,6
Toplam	340	100,0

Tablo 3.8, araştırma katılımcılarının araştırma alanı olan Çanakkale merkez, Assos ve Kazdağı'nı daha önce ziyaret edenlerin dağılımlarını göstermektedir. Buna göre, katılımcıların % 40,6'sı araştırma alanını ilk kez ziyaret etmektedir.

Tablo 3.9. Daha nce Bölgeyi Ziyaret Edenlerin Ziyaret Etme Sayılarının Dağılımı

Ziyaret sayısı	Frekans	Yüzde
1-2	72	21,2
3-4	34	10,0
5-6	17	5,0
7 ve st	72	21,2
Toplam	195	57,4
Cevap Vermeyenler	145	42,6
Genel Toplam	340	100,0

Tablo 3.9, daha önce araştırma alanını ziyaret edenlerin ziyaret sayısını ifade etmektedir. Anketin bu sorusunu yanıtlayanlar sırasıyla; % 21,2 ile 1-2 defa, % 10 ile 3-4 defa, % 5 ile 5-6 defa ve %21,2 ile 7 ve daha fazla defa araştırma alanını ziyaret etmiştir.

Tablo 3.10. Katılımcıların Seçtikleri Konaklama Türüne Göre Dağılımı

Konaklama Biçimi	Frekans	Yüzde
Otel	220	64,7
Motel	16	4,7
Pansiyon	60	17,6
Karavan	3	,9
Çadır	8	2,4
Diğerleri	20	5,9
Konaklamıyorum	2	,6
Toplam	329	96,8
Cevap Vermeyenler	11	3,2
Genel Toplam	340	100,0

Tablo 3.10, araştırmaya katılanların seçtikleri konaklama türlerine göre dağılımını göstermektedir. Buna göre katılımcıların; % 64,7'si otelde, % 17,6'sı pansiyonda, % 4,7'si motelde, % 2,4'ü çadırda, % 0,9'u karavanda ve % 5,9'u ise diğer şekillerde konaklamaktadır. Ayrıca, ankete katılanların % 0,6'sı ise araştırma alanında konaklamadıklarını belirtmektedirler. Sonuç olarak araştırmaya katılanların büyük çoğunluğu (% 64,7) otelde konaklamaktadırlar.

Tablo 3.11. Katılımcıların Konaklama Sürelerine Göre Dağılımı

Konaklama Süresi	Frekans	Yüzde
1-7	266	78,2
8-14	22	6,5
15 ve üstü	16	4,7
Toplam	304	89,4
Cevap Vermeyen	36	10,6
Genel Toplam	340	100,0

Tablo 3.11, araştırmaya katılan turistlerin konaklama sürelerine göre dağılımı göstermektedir. Buna göre araştırma alanında konaklayan turistlerin % 78,2'si 1-7 gün arası, % 6,5'i 8-14 gün arası ve % 4,7'si ise 15 ve daha fazla gün araştırma alanında konaklamaktadırlar.

Tablo 3.12. Katılımcıların Seçtikleri Ulaşım Aracı Türlerine Göre Dağılımı

Ulaşım Aracı Türü	Frekans	Yüzde
Otomobil	247	72,6
Otobüs	65	19,1
Minibüs	6	1,8
Motosiklet	12	3,5
Diğerleri	7	2,1
Toplam	337	99,1
Cevap Vermeyen	3	,9
Genel Toplam	340	100,0

Araştırmaya katılanların araştırma alanlarına ulaşım için kullandıkları ulaşım aracı türlerine göre dağılımı Tablo 3.12'de yer almaktadır. Buna göre katılımcıların; % 72,6'sı otomobil, % 19,1'i otobüs, % 3,5'i motosiklet, % 1,8'i minibüs ve % 2,1'i ise diğer ulaşım araçlarını kullanmaktadırlar.

Tablo 3.13. Katılımcıların Araştırma Alanını Tercih Etme Nedenlerine Göre Dağılımı

Tercih Nedenleri	Frekans	Yüzde
İklim ve Doğal Güzellikler	101	29,7
Deniz-Kum ve Güneş	37	10,9
Kültürel ve Tarihsel Alanlar	63	18,5
Eğlence ve Özel Bir Aktivite	62	18,2
Sessizlik ve Huzur	65	19,1
Toplam	328	96,5
Cevap Vermeyenler	12	3,5
Genel Toplam	340	100,0

Araştırma katılımcılarının araştırma alanını tercih etme nedenlerine göre dağılımı Tablo 3.13’de görülmektedir. Buna göre, katılımcılar araştırma alanı içerisinde yer alan Çanakkale merkez, Assos ve Kazdağı’nı sırasıyla; iklim ve doğal güzellikler (% 29,7), sessizlik ve huzur (% 19,1), kültürel ve tarihsel alanlar (% 18,5), eğlence ve özel bir aktivite (% 18,2) ve deniz-kum-güneş (% 10,9) nedenleri ile tercih etmektedirler.

Tablo 3.14. Katılımcıların Mesleklerine Göre Dağılımı

Meslek	Frekans	Yüzde
İşveren	56	16,5
Ücretli Çalışan	107	31,5
Memur	66	19,4
Emekli	31	9,1
Öğrenci	37	10,9
İşsiz	9	2,6
Diğerleri	32	9,4
Toplam	338	99,4
Cevap Vermeyen	2	,6
Genel Toplam	340	100,0

Araştırma kapsamında anketi yanıtlayan katılımcıların mesleklerine göre dağılımları, Tablo 3.14’de görülmektedir. Buna göre 340 kişiden, 107 kişi ile katılımcıların % 31,5’i ‘ücretli çalışan’, 66 kişi ile katılımcıların % 19,4’ü ‘memur’, 56 kişi ile katılımcıların % 16,5’i ‘işveren’, 37 kişi ile katılımcıların % 10,9’u ‘öğrenci’, 31 kişi ile katılımcıların % 9,1’i ‘emekli’, 9 kişi ile katılımcıların % 2,7’si ‘işsiz’ ve 32 kişi ile katılımcıların % 9,4’ü ise diğer meslek dallarında çalışmaktadırlar.

Tablo 3.15. Katılımcıların İş Ortamına Göre Dağılımı

İş Ortamı	Frekans	Yüzde
Kapalı	206	60,6
Açık	103	30,3
Toplam	309	90,9
Cevap Vermeyen	31	9,1
Genel Toplam	340	100,0

Araştırma kapsamında katılımcılara mesleklerinin yanı sıra çalıştıkları iş ortamının fiziki özelliği de sorulmuştur. Tablo 3.15’de anketin bu sorusuna verilen cevaplara ait bilgiler görülmektedir. Bu bağlamda katılımcıların % 60,6’sı kapalı bir iş ortamında çalıştıklarını belirtirken, % 30,3’ü açık bir iş ortamında çalıştıklarını belirtmektedir.

Tablo 3.16. Katılımcıların Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı

Türk Lirası (TL)	Frekans	Yüzde
0- 500	17	5,0
501-999	55	16,2
1000-1999	120	35,3
2000-2999	50	14,7
3000-3999	40	11,8
4000-4999	11	3,2
5000 ve üstü	31	9,1
Toplam	324	95,3
Cevap Vermeyen	16	4,7
Genel Toplam	340	100,0

Tablo 3.16 araştırma katılımcılarının gelir düzeylerini göre dağılımını göstermektedir. Gelir düzeyleri yoğunluk sırasıyla incelendiğinde; % 35,3 ile 1000–1999 TL arası, % 16,2 ile 501–999 TL arası, % 14,7 ile 2000–2999 TL arası, % 11,8 ile 3000-3999 TL arası, % 9,1 ile 5000 TL ve üstü, % 3,2 ile 4000-4999 TL arası ve % 5 ile 500 TL

ve altı olarak dağılım göstermektedir. Buna göre, araştırma alanı kapsamındaki Çanakkale merkez, Assos ve Kazdağı'nı ziyaret edenlerin orta ve üstü gelir grubundan olduğu görülmektedir.

Tablo 3.17. Katılımcıların Toplam Harcama Miktarlarına Göre Dağılımı

Harcama Miktarı (TL)	Frekans	Yüzde
500 den az	155	45,6
501-1000	42	12,4
1001-1500	7	2,1
1501 ve üstü	2	,6
Toplam	206	60,6
Cevap Vermeyen	134	39,4
Genel Toplam	340	100,0

Tablo 3.17 katılımcıların araştırma alanında konakladıkları süre boyunca yaptıkları toplam harcama miktarlarına göre dağılımını göstermektedir. Buna göre 340 kişi arasından, 155 kişi ile katılımcıların % 45,6'sı 500 TL den az, 42 kişi ile katılımcıların % 12,4'ü 501 ile 1000 TL arası, 7 kişi ile katılımcıların % 2,1'i 1001 ila 1500 TL arası ve 2 kişi ile katılımcıların % 0,6'sı 1501 TL ve üstünde harcama yapmaktadırlar. Ayrıca, 134 kişi ile katılımcıların % 39,4 'ü harcama miktarlarıyla ilgili bilgi vermemektedirler.

Tablo 3.18. Katılımcıların Yılda Tatil Amaçlı Seyahat Sayılarının Dağılımı

Seyahat Sayısı	Frekans	Yüzde
1-2	167	49,1
3-4	97	28,5
5-6	33	9,7
7 ve üstü	11	3,2
Toplam	308	90,6
Cevap Vermeyen	32	9,4
Genel Toplam	340	100,0

Tablo 3.18. katılımcıların yılda tatil amaçlı seyahat sayılarının dağılımına yer vermektedir. Buna göre, katılımcıların % 49,1'i yılda 1-2 defa , % 28,5'i yılda 3-4 defa, % 9,7'si yılda 5-6 defa ve % 3,2'si ise yılda 7 ve üstü defa tatil amaçlı seyahat etmektedir.

3.5.2. İklim Değişikliği Senaryosu Uygulamasının Turizm Destinasyon Talebinde Yaratabileceği Değişime İlişkin Görüşler

Bu başlık altında Çanakkale merkez, Assos ve Kazdağı destinasyonlarında iklim değişikliği senaryosunun uygulanması halinde turistik destinasyon talebindeki değişime ilişkin ziyaretçilerin farklı sosyo-demografik durumlarına göre yaşanabilecek değişikliklerin ve farklılıkların tablolar halinde incelenmesi ele alınmaktadır.

Tablo 3.19. İklim Değişikliği Senaryosu Uygulamasının Katılımcıların Konaklama Sürelerinde Yapacağı Değişimin Dağılımı

	Frekans	Yüzde
Konaklama Sürem Değişir	203	59,7
Konaklama Sürem Değişmez	134	39,4
Toplam	337	99,1
Cevap Vermeyenler	3	,9
Genel Toplam	340	100,0

Tablo 3.19 da Çanakkale merkez, Assos ve Kazdağı'nda iklim değişikliği senaryosu uygulamasının katılımcıların konaklama sürelerinde yapacağı değişimin dağılımı görülmektedir. Bu tabloya göre, araştırma katılımcılarının % 59,7 'si 2020 yılı tahmini senaryosunun gerçekleşmesi durumunda konaklama sürelerinin değişeceğini belirtirken, % 39,4'ü ise konaklama sürelerinin değişmeyeceğini belirtmektedir.

Tablo 3.20. İklim Değişikliği Senaryosu Uygulamasının Katılımcıların Konaklama Sürelerinde Yapacağı Kısalmamın Dağılımı

	Frekans	Yüzde
Daha Kısa Süre Konaklarım	187	55,0
Daha Kısa Süre Konaklamam	141	41,5
Toplam	328	96,5
Cevap Vermeyenler	12	3,5
Genel Toplam	340	100,0

Çanakkale merkez, Assos ve Kazdağı'nda iklim değişikliği senaryosu uygulamasının katılımcıların konaklama sürelerinde yapacağı kısalmamın dağılımı Tablo 3.20'de görülmektedir. Buna göre, katılımcıların % 55'i 2020 yılı tahmini senaryosunun gerçekleşmesi durumunda daha kısa süre konaklama yapacağını belirtirken, % 41,5'i ise daha kısa süre konaklama yapmayacağını belirtmektedir.

Tablo 3.21. Daha Kısa Süre Konaklayan Turistlerin Konaklama Sürelerinin Dağılımı

Konaklama Süresi	Frekans	Yüzde
1-2	139	40,9
3-4	44	12,9
5 ve üstü	10	2,9
Toplam	193	56,8
Cevap Vermeyenler	147	43,2
Genel Toplam	340	100,0

Tablo 3.21 daha kısa süre konaklayan turistlerin konaklama sürelerinin dağılımını ifade etmektedir. Anketin bu sorusunu yanıtlayanlar araştırma alanında sırasıyla; % 40,9 ile 1-2 gün, % 12,9 ile 3-4 gün, % 2,9 ile 5 gün ve üstü konaklayacaklarını belirtmektedirler.

Tablo 3.22. İklim Değişikliği Senaryosu Uygulamasının Katılımcıların Araştırma Alanını Konaklama Yapmaksızın Ziyaret Etme Durumuna Etkisinin Dağılımı

	Frekans	Yüzde
Konaklama Yapmaksızın Ziyaret Ederim	179	52,6
Konaklama Yapmaksızın Ziyaret Etmem	155	45,6
Toplam	334	98,2
Cevap Vermeyenler	6	1,8
Genel Toplam	340	100,0

İklim değişikliği senaryosu uygulamasının katılımcıların araştırma alanını konaklama yapmaksızın ziyaret etme durumuna etkisinin dağılımı Tablo 3.22 de görülmektedir. Buna göre katılımcıların, % 52,6'sı araştırma alanı kapsamındaki Çanakkale merkezi, Assos'u ve Kazdağı'nı konaklama yapmaksızın ziyaret edeceklerini belirtirken % 45,6'sı konaklama yaparak ziyaret edeceklerini belirtmektedir.

Tablo 3.23. İklim Değişikliği Senaryosu Uygulamasının Katılımcıların Konaklama Dönemlerinde Yapacağı Değişimin Dağılımı

	Frekans	Yüzde
Konaklama Dönemim Değişir	199	58,5
Konaklama Dönemim Değişmez	137	40,3
Toplam	336	98,8
Cevap Vermeyenler	4	1,2
Genel Toplam	340	100,0

Tablo 3.23 de, iklim değişikliği senaryosu uygulamasının katılımcıların konaklama dönemlerinde yapacağı değişimin dağılımı görülmektedir. Buna göre katılımcıların, % 58,5'i araştırma alanına Temmuz ile Ağustos ayları dışında bir dönemde gelerek konaklama dönemlerinde bir değişim olacağını belirtmekte, % 40,3'ü ise konaklama dönemlerinde bir değişim olmayacağını belirtmektedir.

Tablo 3.24. Konaklama Dönemi Değişen Turistlerin Yeni Konaklama Dönemlerinin Dağılımı

Aylar	Frekans	Yüzde
Ocak	3	,9
Şubat	3	,9
Mart	3	,9
Nisan	4	1,2
Mayıs	31	9,1
Haziran	33	9,7
Eylül	48	14,1
Ekim	11	3,2
Aralık	3	,9
Eylül/Ekim	29	8,5
Mayıs/Haziran	14	4,1
Haziran/Eylül	14	4,1
Haziran/Ekim	1	,3
Mayıs/Eylül	9	2,6
Mart/Nisan	3	,9
Toplam	209	61,5
Cevap Vermeyenler	131	38,5
Genel Toplam	340	100,0

Tablo 3.24 de konaklama dönemi değişen turistlerin yeni konaklama dönemlerinin dağılımını göstermektedir. Anketin bu sorusuna yanıt veren katılımcıların konaklama dönemleri Temmuz ile Ağustos ayları yerine sırasıyla; % 0,9 ile Ocak ayı, % 0,9 ile Şubat ayı, % 0,9 ile Mart ayı, % 1,2 ile Nisan ayı, % 9,1 ile Mayıs ayı, % 9,7 ile Haziran ayı, %14,1 ile Eylül ayı, % 3,2 ile Ekim ayı, % 0,9 ile Aralık ayı olarak değişmektedir. Ayrıca katılımcıların % 8,5'i Eylül-Ekim ayları, % 4,1'i Mayıs-Haziran ayları, % 4,1'i Haziran-Eylül ayları, % 0,3'ü Haziran-Ekim ayları, % 2,6'sı Mayıs-Eylül ayları, % 0,9'u ise Mart-Nisan ayları şeklinde değişen konaklama dönemlerini belirtmektedirler.

Tablo 3.25. İklim Değişikliği Senaryosu Uygulamasının Katılımcıların Tatillerini İklim Değişikliğinden Daha Az Etkilendiklerini Düşündükleri Bir Bölgede Geçirme Tercihlerine Yapacağı Etkinin Dağılımı

	Frekans	Yüzde
Başka Bir Bölgede Geçiririm	199	58,5
Başka Bir Bölgede Geçirmem	137	40,3
Toplam	336	98,8
Cevap Vermeyenler	4	1,2
Genel Toplam	340	100,0

İklim değişikliği senaryosu uygulamasının katılımcıların tatillerini iklim değişikliğinden daha az etkilendiklerini düşündükleri bir bölgede geçirme tercihlerine yapacağı etkinin dağılımı Tablo 3.25 de görülmektedir. Buna göre katılımcıların % 58,5'i tatillerini iklim değişikliğinden daha az etkilendiğini düşündükleri bir bölgede geçirmeyi tercih ederken, % 40,3'ü tatillerini iklim değişikliğinden daha az etkilendiğini düşündükleri bir bölgede geçirmeyi tercih etmemektedirler.

3.5.3. Destinasyon Ziyaretçilerinin Sosyo-Demografik Özellikleri ile Senaryo Öncesi Konaklama Süreleri Arasındaki İlişkinin Testi

Bu başlık altında, Çanakkale merkez, Assos ve Kazdağı'nı ziyaret eden araştırma katılımcıların, sosyo- demografik özellikleri ile konaklama süreleri arasında bağımsızlık olup olmadığına ilişkin testlerin yapılmasına yönelik tablolar aşağıda düzenlenmiştir.

Çalışmada öncelikler anket katılımcıların yaşları ile konaklama sürelerine ilişkin çapraz tablo hazırlanmıştır. Tablo 3.26'da anket katılımcıların yaşları ile konaklama sürelerine ilişkin çapraz tabloda görülmektedir. Bu kapsamda katılımcıların yaşları ile konaklama sürelerine ilişkin hipotezler aşağıdaki şekilde kurulmuştur.

Tablo 3.26. Katılımcıların Yaşları İle Konaklama Sürelerine İlişkin Çapraz Tablo

YAŞ	KONAKLAMA SÜRESİ			TOPLAM	SD	χ^2	P
	1-7 gün	8-14 gün	15 ve üstü gün				
15-24	27	7	6	40			
25-34	119	7	4	130			
35-44	57	0	2	59			
45-54	40	6	2	48	10	31,337	0,001
55-64	15	0	0	15			
65 ve üstü	8	2	2	12			
Toplam	266	22	16	304			

H₀: Katılımcıların Çanakkale Destinasyonlarında konaklama süreleri katılımcıların yaşlarından bağımsızdır.

H₁: Katılımcıların Çanakkale Destinasyonlarında konaklama süreleri katılımcıların yaşlarından bağımsız değildir.

$$P = 0.001 < 0.05 \quad H_0 \text{ Red}$$

Tablo sonucuna göre, H₀ red edilerek katılımcıların Çanakkale Destinasyonlarında konaklama süreleri katılımcıların yaşlarından bağımsız olmadığı Ki-Kare bağımsızlık testi sonucu ortaya konulmuştur. Böylece yaş değişkeni, katılımcıların Çanakkale merkez, Assos ve Kazdağı'nda konaklama sürelerini etkilemektedir.

Araştırmaya katılan örneklem grubun sosyo-demografik özelliklerinden cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, tatile çıkma biçimleri (eşlik eden kişi), araştırma alanını daha önce ziyaret etme sayıları, gelirleri, iş ortamları ve konakladıkları bölge ile senaryo öncesi (mevcut) konaklama sürelerine ilişkin bağımsızlık testi sonuçları tek tek çapraz tablolar halinde gösterilmek yerine aşağıda tek bir tablo halinde sunulmaktadır.

Tablo 3.27. Destinasyon Ziyaretçilerinin Sosyo-Demografik Özellikleri İle Senaryo Öncesi Konaklama Süreleri Arasındaki İlişkinin Bağımsızlığının Testi

ÖZELLİK	SD	χ^2	P	KARAR
Cinsiyet	2	1,229	0,541	H ₀ Kabul
Medeni Durum	6	11,509	0,07	H ₀ Kabul
Eğitim Durumu	12	27,698	0,006	H₀ Red
Eşlik Eden Kişi	10	15,110	0,128	H ₀ Kabul
Daha Önce Ziyaret Etme Sayısı	2	8,374	0,015	H₀ Red
Çalışma Ortamı	2	0,549	0,76	H ₀ Kabul
Gelir	12	14,109	0,294	H ₀ Kabul
Bölge	4	2,680	0,613	H ₀ Kabul

Tablo 3.27’de destinasyon ziyaretçilerinin sosyo-demografik özellikleri ile senaryo öncesi konaklama süreleri arasındaki ilişkinin Ki-Kare bağımsızlık testine ait sonuçları yer almaktadır. Tablo sonucuna göre aşağıdaki hipotezler kurulmaktadır.

Katılımcıların Çanakkale Destinasyonlarında konaklama süreleri katılımcıların eğitim durumundan bağımsız olan H₀ testi red edilmiştir.

$$P = 0.006 < 0.05 \quad H_0 \text{ Red}$$

Benzer şekilde katılımcıların Çanakkale Destinasyonlarında konaklama süreleri katılımcıların bölgeyi daha önce ziyaret etme sayısından bağımsızdır hipotezi red edilmiştir.

$$P = 0.015 < 0.05 \quad H_0 \text{ Red}$$

Böylece Çanakkale Destinasyonlarında konaklama süreleri katılımcıların eğitim durumundan ve bölgeyi daha önce ziyaret etme sayısından bağımsız olmadığı Ki-Kare bağımsızlık testi sonucu ortaya konulmuştur. Böylece eğitim durumu ile bölgeyi daha önce ziyaret etme sayısı katılımcıların Çanakkale merkez, Assos ve Kazdağı'nda konaklama sürelerini etkilemektedir.

Tablo 3.27 incelendiğinde katılımcıların cinsiyeti, medeni durumu, tatile çıkma biçimleri (eşlik eden kişi), çalışma ortamları, gelirleri ve konkladıkları bölge değişkenleri katılımcıların Çanakkale Destinasyonlarında konaklama sürelerini etkilemediği sonuçlarına da ulaşılmaktadır.

3.5.4. Destinasyon Ziyaretçilerinin Sosyo-Demografik Özellikleri ile Senaryo Sonrası Konaklama Süreleri Arasındaki İlişkinin Testi

Bu başlık altında, Çanakkale merkez, Assos ve Kazdağı'nı ziyaret eden araştırma katılımcılarının, sosyo- demografik özellikleri ile senaryo sonrası konaklama süreleri arasında bağımsızlık olup olmadığına ilişkin testlerin yapılmasına yönelik tablolar aşağıda düzenlenmiştir.

Çalışmada öncelikle anket katılımcıların yaşları ile konaklama sürelerine ilişkin bir çapraz tablo hazırlanmıştır. Tablo 3.28'de anket katılımcılarının yaşları ile konaklama sürelerine ilişkin çapraz tabloda görülmektedir. Bu kapsamda katılımcıların yaşları ile konaklama sürelerine ilişkin hipotezler aşağıdaki şekilde kurulmuştur.

Tablo 3.28. Katılımcıların Yaşları İle Senaryo Sonrası Konaklama Sürelerine İlişkin Çapraz Tablo

YAŞ	KONAKLAMA SÜRESİ			TOPLAM	SD	χ^2	P
	1-2 gün	3-4 gün	5 ve üstü gün				
15-24	24	5	0	29			
25-34	58	22	4	84			
35-44	27	6	2	35			
45-54	20	8	4	32	10	10,468	0,400
55-64	8	1	0	9			
65 ve üstü	2	2	0	4			
Toplam	139	44	10	193			

Katılımcıların senaryo sonrası Çanakkale Destinasyonlarında konaklama süreleri katılımcıların yaşlarından bağımsız olan H_0 testi kabul edilmiştir.

$$P = 0.400 > 0.05 \quad H_0 \text{ Kabul}$$

Bu sonuca göre katılımcıların senaryo sonrası Çanakkale Destinasyonlarında konaklama süreleri katılımcıların yaşlarından bağımlı olmadığı Ki-Kare bağımsızlık testi sonucu ortaya konulmuştur. Böylece yaş değişkeni, senaryo sonrası katılımcıların Çanakkale merkez, Assos ve Kazdağı'nda konaklama sürelerini etkilememektedir.

Araştırmaya katılan örneklem grubun sosyo-demografik özelliklerinden cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, tatile çıkma biçimleri (eşlik eden kişi), araştırma alanını daha önce ziyaret etme sayıları, gelirleri, iş ortamları ve konakladıkları bölge ile senaryo sonrası konaklama sürelerine ilişkin bağımsızlık testi sonuçları tek tek çapraz tablolar halinde gösterilmek yerine aşağıda tek bir tablo halinde sunulmaktadır.

Tablo 3.29. Destinasyon Ziyaretçilerinin Sosyo-Demografik Özellikleri İle Senaryo Sonrası Konaklama Süreleri Arasındaki İlişkinin Bağımsızlığının Testi

ÖZELLİK	SD	χ^2	P	KARAR
Cinsiyet	2	2,751	0,253	H ₀ Kabul
Medeni Durum	6	8,429	0,208	H ₀ Kabul
Eğitim Durumu	10	14,241	0,162	H ₀ Kabul
Eşlik Eden Kişi	8	8,509	0,385	H ₀ Kabul
Daha Önce Ziyaret Etme Sayısı	2	3,622	0,163	H ₀ Kabul
Çalışma Ortamı	2	2,836	0,242	H ₀ Kabul
Gelir	12	9,033	0,700	H ₀ Kabul
Bölge	4	14,815	0,005	H₀ Red

Tablo 3.29’de destinasyon ziyaretçilerinin sosyo-demografik özellikleri ile senaryo sonrası konaklama süreleri arasındaki ilişkinin Ki-Kare bağımsızlık testine ait sonuçları yer almaktadır. Tablo sonucuna göre aşağıdaki hipotez kurulmaktadır.

H₀: Katılımcıların senaryo sonrası Çanakkale destinasyonlarında konaklama süreleri katılımcıların konaklama bölgelerinden bağımsızdır.

H₁: Katılımcıların senaryo sonrası Çanakkale destinasyonlarında konaklama süreleri katılımcıların konaklama bölgelerinden bağımsız değildir.

$$P = 0.005 < 0.05 \quad H_0 \text{ Red}$$

Böylece katılımcıların senaryo sonrası Çanakkale destinasyonlarında konaklama süreleri katılımcıların konaklama bölgelerinden bağımsız olmadığı Ki-Kare bağımsızlık testi sonucu ortaya konulmuştur. Araştırma katılımcılarının konaklama bölgeleri katılımcıların senaryo sonrası konaklama sürelerini etkilemektedir.

Tablo 3.29 incelendiğinde katılımcıların cinsiyeti, medeni durumu, eğitim durumu, tatile çıkma biçimleri (eşlik eden kişi), bölgeyi daha önce ziyaret etme sayısı, çalışma ortamları, gelirleri ve konakladıkları bölge değişkenleri katılımcıların Çanakkale destinasyonlarında senaryo sonrası konaklama sürelerini etkilemediği sonuçlarına ulaşılmaktadır.

3.5.5. Destinasyon Ziyaretçilerinin Sosyo-Demografik Özellikleri ile Senaryo Sonrası İklim Değişikliğinden Daha Az Etkilendiğini Düşündükleri Bölgeyi Tercihleri Arasındaki İlişkinin Testi

Çalışmanın bu başlığında, Çanakkale merkez, Assos ve Kazdağı'nı ziyaret eden araştırma katılımcılarının, sosyo-demografik özellikleri ile senaryo sonrasında tatillerini iklim değişikliğinden daha az etkilendiğini düşündükleri bir bölgede geçirme tercihleri arasında bağımsızlık olup olmadığına ilişkin testlerin yapılmasına bir tablo düzenlenmiştir.

Tabloda araştırmaya katılan örneklem grubun sosyo-demografik özelliklerinden yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, tatile çıkma biçimleri (eşlik eden kişi), araştırma alanını daha önce ziyaret etme sayıları, gelirleri, meslekleri, iş ortamları ve konakladıkları bölge ile senaryo sonrasında tatillerini iklim değişikliğinden daha az etkilendiğini düşündükleri bir bölgede geçirme tercihlerine ilişkin bağımsızlık testi sonuçları tek tek çapraz tablolar halinde gösterilmek yerine aşağıda tek bir tablo halinde sunulmaktadır.

Tablo 3.30'da destinasyon ziyaretçilerinin sosyo-demografik özellikleri ile senaryo sonrası iklim değişikliğinden daha az etkilendiğini düşündükleri bölgeyi tercihleri arasındaki ilişkinin Ki-Kare bağımsızlık testine ait sonuçlar yer almaktadır.

Tablo 3.30. Destinasyon Ziyaretçilerinin Sosyo-Demografik Özellikleri İle Senaryo Sonrası İklim Değişikliğinden Daha Az Etkilendiğini Düşündükleri Bölgeyi Tercihleri Arasındaki İlişkinin Bağımsızlığının Testi

ÖZELLİK	SD	χ^2	P	KARAR
Yaş	5	9.499	.091	H ₀ Kabul
Cinsiyet	1	.166	.684	H ₀ Kabul
Medeni Durum	3	3.694	.297	H ₀ Kabul
Eğitim Durumu	6	9.441	.150	H ₀ Kabul
Eşlik Eden Kişi	5	13.489	.019	H ₀ Kabul
Daha Önce Ziyaret Etme Sayısı	1	.177	.674	H ₀ Kabul
Meslek	6	8.342	.214	H ₀ Kabul
Çalışma Ortamı	1	2.520	.112	H ₀ Kabul
Gelir	6	18.274	.006	H₀ Red
Bölge	2	.818	.664	H ₀ Kabul

Tablo sonucuna göre destinasyon ziyaretçilerinin gelir durumları katılımcılarının senaryo sonrası iklim değişikliğinden daha az etkilendiğini düşündükleri bölgeyi tercih etme durumundan bağımsızdır olan H₀ testi red edilmiştir. ($P= 0.006 < 0.05$ H₀ Red)

Böylece katılımcıların tatillerini geçirmek için senaryo sonrası Çanakkale merkez, Assos ve Kazdağı destinasyonları yerine başka bir bölgeyi tercihlerini, araştırma katılımcılarının gelirleri tarafından etkilendiği görülmektedir.

Tablo 3.30 incelendiğinde katılımcıların yaşları, cinsiyeti, medeni durumu, eğitim durumu, tatile çıkma biçimleri (eşlik eden kişi), bölgeyi daha önce ziyaret etme sayısı, çalışma ortamları ve konakladıkları bölge değişkenleri katılımcıların senaryo sonrasında Çanakkale destinasyonlarını yerine başka bir bölgeyi tercihlerini etkilemediği sonuçlarına da ulaşılmaktadır.

3.5.6. Destinasyon Ziyaretçilerinin Bölge Tercihindeki Faktörlerin Senaryo Öncesi ve Senaryo Sonrası Konaklama Süreleri Arasındaki İlişkinin Testi

Bu başlık altında, destinasyon ziyaretçilerinin bölge tercihindeki faktörler ile senaryo öncesindeki konaklama süreleri arasında bağımsızlık olup olmadığına ilişkin testin yapılmasına yönelik çapraz tablo bulunmaktadır.

Tablo 3.31. Destinasyon Ziyaretçilerinin Bölge Tercihindeki Faktörler ile Senaryo Öncesi Konaklama Sürelerine İlişkinin Çapraz Tablo

Senaryo Öncesi Konaklama Süresi	Bölge Tercih Faktörleri					Toplam	SD	χ^2	P
	İklim ve Doğal Güzellikler	Deniz-Kum ve Güneş	Kültürel ve Tarihsel Alanlar	Eğlence ve Özel Bir Aktivite	Sessizlik ve Huzur				
1-7 gün	83	28	49	44	52	256	8	7,508	0,483
8-14 gün	5	3	8	3	3	22			
15 ve + gün	4	4	2	3	3	16			
Toplam	92	35	59	50	58	294			

Tablo 3.31de destinasyon ziyaretçilerinin bölge tercihindeki faktörler ile senaryo öncesi konaklama süreleri arasındaki ilişkinin bağımsızlık testine ait sonuçlar yer almaktadır. Tablo sonucuna göre aşağıdaki hipotez kurulmaktadır.

H₀: Destinasyon ziyaretçilerinin bölge tercihindeki faktörler destinasyon ziyaretçilerinin senaryo öncesi konaklama sürelerinden bağımsızdır.

H₁: Destinasyon ziyaretçilerinin bölge tercihindeki faktörler destinasyon ziyaretçilerinin senaryo öncesi konaklama sürelerinden bağımsız değildir.

$$P = 0.483 > 0.05 \text{ } H_0 \text{ Kabul}$$

Destinasyon ziyaretçilerinin bölge tercihindeki faktörler destinasyon ziyaretçilerinin senaryo öncesi konaklama sürelerinden bağımlı olmadığı Ki-Kare bağımsızlık testi sonucu ortaya konulmuştur. Böylece araştırma katılımcılarının Çanakkale merkez, Assos ve Kazdağı'nı tercih etme nedenleri araştırma alanındaki konaklama sürelerini etkilememektedir.

Tablo 3.32'de destinasyon ziyaretçilerinin bölge tercihindeki faktörler ile senaryo sonrasındaki konaklama süreleri arasında bağımsızlık olup olmadığına ilişkin testin yapılmasına yönelik çapraz tablo aşağıda düzenlenmiştir.

Tablo 3.32. Destinasyon Ziyaretçilerinin Bölge Tercihindeki Faktörlerin ile Senaryo Sonrası Konaklama Sürelerine İlişkinin Çapraz Tablo

Bölge Tercih Faktörleri	Senaryo Sonrası Konaklama Süresi (gün)						Toplam	SD	χ^2	P
	1	2	3	4	5	7				
İklim ve Doğal Güzellikler	24	22	12	0	1	3	62	20	43.739	0.002
Deniz-Kum ve Güneş	10	11	1	0	1	0	23			
Kültürel ve Tarihsel Alanlar	23	4	4	1	0	2	34			
Eğlence ve Özel Bir Aktivite	15	3	11	0	0	0	29			
Sessizlik ve Huzur	9	15	12	0	2	0	38			
Toplam	81	55	40	1	4	5	186			

Destinasyon ziyaretçilerinin bölge tercihindeki faktörler ile senaryo sonrası konaklama süreleri arasındaki ilişkinin bağımsızlık testine ait sonuçlar Tablo 3.31’de yer almaktadır. Tablo sonucuna göre aşağıdaki hipotez kurulmaktadır.

H₀: Destinasyon ziyaretçilerinin bölge tercihindeki faktörler destinasyon ziyaretçilerinin senaryo sonrası konaklama sürelerinden bağımsızdır.

H₁: Destinasyon ziyaretçilerinin bölge tercihindeki faktörler destinasyon ziyaretçilerinin senaryo sonrası konaklama sürelerinden bağımsız değildir.

$$P = 0.002 < 0.05 \quad H_0 \text{ Red}$$

Destinasyon ziyaretçilerinin bölge tercihindeki faktörler destinasyon ziyaretçilerinin senaryo sonrası konaklama sürelerinden bağımsız olmadığı Ki-Kare bağımsızlık testi sonucu ortaya konulmuştur. Böylece araştırma katılımcılarının Çanakkale merkez, Assos ve Kazdağı’nı tercih etme nedenleri iklim değişikliği senaryosu sonrasındaki konaklama sürelerini etkilemektedir.

3.5.7. Destinasyon Ziyaretçilerinin Senaryo Öncesi ve Senaryo Sonrası Konaklama Süreleri ile İklim Değişikliğinden Daha Az Etkilendiklerini Düşündükleri Bir Bölge Tercihleri Arasındaki İlişkinin Testi

Destinasyon ziyaretçilerinin senaryo öncesi konaklama süreleri ile iklim değişikliğinden daha az etkilendiklerini düşündükleri bir bölge tercihleri arasında bağımsızlık olup olmadığına ilişkin testin yapılmasına yönelik çapraz tablo aşağıda düzenlenmiştir.

Tablo 3.33. Destinasyon Ziyaretçilerinin Bölge Tercihindeki Faktörlerin ile Senaryo Öncesi Konaklama Sürelerine İlişkinin Çapraz Tablo

Senaryo Öncesi Konaklama Süresi	İklim Değişikliğinden Daha Az Etkilendiklerini Düşündükleri Bir Bölge Tercihleri		Toplam	SD	χ^2	P
	Evet	Hayır				
1-7 gün	155	109	264	2	0,031	0,984
8-14 gün	12	9	21			
15ve + gün	9	6	15			
Toplam	176	124	300			

Tablo 3.33’de destinasyon ziyaretçilerinin senaryo öncesi konaklama süreleri ile iklim değişikliğinden daha az etkilendiklerini düşündükleri bir bölge tercihleri arasında arasındaki ilişkinin bağımsızlık testine ait sonuçlar yer almaktadır. Tablo sonucuna destinasyon ziyaretçilerinin senaryo öncesi konaklama süreleri destinasyon ziyaretçilerinin iklim değişikliğinden daha az etkilendiklerini düşündükleri bir bölge tercihlerinden bağımsızdır olan H_0 testi kabul edilmiştir. ($P= 0.984 > 0.05 H_0 Kabul$)

Böylece destinasyon ziyaretçilerinin senaryo öncesi konaklama süreleri destinasyon ziyaretçilerinin iklim değişikliğinden daha az etkilendiklerini düşündükleri bir bölge tercihlerinden bağımlı olmadığı Ki-Kare bağımsızlık testi sonucu ortaya konulmuştur. Diğer bir ifade ile araştırma katılımcılarının araştırma alanındaki senaryo öncesi konaklama süreleri iklim değişikliğinden daha az etkilendiklerini düşündükleri bir bölgeyi tercihleri etmelerini etkilememektedir.

Tablo 3.34 Destinasyon Ziyaretçilerinin Bölge Tercihindeki Faktörlerin ile Senaryo Sonrası Konaklama Sürelerine İlişkinin Çapraz Tablo

Senaryo Sonrası Konaklama Süresi	İklim Değişikliğinden Daha Az Etkilendiklerini Düşündükleri Bir Bölge Tercihleri		Toplam	SD	χ^2	P
	Evet	Hayır				
1-2 gün	112	27	139	2	8,971	0,011
3-4 gün	39	4	43			
5 ve + gün	5	5	10			
Toplam	156	36	192			

Tablo 3.34’de destinasyon ziyaretçilerinin senaryo sonrası konaklama süreleri ile iklim değişikliğinden daha az etkilendiklerini düşündükleri bir bölge tercihleri arasında bağımsızlık olup olmadığına ilişkin testin yapılmasına yönelik çapraz tablo yer almaktadır. Tablo sonucuna göre kurulan, destinasyon ziyaretçilerinin senaryo sonrası konaklama süreleri destinasyon ziyaretçilerinin iklim değişikliğinden daha az etkilendiklerini düşündükleri bir bölge tercihlerinden bağımsızdır hipotezi red edilmiştir.

$$P = 0.011 > 0.05 \quad H_0 \text{ Red}$$

Böylece destinasyon ziyaretçilerinin senaryo sonrası konaklama süreleri destinasyon ziyaretçilerinin iklim değişikliğinden daha az etkilendiklerini düşündükleri bir bölge tercihlerinden bağımsız olmadığı Ki-Kare bağımsızlık testi sonucu ortaya çıkarılmaktadır. Bir başka deyişle, araştırma katılımcılarının araştırma alanındaki senaryo öncesi konaklama süreleri iklim değişikliğinden daha az etkilendiklerini düşündükleri bir bölgeyi tercihleri etmelerini etkilememektedir.

3.5.8. Destinasyon Ziyaretçilerinin Konaklama Sürelerinin Senaryo Öncesi ve Senaryo Sonrasına İlişkinin Testi

Bu başlık altında, destinasyon ziyaretçilerinin senaryo öncesi ve senaryo sonrasındaki konaklama süreleri arasında bağımsızlık olup olmadığına ilişkin testin yapılmasına yönelik çapraz tablo aşağıda düzenlenmiştir.

Tablo 3.35. Destinasyon Ziyaretçilerinin Konaklama Sürelerinin Senaryo Öncesi ile Senaryo Sonrasına İlişkinin Çapraz Tablo

Senaryo Öncesi Konaklama Süresi	Senaryo Sonrası Konaklama Süresi			Toplam	SD	χ^2	P
	1-2 gün	3-4 gün	5 ve üstü gün				
1-7 gün	119	32	7	158	4	17,614	0,001
8-14 gün	5	6	0	11			
15 ve + gün	6	2	3	11			
Toplam	130	40	10	180			

Tablo 3.35'e göre destinasyon ziyaretçilerin senaryo öncesi ve sonrası konaklama sürelerindeki değişim birbirinden bağımsızdır hipotezi red edilmiştir.

Araştırma katılımcılarının Çanakkale merkez, Assos ve Kazdağı destinasyonlarındaki senaryo öncesi konaklama sürelerinin senaryo sonrası konaklama sürelerinden bağımsız olup olmadığını ortaya koyabilmek için Ki-Kare kontejyans tablosu sonucu aşağıdaki yorumlar yapılabilmektedir.

- Tablo sonucu, var olan durumda 1 ile 7 gün arası, konaklayanlar senaryo sonrası 1-2 gün konaklamayı tercih etmekte olup ve bunlar toplam ziyaretçilerin % 66,1'ni oluşturmaktadırlar.
- Benzer şekilde ziyaretçilerin % 17,8'i 3 ila 4 gün arası konaklayacaklarını beyan etmişlerdir.
- Tablo sonuçlarına göre ziyaretçilerin senaryo öncesi ve sonrası konaklama sürelerindeki değişim birbirinden bağımsız değildir. ($P = 0.001 < 0.05 H_0 Red$)

3.5.9. Destinasyon Ziyaretçilerinin Konaklama Sürelerinin Farklılığının t Testi

Bu başlık altında destinasyon ziyaretçilerinin konaklama sürelerindeki senaryo öncesi ve sonrası değişimin farkını ortaya koymak amacı ile t testi yapılmıştır.

Tablo 3.36. Destinasyon Ziyaretçilerinin Konaklama Sürelerinin Farklılığının t Testi

	Ortalama	Sayı	Standart Sapma	Ortalamaların Standart Hatası		
Senaryo öncesi konaklama süresi	5,22	180	4,638	,346		
Senaryo sonrası konaklama süresi	2,03	180	1,268	,095		
	Ortalama	Standart Sapma	Ortalamaların Standart Hatası	t	SD	P
Senaryo Öncesi - Senaryo Sonrası	3,189	4,410	,329	9,701	179	,000

Senaryo öncesi ve sonrası ortalama konaklama sürelerinde belirgin şekilde bir farklılık olduğunu test sonucu ortaya konulmuştur. Tablo 3.36’da görüldüğü üzere kalış süreleri senaryo sonrası düşmektedir.

3.5.10. Destinasyon Ziyaretçilerinin Konaklama Sürelerinin Senaryo Öncesi ve Sonrasına Göre Bölgeler Açısından Farklılığının Varyans Analiz Testi

Destinasyon ziyaretçilerinin konaklama sürelerinin senaryo öncesi bölgeler itibari ile farklılığı tablo 3.37’de verilmiştir.

Tablo 3.37’ye göre Assos’ta ortalama konaklama süresi 5.70 gün, Çanakkale’de 5.50 gün iken Kazdağı’nda 4.92 gün olarak belirlenmiştir. Senaryo öncesi bölgeler itibariyle konaklama süreleri ortalamalarında Tek Yönlü Varyans Analizi sonucu bir farklılığı olmadığı ortaya konulmuştur. Buna karşın senaryo sonrası bölgeler itibariyle konaklama süreleri sırasıyla Assos da 2.41 gün, Çanakkale’de 1.42 gün ve Kazdağı’nda 1.95 güne düşmektedir.

Tablo 3.37 Bölgeler İtibariyle Konaklama Sürelerinin Betimsel İstatistikleri

Konaklama Süreleri		Sayı	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata
Senaryo Öncesi	Assos	112	5.70	5.376	.508
	Çanakkale	84	5.50	6.579	.718
	Kazdağı	108	4.92	3.349	.322
	Toplam	304	5.37	5.150	.295
Senaryo Sonrası	Assos	82	2.41	1.333	.147
	Çanakkale	48	1.42	.647	.093
	Kazdağı	63	1.95	1.300	.164
	Toplam	193	2.02	1.248	.090

Bölgeler itibariyle senaryo sonrası ortalama konaklama sürelerindeki farkın hangi bölgede gerçekleştiği Tukey testi sonucu elde edilmektedir. Buna göre; Kazdağı destinasyonu, Assos destinasyonuna göre daha az ortalama konaklama süresine, Çanakkale merkez destinasyonuna göre ise daha fazla ortalama konaklama süresine sahip olmaktadır.

Tablo 3.38. Bölgeler İtibariyle Konaklama Sürelerinin Senaryo Öncesi ve Senaryo Sonrası Varyans Analizi Tablo Sonuçları

		Σe^2	SD	Ortalamaların Karesi	F	P
Senaryo Öncesi	Gruplar Arası	35.542	2	17.771	.669	.513
	Gruplar İçi	8000.929	301	26.581		
	Toplam	8036.470	303			
Senaryo Sonrası	Gruplar Arası	30.527	2	15.264	10.804	.000
	Gruplar İçi	268.426	190	1.413		
	Toplam	298.953	192			

Sonuç olarak senaryo sonrası ortalama konaklama sürelerindeki farklılık Kazdağı destinasyonundan kaynaklanmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İklim, doğal çevre koşulları ve insan yaşamı üzerinde yaptığı çok yönlü etkileri ile yeryüzündeki yaşamı düzenleyen en önemli unsurlardan biri olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda insan kaynaklı iklim değişikliği tüm dünya eko sisteminde yaratacağı olumsuz etkiler nedeniyle günümüzün en önemli küresel çevre problemlerinden biri olarak görülmektedir. Özellikle iklim-bağımlı bir endüstri olan turizm, oluşacak tüm olumsuz koşullardan birçok ekonomik sektöre göre çok daha fazla etkilenecektir. Çünkü iklim değişikliğinin turizm endüstrisi üzerinde; artan küresel çaplı ısınma ile birlikte fırtınaların, sellerin, yangınların ve taşkınlarının çoğalması ile kumsalların ortadan kalkmasının getirdiği yok olma olayları gibi doğrudan etkileri ile kirlenen sular, azalan orman alanları, çekilen deniz ve kara buzulları gibi turistik bölgelerde uzun süreli çevre değişikliklerinden doğan dolaylı etkileri bulunmaktadır.

Son yıllarda, iklim değişikliği ve turizm ilişkisinin incelendiği çok sayıda araştırma yapılmakta ve turizm yazınında konunun önemi artmaktadır. Bu nedenle iklim değişikliğinin Çanakkale turizm destinasyonlarında turistik talepte meydana getireceği değişimleri belirlemek araştırmanın amacını teşkil etmektedir. Bu kapsamda hazırlanan anket Çanakkale ilindeki üç farklı turistik destinasyonda uygulanmıştır. Bunlar sırasıyla Çanakkale merkez, Assos ve Kazdağı bölgeleridir. Araştırma kapsamında anket çalışması, bu destinasyonlarını ziyaret eden 340 yerli turiste uygulanmıştır.

İlk aşamada bölgeye gelen turistlerin genel olarak yer aldıkları demografik özellikler belirlenmiştir. Buna göre, araştırma alanı kapsamındaki destinasyonları ziyaret eden turistler genelde 25–34 yaş grubunda, lise ve üstü eğitim almış, memur, öğrenci, ücretli çalışan gibi meslekler ile orta ve üst gelir düzeyine sahip bireylerden oluşmaktadır. Ayrıca, araştırmaya katılımcılarının bölgeyi arkadaşlarıyla ve daha önce de ziyaret ettikleri, bölgeye ulaşımını otomobil vasıtasıyla yaptıkları, konaklama amacıyla bölgede yer alan otelleri

seçtikleri ve bölgeyi özellikle sahip olduğu iklim ve doğal güzellikler nedeniyle tercih ettikleri sonucu ortaya çıkmaktadır.

Çalışmanın turizm talebindeki değişimi inceleyen diğer sonuçlarına göre; 2020 yılı tahmini senaryosunun gerçekleşmesi durumunda araştırma katılımcılarının büyük bir kısmı konaklama sürelerinin değişeceğini ve araştırma alanını Temmuz ile Ağustos ayları dışında bir dönemde ziyaret edeceklerini belirtmektedirler. Benzer şekilde katılımcılarının çoğunluğu tatillerini iklim değişikliğinden daha az etkilendiğini düşündükleri bir bölgede geçirmeyi tercih edeceklerini bildirmektedirler. Katılımcılarının bölgedeki konaklama sürelerinin de azalacağı araştırma sonuçları arasında yer almaktadır. Senaryo öncesi ve senaryo sonrası konaklama süreleri incelendiğinde, bölgede 1 ile 7 gün arası konaklayan turistlerin (toplam ziyaretçilerin % 66,1'i) senaryo sonrası 1-2 gün konaklamayı tercih edecekleri görülmektedir.

İklim değişikliğinin olumsuz etkileri özellikle ekonomik mevcudiyetlerini turizm kapsamında sürdüren destinasyonlar açısından önem arz eden bir konu olmaktadır. Çünkü iklim değişikliği nedeni ile çevresel özellikleri bozulan ve sürdürülebilirliğini yitiren turizm destinasyonlarına olan turistik ilgi azalarak, talepte kaymalar meydana gelmektedir. Tüm dünyada küresel iklim sisteminde yaşanacak değişimlerin turizm endüstrisi üzerindeki olumsuz etkisinin Çanakkale turizm destinasyonlarında da görüleceği araştırma sonucunda kolaylıkla öngörülebilinmektedir. Bu bağlamda yapılan çalışmanın akademik anlamda da katkıları olasıdır.

Araştırma sonucunda, iklim değişikliğinin araştırma alanı kapsamındaki Çanakkale turizm destinasyonlarında yaratacağı talep kaymasının gerek yerel turizm otoriteleri gerekse bölgede yer alan turizm işletmeleri tarafından göz önünde bulundurulması, konu ile ilgili mücadele ve adaptasyon çalışmalarına hız kazandırılması ve konunun bölgenin turizm planlaması çalışmalarına dâhil edilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Akat, Ömer. *Pazarlama Ağırlıklı Turizm İşletmeciliği*, 3. Baskı, Ekin Kitapevi, Bursa 2000.

Aklin, Erdoğan; Kemal Yıldırım; Mustafa Özer. *İktisada Giriş*, (Editör: İlyas Şıklar), Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, No: 1472, Eskişehir 2003.

Allsopp, Michelle; Richard Page; Paul Johnston; David Santillo. *Suları Nasıl Tükettik?, Değişen İklim ve Değişen Denizler*, (Editör: Lisa Mastny), (çev. Ayşe Başcı), Birinci Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2010.

Amelung, Bas; David Viner. *Climate Change and Tourism: Assessment and Coping Strategies, The Vulnerability To Climate Change Of The Mediterranean As A Tourist Destination*, (Editors: B. Amelung, K. Blazejczyk, A. Matzarakis and D.Viner), Kluwer Academic Publishers, Warsaw 2007.

Arıkan, Yunus; Gülçin Özsoy. *A'dan Z'ye İklim Değişikliği Başucu Rehberi*, Bölgesel Çevre Merkezi - REC Türkiye, Ankara 2008.

Bahar, Ozan; Metin Kozak. *Turizm Ekonomisi*, , 2. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara 2008.

Baumol William J.; Alan S. Blinder. *Economics: Principles and Policy*, South Western Cengage Learning, United States 2009.

- Benson, Nsikak. *Encyclopedia of Global Warming and Climate Change, Climate Change and Effects*, (Editor: S. George Philander), SAGE Publications, Inc., California 2008.
- Blair, Thomas A. *Climatology: General and Regional*, Prentice-Hall, Inc., New York 2007.
- Brown, Lester R. *Eko-Ekonomi*, (çev. A. Yeşim Erkan), Tema Vakfı Yayınları No:42, İstanbul 2003.
- Brown, Lester R. *Dünyayı Nasıl Tükettik?*, (çev. M. Fehmi İmre), Birinci Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2006.
- Bull, Adrian. *The Economics of Travel and Tourism*, Second Edition, Addison Wesley Longman, Australia 1998.
- Burton, Rosemary. *Travel Geography*, Second Edition, Pearson Education Limited, Great Britain 1995.
- Cooper, Chris; John Fletcher; David Gilbert; Rebecca Shepherd; Stephen Wanhill. *Tourism Principles and Practice*, Second Edition, Pearson Education Limited, England 1998.
- Cumo, Christopher. *Encyclopedia of Global Warming and Climate Change, Climate*, (Editor: S. George Philander), SAGE Publications, Inc., California 2008.
- Çepel, Necmettin. *Ekolojik Sorunlar ve Çözümleri*, Tübitak Yayınları, Ankara 2003.
- Çepel, Necmettin; Celal Ergün. *Erozyon, Doğa ve Çevre, Küresel Isınma ve İklim Değişimi*, (Editör: Ahmet Aydemir), Birinci Basım, Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları, Koruma Vakfı (TEMA) Yayınları, Yayın no: 51, İstanbul 2006.
- de Freitas C.R. *Tourism, Recreation and Climate Change, The Climate-Tourism Relationship and its Revelance to Climate Change Impact Assessment*, (Editors:

Hall, Colin Michael and James Higham), Channel View Publications, Great Britain 2005.

Desonie, Dana. *Climate: Causes and Effects of Climate Change*, Infobase Publishing, United States of America 2008.

Dinçer, Mithat Zeki. *Turizm Ekonomisi ve Türkiye Ekonomisinde Turizm*, Filiz Kitapevi, İstanbul 1993.

Dinler, Zeynel. *Mikro Ekonomi*, 14. Baskı, Ekin Kitapevi, Bursa 2002.

Doğan, Hasan Zafer. *Turizmin Sosyo-Kültürel Temelleri*, 2. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara 2004.

Doswell, Roger. *Tourism How Effective Management Makes The Difference*, Butterworth-Heinemann, Burlington 1997.

Erol, Oğuz. *Genel Klimatoloji*, 6. Baskı, Çantay Kitapevi, İstanbul 2004.

Gartner, William C. *Tourism Development Principles, Processes and Policies*, John Wiley & Sons, Inc., United States of America 1996.

Gee. Chuck Y.; Eduardo Fayos-Solá. *International Tourism: A Global Perspective*, World Tourism Organization, Madrid 1997.

Goeldner, Charles R.; J. R. Brent Ritchie. *Tourism: Principles, Practices, Philosophies*, Eleventh Edition, John Wiley & Sons, Inc., United States of America 2009.

Güvenç. Bozkurt. *Kültürün Abc'si*, 2. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002.

Hall, Colin Michael; Stephen Page. *The Geography of Tourism And Recreation: Environment, Place and Space*, Third Edition, Routledge, United Kingdom 2006.

Hall, C. Michael; James Higham. *Introduction: Tourism, Recreation and Climate Change, Tourism, Recreation and Climate Change*, (Editors: Hall, Colin Michael and James Higham), Channel View Publications, Great Britain 2005.

İçöz, Orhan. *Turizm Ekonomisi*, 3. Baskı, Turhan Kitapevi, Ankara 2005.

IPCC 2001. *Climate Change 2001: The Scientific Basis- Contribution of Working Group I to the Third Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, (Editors: Houghton, J. T., et al.,) Cambridge University Pres, Cambridge 2001.

IPCC 2007a. *Climate Change 2007: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, (Editors: Pachauri, R.K and Reisinger, A), Geneva, Switzerland 2007.

IPCC 2007b. *Climate Change 2007: Synthesis Report. Summary for Policymakers, An Assessment of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, (Editors: Bernstein, Lenny et al.), Valencia, Spain 2007.

IPCC 2007c. Summary for Policymakers. In: *Climate Change 2007: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, M.L. Parry, O.F. Canziani, J.P. Palutikof, P.J. van der Linden and C.E. Hanson, Eds., Cambridge University Press, Cambridge, UK 2007

Kadioğlu, Mikdat. *Küresel İklim Değişimi ve Türkiye Bildiğiniz Havaaların Sonu*, 4. Baskı, Güncel Yayıncılık, İstanbul 2008.

Kahraman, Nüzhet; Oğuz Türkay. *Turizm ve Çevre*, 2. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara 2006.

Koç, Telat. *Kuzeybatı Anadolu'da İklim ve Ortam Sinoptik, İstatistik ve Uygulama Boyutlarıyla*, 1. Baskı, Çantay Kitapevi, İstanbul 2001.

- Koç, İ. Özlem; M. Hayati Eriş. *Turizm Kobilerinin Kaynak Seçenekleri ve Turizm Ekonomisinin Genel Dinamikleri*, Derin Yayınları, İstanbul 2008.
- Kongar, Emre. *Kültür Üzerine*, Remzi Kitapevi, İstanbul 1999.
- Kozak, Meryem Akoğlan; A. Sadık Bahçe. *Özel İlgi Turizmi*, 1. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara 2009.
- Kozak, Nazmi; Meryem Akoğlan Kozak; Metin Kozak. *Genel Turizm İlkeler-Kavramlar*, 7. Basım, Detay Yayıncılık, Ankara 2008.
- Küçükaltan, Derman. *Tourism and Terrorism An Experience of Turkey and the World*, İUniverse Inc., United States of America 2006.
- Lundberg, Donald E.; M. Krishnamoorthy; Mink. H. Stavenga. *Tourism Economics*, John Wiley & Sons, Inc., United States of America 1995.
- Mak, James. *Tourism and The Economy: Understanding the Economics of Tourism*, Verse Press Inc., Hawaii 2004.
- Mak, James. *Encyclopedia of Taxation and Tax Policy, Tourist Taxes*, (Editors: Joseph J. Cordes, Robert D. Ebel, Jane Gravelle), Second Edition, The Urban Institute Press, Washington D.C. 2005.
- Mak, James. *Developing a dream destination: tourism and tourism policy planning in Hawai'i*, Verse Press Inc., Hawaii 2008.
- Maviş, Fermani; Halit Suavi Ahipaşaoğlu; Nazmi Kozak. *Genel Turizm Bilgisi*, (Editör: Meryem Akoğlan Kozak), Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, No: 1360, Eskişehir 2002.

Nadal, Jaume Rosselló; Antoni Riera-Font; Javier Capó-Parrilla. *Progress in Economic Research Volume Eleven, The Contributions of Economic Analyses to Tourism: A Survey*, (Editor Albert Tavidze), Nove Science Publishers, New York 2007.

Novelli, Marina. *Niche Tourism: Contemporary Issues, Trends And Cases*, First Edition Butterworth-Heinemann, Wallington 2005.

Oktayer, Nagihan; Nazan Susam; Murat Çak. *Türkiye’de Turizm Ekonomisi*, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 2007–69, İstanbul 2007.

Önal, Yıldırım Beyazıt; Erkut Düzakın; Hakkı Çiftçi. *Ekonomik Büyümenin Yükselen Değeri Turizm ve Türkiye Ekonomisine Etkisinin Analizi*, 1. Baskı, Kare Yayınları, İstanbul 2006.

Özçağ, Mustafa. *Küresel Isınma ve Kyoto Protokolü, İklim Değişikliğine Neden Olan Faktörler: Trend ve Projeksiyonlar*, (Editör: Ethem Karakaya), Birinci Baskı, Bağlam Yayıncılık, İstanbul 2008.

Özey, Ramazan. *Çevre Sorunları*, Aktif Yayınevi, İstanbul 2001.

Özgüç, Nazmiye. *Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler*, 4. Baskı, Çantay Kitapevi, İstanbul 2003.

Öztaş, Kadir; Tahsin Karabulut. *Turizm Ekonomisi Genel Turizm Bilgileri*, 2. Basım, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2006.

Ritchie, Robin J.B. *Encyclopedia of Tourism*, First Edition, Routledge, United Kingdom 2000.

Page, Stephan J. *Tourism Management Managing for Change*, First Edition, Butterworth-Heinemann, Burlington 2003.

- Page, Stephan J; Joanne Connell. *Tourism: A Modern Synthesis*, Second Edition, Thomson Learning, London 2006.
- Richardson, Robert B.; John B. Loomis. *Effects of Climate Change on Tourism Demand and Benefits in Alpine Areas, Tourism, Recreation and Climate Change*, (Editors: Hall, Colin Michael and James Higham), Channel View Publications, Great Britain 2005.
- Ryan, Chris. *Recreational Tourism: Demand and Impacts*, Chanel View Publications, Great Britain 2003.
- Sheldon, Pauline J. *International Handbook of the Economics of Tourism, Tourism Information Technology*, (Editors: Larry Dwyer, Peter Forsyth), Edward Elgar Publishing Limited, United Kingdom 2002.
- Sinclair, Thea M.; Mike Stabler. *The Economics of Tourism*, First Edition, Routledge, London 1997.
- Smith, James N. *Encyclopedia of Global Warming and Climate Change, Aerosols*, (Editor: S. George Philander), SAGE Publications, Inc., California 2008.
- Song, Haiyan; Stephen F. Witt; Gang Li. *The Advanced Econometrics of Tourism Demand*, First Edition, Routledge, New York 2009.
- Swarbrooke, John; Susan Horner. *Business Travel and Tourism*, First Edition, Butterworth-Heinemann, Burlington 2001.
- Theobald, F. William. *Global Tourism*, Third Edition, Butterworth-Heinemann, Burlington 2005
- Timothy, Dallen J. *Shopping Tourism, Retailing and Leisure*, Channel View Publications, Great Britain 2005.

- Timothy, Dallen J. *Tourism and Political Boundaries*, First Edition, Routledge, London 2001.
- Tribe, John. *The Economics of Recreation, Leisure and Tourism*, Third Edition, Butterworth-Heinemann, Burlington 2004.
- Türkeş, Murat. *Küresel Isınma ve Kyoto Protokolü, İklim Değişikliği ve Küresel Isınma Olgusu: Bilimsel Değerlendirme*, (Editör: Ethem Karakaya), Birinci Baskı, Bağlam Yayıncılık, İstanbul 2008.
- Usta, Öcal. *Turizm Genel ve Yapısal Yaklaşım*, 1. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara 2008.
- Uysal, Muzaffer. *The Economic Geography of The Tourist Industry A Supply-side Analysis, The Determinants of Tourism Demand*, (Editors D.İoannides and K Debbage), Routledge, London 1998.
- Uzunoğlu, Sadi; Ayhan Aytaç; Nural Yıldız; Kasıga Yıldırak; Ahmet Atakişi. *Temel Ekonomi*, Birinci Baskı, Literatür Yayınları, Edirne 2006.
- Vanhove, Norbert. *The Economics of Tourism Destinations*, Butterworth-Heinemann, Burlington 2005.
- Yağcı, Özcan. *Turizm Ekonomisi*, 2. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara 2007.
- Yarcan, Şükrü. *Turizm Endüstrisinin Yapısı*, 2. Basım, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1998.
- Yılmaz, Özgür Devrim. *Genel Turizm Turizmde Temel Kavramlar ve İlkeler, Turizm Sektörünün Tanımı, Yapısı ve Özellikleri*, (Editör: Orhan İçöz), Turhan Kitapevi, Ankara 2007.

Makaleler

Agnew, Maureen D; David Viner, “Potential Impacts of Climate Change on International Tourism”, *Tourism and Hospitality Research*, Volume: 3, No:1, July 2001.

Aksay, Cemal Seçkin; Osman Ketenoğlu; Latif Kurt, “Küresel Isınma ve İklim Değişikliği”, Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Fen Dergisi, Sayı: 25, 2005, 29 -41.

Bennett, Michelle. ; Brian King; Laura M. Milner, “The Health Resort Sector in Australia: A Positioning Study”, *Journal of Vacation Marketing*, Volume: 10, No: 2, 2004, 122–137.

Berrittella, Maria; Andrea Bigano; Roberto Roson; Richard S.J. Tol, “A General Equilibrium Analysis Of Climate Change Impacts on Tourism”, *Tourism Management*, Volume: 27, 2006, 913–924.

Bigano, Andrea; Francesco Bosello, Roberto Roson; Richard S. J. Tol, “Economy-Wide Impacts Of Climate Change: A Joint Analysis For Sea Level Rise and Tourism”, *Mitigation and Adaptation Strategies for Global Change*, Volume: 13, 2008, 765–791.

Connell, John, “Medical tourism: Sea, Sun, Sand and Surgery”, *Tourism Management*, Volume: 27, No: 6, 2006, 1093–1100.

Daniels, Margaret J.; William C. Norman; Mark S. Henry, “Estimating Income Effects of A Sport Tourism Event” *Annals of Tourism Research*, Volume: 31, No: 1, 2004, 180–199.

Emekli, Gözde, “Coğrafya, Kültür ve Turizm: Kültürel Turizm”, Ege Coğrafya Dergisi, Cilt: 15, 2006, 51–59.

- Gallarza, Martina; Irene Gil Saura; Haydee Calderon Garcia, "Destination Image Towards a Conceptual Framework" *Annals of Tourism Research*, Volume: 29, No: 1, 2002, 56–78.
- Gentry, Kristine McKenzie, Belizean Women and Tourism Work Opportunity or Impediment?, *Annals of Tourism Research*, Volume: 34, No: 2, 2007, 477–496.
- Getz, Donald, "Event tourism: Definition, Evolution, and Research" *Tourism Management*, Volume:29, No: 3, 2008, 403–428.
- Giles, Andrew; Allen Perry, "The Use of A Temporal Analogue to Investigate the Possible Impact of Projected Global Warming on the UK Tourist Industry" *Tourism Management*, Volume: 19, No: I, 1998, 75-80.
- Gooroochurn, Nishaal.; M. Thea Sinclair, "Economics Of Tourism Taxation Evidence from Mauritius", *Annals of Tourism Research*, Volume: 32, No: 2, 2005, 478–498.
- Hamilton, Jacqueline M; David J. Maddison; Richard S.J. Tol, "Climate change and international tourism: A simulation study", *Global Environmental Change*, Volume: 15, 2005, 253–266.
- Jyothis, T.; V.K. Janardhanan, "Service Quality in Health Tourism: An Evaluation of the Health Tourism Providers of Kerala (India)", *South Asian Journal of Tourism and Heritage*, Volume: 2, No:1. 2009, 77-82.
- Kızılırmak, İsmail; Hüseyin Kurtuldu, "Kültürel Turizmin Önemi ve Tüketici Tercihlerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma", *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 1, 2005, 100–120.
- Kozak, Metin, "Comparative Analysis of Tourist Motivations by Nationality and Destinations", *Tourism Management*, Volume: 23, 2002, 221–232.

- Lazar, Brian; Mark Williams, "Climate Change In Western Ski Areas: Potential Changes In The Timing Of Wet Avalanches And Snow Quality For The Aspen Ski Area In The Years 2030 and 2100", *Cold Regions Science and Technology*, 2007.
- Lise, Wietze; Richard S. J. Tol, "Impact Of Climate On Tourist Demand" *Climatic Change*, Volume: 55, 2002, 429–449.
- Martín, Belen Gomez M, "Weather, Climate and Tourism: A Geographical Perspective", *Annals of Tourism Research*, Volume: 32, No: 3, 2005, 571–591.
- Moore, Winston Ricardo, "The impact of climate change on Caribbean tourism demand", *Current Issues in Tourism*, First published on: 05 February 2010, 1-11.
- Müller, Hansruedi; Fabian Weber, "Climate change and tourism – scenario analysis for the Bernese Oberland in 2030", *Tourism Review*, Volume: 63, No:3, 2008, 57-71.
- Nicholls, Sarah, "Climate change, tourism and outdoor recreation in Europe", *Managing Leisure*, Volume: 11, July 2006, 151–163.
- Öztürk, Kemal, "Küresel İklim Değişikliği ve Türkiye'ye Olası Etkileri", *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 22, Sayı 1, 2002, 47–65.
- Perry, Allen, "Will Predicted Climate Change Compromise the Sustainability of Mediterranean Tourism?", *Journal of Sustainable Tourism*, Volume: 14, No. 4, 2006, 367-375.
- Scott, Daniel; Geoff McBoyle; Alanna Minogue; Brian Mills, "Climate Change and the Sustainability of Ski-based Tourism in Eastern North America: A Reassessment" *Journal of Sustainable Tourism*, Volume: 14, No. 4, 2006, 376-398.
- Scott, Daniel; Brenda Jones; Jasmina Konopek, "Implications of climate and environmental change for nature-based tourism in the Canadian Rocky Mountains: A

case study of Waterton Lakes National Park”, *Tourism Management*, Volume: 28, 2007, 570–579.

Scott, Daniel; Jackie Dawson; Brenda Jones, “Climate Change Vulnerability of the US Northeast Winter Recreation - Tourism Sector”, *Mitigation and Adaptation Strategies for Global Change*, Volume:13, 2008.

Selçuk, Gökalp N.; Başar Selim, “Turizm Uydu Hesapları”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 2, 2006, 53-70.

Sharpley, Richard, “The Tsunami and Tourism: A Comment”, *Current Issues in Tourism*, Volume: 8, No: 4, 2005, 344-349.

Song, Haiyan; Stephen F. Witt, “Forecasting International Tourist Flows to Macau”, *Tourism Management*, Volume: 27, No: 2, 2006, 214–224.

Sönmez, Sevil F.; Alan R. Graefe, “Influence of Terrorism Risk on Foreign Tourism Decisions”, *Annals of Tourism Research*, Volume: 2, No: 1, 1998, 112-144.

Şahbaz, Pars, “Türkiye’nin Tanıtım Harcamalarının Dış Turizm Talebine Etkileri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 2, Sayı:3, 2000, 121 – 150.

Paraskevas, Alexandros; Beverley Arendell, “A Strategic Framework For Terrorism Prevention and Mitigation in Tourism Destinations”, *Tourism Management*, Volume: 28, No: 6, 2007, 1560–1573.

Tonn, Bruce, “The Intergovernmental Panel on Climate Change: A Global Scale Transformative Initiative”, *Futures*, Volume:39, 2007, 614–618.

Unur, Kamil, “Turizm – Terörizm İlişkisi ve Türkiye Örneği”, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 11, Eylül – Aralık, 2000, 169-177.

Yılmaz, Burcu Selin; Özgür Devrim Yılmaz, “Terörizm ve Terörizmin Hedefi Olarak Turizm Endüstrisi”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 13, 2005, 39-58.

Bildiriler

Agnew, Maureen; Jean P. Palutikof, “Climate Impacts on the Demand for Tourism”, *International Society of Biometeorology Proceedings of the First International Workshop on Climate, Tourism and Recreation*, Neos Marmaras, Halkidiki, 5 -10 October, Greece 2001.

Demir, İsmail; Gönül Kılıç; Mustafa Coşkun, “PRECIS Bölgesel İklim Modeli ile Türkiye İçin İklim Öngörülleri: HadAMP3 SRES A2 Senaryosu”, *IV. Atmosfer Bilimleri Sempozyumu, İTÜ Uçak ve Uzay Bilimleri Fakültesi Meteoroloji Mühendisliği Bölümü*, 25–28 Mart, İstanbul 2008.

Dimova, Tihomira, “Measuring Non-observed Activities in Trade”, *UNECE Workshop on Measuring the Non-observed Economy in SPECA Countries*, 25–27 April 2007, Bishkek, Kyrgyzstan. <http://www.unece.org/stats/documents/2007/04/noe/23.e.pdf>

Flook, Alan, “The Changing Structure Of International Trade In Tourism Services, The Tour Operators Perspective”, *Symposium On Tourism Services*, 22-23 February 2001 World Trade Organization, Geneva.

Gooroochurn, Nishaal, “Tourism Taxation: A Theoretical and Empirical Investigation”, *ECOMOD International Conference on Input- Output and General Equilibrium: Data, Modelling and Policy Analysis*, Brussels September 2004.

Hamilton, Jacqueline; David J. Maddison; Richard S.J. Tol, “Climate and the Destination Choice of German Tourists: A Segmentation Approach” *Second International Workshop on Climate, Tourism and Recreation*, Orthodox Academy of Crete, Kolimbari, 8-11 June, 207-215, Greece, 2004.

- İncecik, Selahattin, “İnsan Kaynaklı İklim Değişimi ve Türkiye”, *I. Türkiye İklim Değişikliği Kongresi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, 11 – 13 Nisan, İstanbul 2007.
- Prebežac, Darko; Josip Mikulić; Doris Peručić, “Satisfiers and Dissatisfiers In Congress Tourism – The Case Of Dubrovnik” *Proceedings of the 2nd International Conference Marketing Theory Challenges in Transitional Countries*, Faculty of Economics and Business, 253–261, Zagreb 2008.
- Scott, Daniel; Geoff McBoyle, “Using A Modified ‘Tourism Climate Index’ to Examine the Implications of Climate Change for Climate As A Natural Resource for Tourism” *International Society of Biometeorology Proceedings of the First International Workshop on Climate, Tourism and Recreation*, Neos Marmaras, Halkidiki, 5 -10 October, Greece 2001.
- Scott, Daniel; Brenda Jones; Geoff McBoyle, “A Bibliography of the Tourism Climatology Field to 2004” *Second International Workshop on Climate, Tourism and Recreation*, Orthodox Academy of Crete, Kolimbari, 8-11 June, 236-257, Greece, 2004.
- Tosun, Cevat; Yasin Bilim; Rahman Temizkan, “Alternatif Turizm ve Turistik Ürün Çeşitlendirme Stratejileri: Hatay Örneği”, *Türkiye'nin Alternatif Turizm Potansiyeli ve Güncel Sorunları Konferansı*, Ankara Üniversitesi, Çankırı Meslek Yüksekokulu ve Çankırı Valiliği, 3–4 Mayıs, Çankırı 2003.
- Türkeş, Murat, “Hava, İklim, Şiddetli Hava Olayları ve Küresel Isınma”, *Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü 2000 Yılı Seminerleri*, Teknik Sunumlar, Seminerler Dizisi: 1: 187–205, Ankara 2001.
- Türkeş, Murat, “Küresel İklim Değişikliği Nedir? Temel Kavramlar, Nedenleri, Gözlenen ve Öngörülen Değişiklikler”, *I. Türkiye İklim Değişikliği Kongresi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, 11 – 13 Nisan, İstanbul 2007.

Türkeş, Murat; Sümer, Utku M.; Çetiner, Gönül, “Küresel İklim Değişikliği ve Olası Etkileri”, *Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Seminer Notları*, 7-24, Çevre Bakanlığı, Çevre Kirliliğini Önleme ve Kontrol Genel Müdürlüğü, Ankara 2000.

Wattanakuljarus, Anan, “Tourism, Poverty and Taxation: A Case of Thailand”, *Conference on Integrated Development of Sustainable Tourism for the GMS 2007: A Comparison of GMS Logistics System*, October 26-27, Luang Prabang 2007.

Tezler

Akbulut, Figen Eda, İklim Değişikliğinde Alternatif Politikaların Etkinliği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2009, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Arber Esat, Türkiye’de Kongre Turizminin Sorunları ve Çözüm Önerilerine Yönelik Bir Alan Araştırması, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2008, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Ardilli Güliz, Turizm Ekonomisinde Seyahat Kuruluşlarının Yeri Üzerine Bir İnceleme, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2006, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Arınç Canan Pınar, Selçuk’ta Kültür Turizmi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2002. Ege Üniversitesi, İzmir.

Babuş, Deniz, Küresel Isınma Sorununun Uluslararası Çevre Politikası İçerisinde İrdelenmesi ve Türkiye’nin Yeri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2005, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Bozok Düriye, Türkiye’ye Yönelik Uluslararası Turizm Talebinin Yapısal Analizi ve Gelişme Stratejileri, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 1996, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.

Çizel Beykan, Kongre Turizmi, Kongre Organizasyonu ve Antalya Bölgesinin Kongre Turizmi Potansiyeli, Sorunları ve Gelecekteki Beklentilerine Yönelik Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 1999, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

Çuhadar Murat, Turizm Sektöründe Talep Tahmini İçin Yapay Sinir Ağları Kullanımı ve Diğer Yöntemlerle Karşılaştırmalı Analizi (Antalya İlinin Dış Turizm Talebinde Uygulama), (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2006, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

Dölalan Gözdem, Ankara'da Kongre Turizmi: A Grubu Seyahat Acentalarının Bakış Açılarına Yönelik Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2008, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Erdoğan Ceylan, İzmir İli Kongre Turizmi Arz Potansiyelinin İncelenmesi ve Geliştirilmesine Yönelik Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2006, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Eren Gülşah, Türkiye'de Yerel ve Küresel Kültür Politikaları "Kültür Bakanlığı Örneği", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2008, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.

Gülbahar Mehmet Onur, Bilgi Toplumu ve Küreselleşmenin Şekillendirdiği Kongre Turizminin Türkiye'deki Durumu (İstanbul Örneği), (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2006, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Hamilton Jacqueline Margaret, Tourism, Climate Change and the Coastal Zone, (Unpublished PhD Thesis), Fakultät Wirtschaft- und Sozialwissenschaften Department Wirtschaftswissenschaften, 2005, der Universität Hamburg, Hamburg.

Karaman Sebahattin, Balıkesir Bölgesi Turizm Arz-Talep İncelemesi ve Turizm Geliştirilmesi İçin Bir Model Önerisi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 1998, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.

Keskin Özlem, Türk Hukukunda İşçinin Dinlenme ve Tatil Hakkı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2008, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.

Khalilov Tural, Turistik Ürün Çeşitlendirilme Stratejisi Kapsamında Kongre ve Toplantı Turizminin Azerbaycan'da Gelişme Potansiyeli, Bakü Örneği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2009, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Mengü Cüneyt, Ortadoğu Turizm Pazarının Türkiye Açısından Analizi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2008, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Özkan Nadide Ebru, Koruma ve Kültür Turizmi Bağlamında İstanbul Tarihi Yarımada'da Bizans Dönemi Mimari Mirasının Değerlendirilmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2005, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Şemieoğlu Olcay, Kuşadası, Bodrum ve Pire (Yunanistan) Yat Limanlarının Turizm Coğrafyası Açısından Karşılaştırılması, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2006, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Vajirakachorn Thanathorn, Implementation Of An Effective Health Tourism Development Plan For Thailand, (Unpublished Master Thesis), 2004, University of Wisconsin-Stout, Menomonie.

Diğer Eserler

Avrupa'nın Değişen İkliminin Etkileri: Gösterge Temelli Bir Değerlendirme, Avrupa Çevre Ajansı (AÇA), Avrupa Toplulukları Resmi Yayınlar Dairesi, Kopenhag, 2004.

Birleşmiş Milletler Türkiye, Web Sayfası, <http://www.un.org.tr/>

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS)
<http://www.iklim.cevreorman.gov.tr/idcs1.htm> (02.05.2010).

Encyclopedia of Global Warming and Climate Change, (Editor: S. George Philander), SAGE Publications, Inc., California 2008.

- Frangialli, Francesco, *Tourism Development and Climate Change: Understanding, Anticipating, Adapting, Participating in the Common Effort*, (Background Paper), UNWTO, Madrid 2007.
- Gonzales Anthony; Logan Brenzel; Jennifer Sancho, *Health Tourism and Related Services: Caribbean Development and International Trade*, Final Report, 2001.
- ICCA, *Statistics Report, The International Association Meetings Market, Abstract For Non-members, International Congress and Convention Association 1999–2008*, 2009.
- IMF, *Shuttle Trade*, Statistics Department International Monetary Fund, Eleventh Meeting of the IMF Committee on Balance of Payments Statistics Washington, D.C., October 21-23, 1998.
- IPCC, 2010. *Intergovernmental Panel On Climate Change Web Sayfası*, <http://www.ipcc.ch/> (02.05.2010).
- OECD, *Measuring The Non-observed Economy: A Handbook*, Organisation for Economic Co-operation and Development, 2002.
- Özbek, Dilek; TorosÖzbek, *Jeotermal Kaynakların Sağlık ve Termal Turizme Entegrasyonu*
http://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/40222ade2401c27_ek.pdf?dergi=HABER%20B%DCLTEN%DD (5.02.2010).
- Pedersen, Arthur, 2002. *Managing Tourism at World Heritage Sites: A Practical Manual for World Heritage Site Managers*. UNESCO World Heritage Centre, Paris 2002.
- Ross. Kim, *Health Tourism: An Overview (HSMAI Marketing Review)*. 27 December 2001
<http://www.hospitalitynet.org/news/4010521.search?query=%22health+tourism%22> (10.12. 2009)

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, İklim Değişikliği Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Devlet Planlama Teşkilatı (DTP) Ankara 2000.

Türk Dil Kurumu (TDK)

<http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=kongre&ayn=tam> (11. 01. 2010).

Türkiye için İklim Değişikliği Senaryoları, Web Sayfası <http://gaia.itu.edu.tr> (02.05.2010).

Türkiye İklim Değişikliği Birinci Ulusal Bildirimi, (Editörler: Günay Apak ve Bahar Ubay), Çevre ve Orman Bakanlığı, Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü, Ankara 2007.

United Nations, World Population Ageing 1950–2050, Department of Economic and Social Affairs Population Division.

UNWTO, Enhancing the Economic Benefits of Tourism for Local Communities and Poverty Alleviation, United Nations World Tourism Organization, 2002.

UNWTO News, Tourism Outlook 2010, Magazine of the World Tourism Organizations, Issue 1, 2010.

UNWTO, Tourism Highlights 2009 Edition, United Nations World Tourism Organization, 2010.

UNWTO; UNEP; WTO, Climate Change and Tourism – Responding to Global Challenges, Madrid, Spain 2008.

WHO, Constitution of the World Health Organization, World Health Organization, Basic Documents, Forty-Fifth Edition, October 2006.

EKLER

Ek 1. Çanakkale Merkez Anket Formu

SAYIN KATILIMCI

Elinizdeki anket, iklim değişikliğinin turizm talebine etkisinin ölçülmesini amaçlamaktadır. Elde edilen veriler, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı'nda devam etmekte olduğum yüksek lisans tezi için kullanılacaktır. Yardımlarınız ve ilginiz için teşekkür ederim.

Bilge ÇAVUŞGİL
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

1. Cinsiyetiniz: Kadın Erkek

2. Yaşınız: 15–24 25–34 35–44 45–54 55–64 65+

3. Medeni Durumunuz: Evli Bekâr Boşanmış Dul

4. Eğitim Düzeyiniz: İlkokul Ortaokul Lise Ön Lisans(2 yıl)

Lisans(4 yıl) Yüksek Lisans Doktora

5. Türkiye’de hangi ilde yaşıyorsunuz ?.....

6. Çanakkale’deki bu tatilinize kiminle birlikte çıktınız?

Yalnız Eşimle Ailemle Arkadaşlarımla Akrabalarımla Diğerleri.....

7. Daha önce Çanakkale’yi hiç ziyaret ettiniz mi? Evet Hayır

8. Evet ise kaç kez?

9. Çanakkale’deki bu tatilinizde, ne tür bir konaklama şeklini tercih ediyorsunuz?

Otel Motel Pansiyon Karavan Çadır Diğerleri.....

10. Çanakkale’deki bu tatilinizde kaç gece konaklamayı planlıyorsunuz?.....

11. Bu tatilinizde Çanakkale’ye ulaşım için, ne tür bir ulaşım aracı kullandınız?

Otomobil Otobüs Minibüs Motosiklet Diğerleri.....

12. **Çanakkale’yi tercih etme nedeniniz? (Lütfen sadece tek bir seçeneği işaretleyiniz)**

Güzel İklim Doğal Güzellikler Deniz/kum/güneş Kültürel/tarihsel alanlar

Sessizlik ve huzur Özel bir aktivite veya hobi Eğlence

Yeni insanlarla tanışma Alışveriş imkânı Diğerleri.....

13. **Mesleğiniz:** İşveren Ücretli çalışan Memur Emekli Öğrenci İşsiz

Diğerleri.....

14. **Kapalı** bir iş ortamında mı çalışıyorsunuz? Evet Hayır

15. **Aylık ortalama geliriniz:** 500 TL altı 501 – 999 TL 1000 – 1999 TL

2000 – 2999 TL 3000 – 3999 TL 4000 – 4999 TL 5000 TL üstü

16. Yılda **tatil amaçlı yaptığınız toplam seyahat sayınız kaçtır?**.....

17. **Çanakkale’deki bu tatilinizde yaptığınız günlük kişi başı harcama tutarı ne kadardır?**

Konaklama	
Ulaşım (Bilet/Yakıt vb.)	
Yiyecek- İçecek (Restoran)	
Yiyecek-İçecek (Market)	

İklim değişikliği üzerindeki tahminlerine göre, 2020 yılında Temmuz/Ağustos aylarında Çanakkale’de meydana gelebilecek değişiklikler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

	GÜNÜMÜZDE	2020 TAHMİNLERİ
ORTALAMA HAVA SICAKLIĞI	24.9 °C 	26°C  
ORTALAMA YAĞIŞLI GÜNLER SAYISI	1.8 GÜN 	0.5 GÜN
ORTALAMA BAĞIL NEM ORANI	% 69	% 75
ORTALAMA RÜZGÂR HIZI	3.8 m/sn  	5 m/sn   
ORTALAMA BULUTSUZ GÜNLER SAYISI	21.8 GÜN	23 GÜN
FAUNA	     	    
FLORA	      	    

2020 yılında yukarıdaki verilerden hareketle **Temmuz/Ağustos** aylarında Çanakkale ve çevresinin iklim özelliklerinin **“daha sıcak, şiddetli güneşlenmenin olduğu nemlilik nedeniyle bunaltıcı hava sıcaklıklarının yaşandığı, bulutsuz ve çok rüzgârlı günler”** olacağı öngörülmektedir. Bu öngörüden hareketle **su kaynakları ile bitki ve hayvan çeşitliliğinde azalma, orman yangını riskinde artış** beklenir.

Çanakkale’deki iklim koşullarının yukarıda tarif edildiği gibi olduğu düşünülürse:

18. Bu durumda konaklama **süreniz** değişir mi? Değişir Değişmez

19. Daha kısa süre mi konaklıyorsunuz? Evet Hayır

20. Evet ise bu durumda ortalama kaç gün konaklıyorsunuz?.....

21. Çanakkale’yi konaklama **yapmaksızın** ziyaret etmeyi düşünür müsünüz?

Evet Hayır

22. Konaklama **döneminiz** değişir mi? Değişir Değişmez

23. Konaklama döneminiz değişir ise **Temmuz/Ağustos ayları yerine** yılın hangi dönemi konaklıyorsunuz?.....

24. Bu durumda tatilinizi **iklim değişikliğinden daha az etkilendiğini düşündüğünüz** bir bölgede geçirmeyi tercih eder misiniz? Evet Hayır

Ek 2. Assos Anket Formu

SAYIN KATILIMCI

Elinizdeki anket, iklim değişikliğinin turizm talebine etkisinin ölçülmesini amaçlamaktadır. Elde edilen veriler, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı'nda devam etmekte olduğum yüksek lisans tezi için kullanılacaktır. Yardımlarınız ve ilginiz için teşekkür ederim.

Bilge ÇAVUŞGİL
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

1. *Cinsiyetiniz:* Kadın Erkek
2. *Yaşınız:* 15–24 25–34 35–44 45–54 55–64 65+
3. *Medeni Durumunuz:* Evli Bekâr Boşanmış Dul
4. *Eğitim Düzeyiniz:* İlkokul Ortaokul Lise Ön Lisans(2 yıl)
 Lisans(4 yıl) Yüksek Lisans Doktora
5. *Türkiye’de hangi ilde yaşıyorsunuz ?*.....
6. *Assos’taki bu tatilinize kiminle birlikte çıktınız?*
 Yalnız Eşimle Ailemle Arkadaşlarımla Akrabalarımla
 Diğerleri.....
7. *Daha önce Assos’u hiç ziyaret ettiniz mi?* Evet Hayır
8. *Evet ise kaç kez?*
9. *Assos’taki bu tatilinizde, ne tür bir konaklama şeklini tercih ediyorsunuz?*
 Otel Motel Pansiyon Karavan Çadır Diğerleri.....
10. *Assos’taki bu tatilinizde kaç gece konaklamayı planlıyorsunuz?*.....
11. *Bu tatilinizde Assos’a ulaşım için, ne tür bir ulaşım aracı kullandınız?*
 Otomobil Otobüs Minibüs Motosiklet Diğerleri.....
12. *Assos’u tercih etme nedeniniz? (Lütfen sadece tek bir seçeneği işaretleyiniz)*
 Güzel İklim Doğal Güzellikler Deniz/kum/güneş Kültürel/tarihsel alanlar
 Sessizlik ve Huzur Özel bir aktivite veya hobi Eğlence
 Yeni insanlarla tanışma Alışveriş imkânı Diğerleri.....
13. *Mesleğiniz:* İşveren Ücretli çalışan Memur Emekli Öğrenci İşsiz
 Diğerleri.....
14. *Kapalı bir iş ortamında mı çalışıyorsunuz?* Evet Hayır

15. *Aylık ortalama geliriniz:* 500 TL altı 501 – 999 TL 1000 – 1999 TL








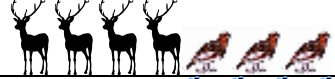
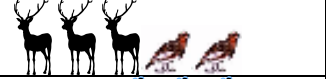


2000 – 2999 TL 3000 – 3999 TL 4000 – 4999 TL 5000 TL üstü

16. Yılda tatil amaçlı yaptığınız toplam seyahat sayınız kaçtır?.....

17. *Assos'taki bu tatilinizde yaptığınız günlük kişi başı harcama tutarı ne kadardır?*

Konaklama	
Ulaşım (Bilet/Yakıt vb.)	
Yiyecek- İçecek (Restoran)	
Yiyecek-İçecek (Market)	

İklim değişikliği üzerindeki tahminlerine göre, 2020 yılında Temmuz/Ağustos aylarında Assos'ta meydana gelebilecek değişiklikler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

	GÜNÜMÜZDE	2020 TAHMİNLERİ
ORTALAMA HAVA SICAKLIĞI	26.7 °C 	28°C  
ORTALAMA YAĞIŞLI GÜNLER SAYISI	1.3 GÜN 	HİÇ YOK
ORTALAMA BAĞIL NEM ORANI	% 48	% 50
ORTALAMA RÜZGÂR HIZI	3 m/sn 	4 m/sn  
ORTALAMA BULUTSUZ GÜNLER SAYISI	21.7 GÜN	23 GÜN
FAUNA		
FLORA		

2020 yılında yukarıdaki verilerden hareketle Temmuz/Ağustos aylarında Assos ve çevresinin iklim özelliklerinin “daha sıcak, şiddetli güneşlenmenin olduğu nemlilik nedeniyle bunaltıcı hava sıcaklıklarının yaşandığı, bulutsuz ve çok rüzgârlı günler” olacağı öngörülmektedir. Bu öngöründen hareketle su kaynakları ile bitki ve hayvan çeşitliliğinde azalma, orman yangını riskinde artış beklenir.

Assos'taki iklim koşullarının yukarıda tarif edildiği gibi olduğu düşünülürse:

18. Bu durumda konaklama **süreniz** değişir mi? Değişir Değişmez

19. Daha kısa süre mi konaklıyorsunuz? Evet Hayır

20. Evet ise bu durumda ortalama kaç gün konaklıyorsunuz?.....

21. Assos'u **konaklama yapmaksızın** ziyaret etmeyi düşünür müsünüz? Evet Hayır

22. Konaklama **döneminiz** değişir mi? Değişir Değişmez

23. Konaklama döneminiz değişir ise **Temmuz/Ağustos ayları yerine** yılın hangi dönemi konaklıyorsunuz?.....

24. Bu durumda tatilinizi **iklim değişikliğinden daha az etkilendiğini düşündüğünüz** bir bölgede geçirmeyi tercih eder misiniz? Evet Hayır

Ek 3. Kazdağı Anket Formu

SAYIN KATILIMCI

Elinizdeki anket, iklim değişikliğinin turizm talebine etkisinin ölçülmesini amaçlamaktadır. Elde edilen veriler, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı'nda devam etmekte olduğum yüksek lisans tezi için kullanılacaktır. Yardımlarınız ve ilginiz için teşekkür ederim.

Bilge ÇAVUŞGİL
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

1. *Cinsiyetiniz:* Kadın Erkek

2. *Yaşınız:* 15–24 25–34 35–44 45–54 55–64 65+

3. *Medeni Durumunuz:* Evli Bekâr Boşanmış Dul

4. *Eğitim Düzeyiniz:* İlkokul Ortaokul Lise Ön Lisans(2 yıl)

Lisans(4 yıl) Yüksek Lisans Doktora

5. *Türkiye’de hangi ilde yaşıyorsunuz ?.....*

6. *Kazdağı’ndaki bu tatilinize kiminle birlikte çıktınız?*

Yalnız Eşimle Ailemle Arkadaşlarımla Akrabalarımla

Diğerleri.....

7. *Daha önce Kazdağı’nu hiç ziyaret ettiniz mi?* Evet Hayır

8. *Evet ise kaç kez?*

9. *Kazdağı’ndaki bu tatilinizde, ne tür bir konaklama şeklini tercih ediyorsunuz?*

Otel Motel Pansiyon Karavan Çadır Diğerleri.....

10. *Kazdağı’ndaki bu tatilinizde kaç gece konaklamayı planlıyorsunuz?.....*

11. *Bu tatilinizde Kazdağı’na ulaşım için, ne tür bir ulaşım aracı kullandınız?*

Otomobil Otobüs Minibüs Motosiklet Diğerleri.....

12. *Kazdağı’nu tercih etme nedeniniz? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)*

Güzel İklim Doğal Güzellikler Kültürel/tarihsel alanlar Sessizlik ve Huzur

Doğayla baş başa kalma Farklı canlı ve bitki türlerini görme Eğlence

Yeni insanlarla tanışma Özel bir aktivite veya hobi Diğerleri.....

13. *Mesleğiniz:* İşveren Ücretli çalışan Memur Emekli Öğrenci İşsiz

Diğerleri.....

14. *Kapalı bir iş ortamında mı çalışıyorsunuz?* Evet Hayır

15. *Aylık ortalama geliriniz:* 500 TL altı 501 – 999 TL 1000 – 1999 TL



2000 – 2999 TL 3000 – 3999 TL 4000 – 4999 TL 5000 TL üstü

16. Yılda tatil amaçlı yaptığınız toplam seyahat sayınız kaçtır?.....

17. Kazdağı'ndaki bu tatilinizde yaptığınız günlük kişi başı harcama tutarı ne kadardır?

Konaklama	
Ulaşım (Bilet/Yakıt vb.)	
Yiyecek- İçecek (Restoran)	
Yiyecek-İçecek (Market)	

İklim değişikliği üzerindeki tahminlerine göre, 2020 yılında Temmuz/Ağustos aylarında Kazdağı'nda meydana gelebilecek değişiklikler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

	GÜNÜMÜZDE	2020 TAHMİNLERİ
ORTALAMA HAVA SICAKLIĞI	26.7 °C 	28°C  
ORTALAMA YAĞIŞLI GÜNLER SAYISI	1.3 GÜN 	HİÇ YOK
ORTALAMA BAĞIL NEM ORANI	% 48	% 50
ORTALAMA RÜZGÂR HIZI	3 m/sn 	4 m/sn  
ORTALAMA BULUTSUZ GÜNLER SAYISI	21.7 GÜN	23 GÜN
FAUNA		
FLORA		

2020 yılında yukarıdaki verilerden hareketle Temmuz/Ağustos aylarında Kazdağı ve çevresinin iklim özelliklerinin “daha sıcak, şiddetli güneşlenmenin olduğu, bulutsuz ve çok rüzgârlı günler” olacağı öngörülmektedir. Bu öngörüden hareketle su kaynakları ile bitki ve hayvan çeşitliliğinde azalma, orman yangını riskinde artış beklenir.

Kazdağı'ndaki iklim koşullarının yukarıda tarif edildiği gibi olduğu düşünülürse:

18. Bu durumda konaklama **süreniz** değişir mi? Değişir Değişmez

19. Daha kısa süre mi konaklıyorsunuz? Evet Hayır

20. Evet ise bu durumda ortalama kaç gün konaklıyorsunuz?.....

21. Kazdağı'nı **konaklama yapmaksızın** ziyaret etmeyi düşünür müsünüz?

Evet Hayır

22. Konaklama **döneminiz** değişir mi? Değişir Değişmez

23. Konaklama döneminiz değişir ise **Temmuz/Ağustos ayları yerine** yılın hangi dönemi konaklıyorsunuz?.....

24. Bu durumda tatilinizi **iklim değişikliğinden daha az etkilendiğini düşündüğünüz** bir bölgede geçirmeyi tercih eder misiniz? Evet Hayır